

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

JAZYKOVÁ ANALÝZA BAROKNÍHO TEXTU

diplomová práce

Vedoucí práce: PaedDr. Jarmila Alexová, CSc.

Autor práce: Jitka Bartošová

Studijní obor: ČJ-D/SŠ

České Budějovice 2010

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma Jazyková analýza barokního textu vypracovala samostatně pod vedením paní PaedDr. Jarmily Alexové, CSc., pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 20. dubna 2010

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Jarmile Alexové, CSc. za odborné vedení, vřelý přístup a cenné rady, díky kterým jsem mohla tuto práci vytvořit.

Anotace

Jazyková analýza barokního textu

Cílem diplomové práce je jazyková analýza tisku z první poloviny sedmnáctého století. Předmětem rozboru je Historia kláštera sedleckého od Simeona Eustachia Kapihorského. První část je spíše teoretická, podává informace o autorovi, dějinách kláštera a pojednává o kompozici textu z hlediska horizontálního i vertikálního členění a také tematické výstavby textu. V druhé části práce je pozornost věnována pravopisné, hláskoslovné a tvaroslovné analýze se zaměřením na prostředky odlišné od dnešního úzu. Přílohu tvoří fotokopie části tisku a několik vyobrazení sedleckého kláštera.

Abstract

Language Analysis of a Baroque Text

Through examining the text from the first half of the seventeenth century, this diploma thesis endeavours to analyze the Czech language at the beginning of the Baroque period. (The title of analyzed text is The History of the Sedlecky Monastery, written by Simeon Eustachius Kapihorský.) The first (theoretical) part of the thesis informs about the author and about the Sedlecky Monastery. This part treats also the composition; attention is given mainly to vertical and horizontal structures of the text and to the contained topics. The second part's concern is the analysis of orthography, phonetics and morphology, while special attention is given to the features of language, which are different from contemporary language. The complement contains the photocopies of several sheets from the analyzed text and the pictures of the Sedlecky Monastery.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. AUTOR KRONIKY.....	10
2. HISTORIE KLÁŠTERA.....	10
3. KOMPOZICE TEXTU.....	13
3.1. Horizontální členění.....	13
3.2. Vertikální členění.....	17
3.3. Tematická výstavba textu.....	18
3.3.1. Myšlenkový svět barokního člověka ve světle textu kroniky.....	23
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
4. TISK.....	31
4.1. Psaní velkých písmen.....	32
4.2. Tiskové chyby.....	33
5. PRAVOPIS.....	34
5.1. Pravopis.....	34
5.2. Hranice slov.....	38
6. HLÁSKOSLOVÍ.....	39
6.1. Hláskové změny fonologického charakteru.....	39
7. MORFOLOGIE.....	40
7.1. Substantiva.....	40
7.1.1. Maskulina životná.....	40
7.1.2. Maskulina neživotná.....	41
7.1.3. Feminina.....	41
7.1.4. Neutra.....	42
7.1.5. Kolísání v rodu.....	42
7.1.6. Genitiv.....	43
7.2. Adjektiva.....	43
7.3. Zájmena.....	44
7.4. Číslovky.....	46
7.5. Slovesa.....	48
7.5.1. Prézens.....	48
7.5.2. Přechodníky.....	49

7.5.3. Distribuce přechodníků a jejich tvarů v textu.....	52
7.6. Příslovce	54
7.6.1. Příslovce času.....	54
7.6.2. Příslovce místa	56
7.6.3. Příslovce způsobu.....	56
7.7. Předložky.....	58
7.7.1. Primární předložky	58
7.7.2. Sekundární předložky.....	64
7.8. Částice	67
7.9. Citoslovce	68
ZÁVĚR.....	69
PRAMEN A LITERATURA.....	73
SEZNAM VYOBRAZENÍ.....	75
PŘÍLOHY	76

ÚVOD

Cílem této diplomové práce je jazyková analýza textu z doby barokní. - Historia kláštera sedleckého byla vydána roku 1630 a zachycuje historii Čech od r. 894 do r. 1628 a děje týkající se kláštera a jeho okolí od jeho založení.

Samotný autor kroniky, Šimon Eustachius Kapihorský, byl jedním z cisterciáckých mnichů žijících v klášteře, v centru jeho pozornosti tedy stojí samotný klášter a děje a události, které se ho bezprostředně týkají. Vidíme to na členění kroniky na kapitoly (zásadními mezníky zde jsou založení kláštera, jeho vypálení a znovu vybudování) i na členění na podkapitoly (větší část podkapitol je nazvána jménem opata, který stál v daném období v čele kláštera). Jedním z motivů k samotnému napsání kroniky, který autor rovněž zmiňuje v předmluvě a v první kapitole, je určitá oslava kláštera, zachování povědomí o tom, jak klášter vypadal před vypálením husity.

Autor podává zprávy rovněž o událostech týkajících se celých Čech, případně o událostech mezinárodních. Zachycení těchto dějů je podobné análovým zápisům, nebo historickému kalendáři. Do těchto konstatování minulých dějů však autor vkládá různé příběhy a historky, které jsou někdy smyšlené, někdy popisují reálnou událost, pokaždé jsou ovšem velmi čtivé.

Diplomová práce má dvě části. První část je teoretická a obsahuje základní informace o Eustachiovi Kapihorském a o historii sedleckého kláštera. Dále zahrnuje také kapitolu věnovanou kompozici, v které jsem se zaměřila na horizontální a vertikální členění textu a svou pozornost jsem věnovala také tematické výstavbě textu. V druhé, praktické, části jsem se soustředila na jazyk užitý češtiny. Analyzovala jsem celý text kroniky, a to v rovině pravopisné, hláskoslovné a morfologické. (Vzhledem k rozsahu jednotlivých kapitol se nejedná o analýzu komplexní, ale výběrovou.)

Nejprve jsem věnovala pozornost vlastnímu tisku a popisovala jsem tedy užitý typ písma. V další části své práce jsem se zaměřila na pravopis. Zjišťovala jsem především, jakými grafémy jsou zachyceny jednotlivé hlásky, ale svoji pozornost jsem zaměřila také na hranici mezi slovy. Dále jsem se soustředila na hláskové změny fonologického charakteru. Oporou mi v této části byla především publikace *Humanistická čeština, hláskosloví a pravopis*, jejímž autorem je Jaroslav Porák.¹

¹ Porák, J., *Humanistická čeština, hláskosloví a pravopis*. Praha: Univerzita Karlova, 1979.

V nejrozsáhlejší části své práce jsem zkoumala morfologickou rovinu textu. Zabývala jsem se především tvary odlišnými od dnešního jazyka. Značnou pozornost jsem věnovala zejména podstatným jménům, slovesům, příslovcím a předložkám.

Přílohy diplomové práce tvoří fotokopie části tisku s titulní stranou a také vyobrazení ukazující podobu kláštera v minulosti a fotografie, na kterých můžeme vidět, jak areál sedleckého kláštera vypadá v současnosti.

Při jazykové analýze mi byl oporou příspěvek Marie Janečkové s názvem *Jazyk Tannerovy legendy o páteru Albrechtovi Chanovském*.² Při srovnávání tehdejšího stavu jazyka a jazyka současného mi byly nápomocny především akademická *Mluvnice češtiny* (2. díl),³ *Historická mluvnice češtiny*⁴ a *Příruční mluvnice češtiny*⁵.

Všechny jazykové jevy jsou doloženy citacemi z analyzovaného textu. Doklady jednoslovné uvádím bez udání místa. Doklady víceslovné označuji číslem stránky. (Cituji-li předmluvu, titulní list, nebo jinou stránku z počátku kroniky, který v tisku není číslován, označuji doklad římskou číslicí.) Citace, s výjimkou některých částí kapitol věnovaných tisku a pravopisu, uvádím v přepisu do nové češtiny.

² Janečková, M., *Jazyk Tannerovy legendy*, *Studia comeniana et historica: časopis Muzea J.A. Komenského pro komeniologii, historii 16. a 17. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí*, Muzeum J. A. Komenského, Uherský Brod, 2003, s. 150-195.

³ Petr, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986.

⁴ Lamprecht, A. a kol., *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN, 1986.

⁵ Karlík P, Nekula M, Rusínová Z. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, Lidové noviny Brno 2003, 2. vyd. Brno.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. AUTOR KRONIKY

Narodil se v Kutné Hoře jako syn koželuha Matěje Všetečky. Ke katolictví přistoupil až po otcově smrti a roku 1616 se stal řeholníkem v cisterciáckém klášteře v Sedlci. Roku 1624 byl vysvěcen na kněze a působil pak jako pomocník arciděkana Matouše Appiana. (Dočteme se o tom i v samotném textu kroniky, kde se autor zmiňuje o své první celebrowané mši.)⁶

Roku 1625 spravoval několik měsíců klášter sedlecký namísto sesazeného Bartoloměje Píky (Straky). Dále působil jako děkan v Kouřimi, a to až do roku 1628, kdy byl ustanoven děkanem v Chlumci nad Cidlinou. Kolem roku 1633 se znovu vrátil do sedleckého kláštera.

Je autorem nejen kroniky sedleckého kláštera, ale také náboženského spisu s názvem „Dokázání mocné a podstatné, že z potřeby spasení k přijímání pod obojí způsobou žádný zavázán není“, k němuž pod jménem Václava Kuttembera z Kuttembergku připojil „Přídavek, obsahujíc v sobě osm příčin, pro které jest lépeji pod jednou nežli pod obojí přijímati.“⁷

2. HISTORIE KLÁŠTERA

O založení kláštera i o jeho dějinách do roku 1630 se můžeme dočíst v samotném textu kroniky. Na tomto místě uvádím pouze několik základních informací. Cisterciácký klášter v Sedlci byl založen v roce 1142 v době panování Vladislava II. zřejmě na radu olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. Sedlecké opatství tak bylo nejstarším cisterciáckým klášteřem v Čechách.⁸ První mniši sem přišli z bavorského kláštera Valdsasy roku 1143.

⁶ *Téhož léta o massopustě, k. Simeon Eustachius Kapihorský, sloužil první mši svou na Horách Kuttnách, v kostele s. Jakuba, jinak u Vysokého, vedlé obyčeje katolického římského, vedlé kteréhožto od mnoha let sloužená nebyla. A to za arciděkana k. Mathouše Appiána* 111.

⁷ *Ottův slovník naučný*. Díl 13, Praha 1898, s. 952.

⁸ „1145 založen klášter v Plasích, 1153 klášter v Nepomuku, 1157 klášter v sv. Polí, 1177 klášter Mnichovo Hradiště, 1193 klášter v Maštově (kol. r. 1200 přeložen do Oseka), 1259 ve Vyšším Brodě, 1263 klášter ve Zlaté Koruně, 1291 na Zbraslavi, 1357 ve Skalici, 1198 na Velehradě, 1251 ve Žďáru, 1262 ve Vyzovicích.“ *Ottův slovník naučný*. Díl 15, Praha 1892, s. 403.

Na přelomu 13. a 14. století náležel k nejvýznamnějším církevním ústavům v Čechách. Bohatství, které mu plynulo z nepřímé účasti na kutnohorském dolování, bylo obrovské a umožnilo rozsáhlou stavební činnost. V letech 1282 - 1320 byl postaven konventní kostel Nanebevzetí Panny Marie jako stavba katedrální s ochozem a věncem kaplí. Jak je popsáno v kronice, během husitských válek byl klášter vypálen a zničen (21. dubna 1421). K obnově došlo roku 1454 tím, že se v klášteře opět usídlilo několik mnichů, kteří přepadení unikli. Ti se pustili od opravy kostela sv. Filipa a Jakuba a znovu se pokoušeli získat zpět ztracené klášterní statky. Majetková a finanční situace kláštera se zřejmě zlepšovala až do r. 1619, kdy mniši odmítli zaplatit odbojným stavům válečnou daň, a byli poté z kláštera vyhnáni a klášterní zboží bylo prodáno městské obci kutnohorské. Po bitvě na Bílé hoře byl ovšem klášter znovu navrácen mnichům a na sklonku 17. století, za opata Snopka, byl znovu vystaven kostel Nanebevzetí Panny Marie (r. 1707 dostaven, r. 1714 slavnostně posvěcen).

Umělecky se zde uplatnil především vynikající stavitel českého baroka Jan Blažej Santini (1677-1733). Objevný styl, který uplatnil především v katedrále (tzv. barokní gotika), nemá v Evropě obdoby a spojuje oba slohy v pozoruhodné jednotě. Změny doznal interiér chrámu, kde pracovali nejlepší malíři své doby: Leopold Willmann (1630-1706), Jan Kryštof Liška (1650-1712) a především Petr Brandl (1668-1735). Přestavba se dotkla i dalších klášterních budov, především pak hřbitovní kaple Všech svatých - Kostnice. Refektář zdobí rozsáhlé fresky J. T. Suppera (1712-1771) s námětem Čtrnácti pomocníků, patronů obnoveného kláštera.

Doba rozkvětu trvala do 24. října 1783, kdy byl nařízením císaře Josefa II. klášter zrušen a klášterní statky byly zakoupeny mladší (orlickou) knížecí větví Schwarzenberskou. Roku 1788 byl kostel odsvěcen a sloužil pak jako státní sklad mouky pro vojsko. Roku 1812 byla do budovy bývalého konventu přenesena z Golčova Jeníkova továrna na tabák. (Byla zde největší tabáková továrna na tabák v tehdejších Rakousku, později i Československu.) Chrám Nanebevzetí P. Marie byl na dlouhou dobu uzavřen a až teprve 19. října 1806 byl znovu vysvěcen a předán veřejnosti. Bývalý farní chrám svatého Filipa a Jakuba překázal stavitelům silnice a byl tak roku 1817 zbořen, monumentální rozsah celého areálu setřela také výstavba přilehlé vsi. V devadesátých letech 20. století klášter zrekonstruovala a rozvinula v něm moderní

tabákovou výrobu společnost Philip Morris ČR, a. s. V historických prostorech konventu vybudovala expozici věnující se historii tabákové výroby.⁹

⁹ <http://www.kutnahora.cz/index.php?cid=82&sec=3>, 15. 4. 2010.

Ottův slovník naučný. Díl 22, Praha 1904, s. 753 - 754.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Sedleck%C3%BD_kl%C3%A1%C5%A1ter, 15. 4. 2010.

3. KOMPOZICE TEXTU

3.1. Horizontální členění

Kronika má název *Hystorya kláštera sedleckého řádu svatého cistercienského*. Text, kterému předchází předmluva (jedná se v podstatě o několika stránkovou dedikaci knězi Jiřímu Urattovi, opatovi kláštera zbraslavského), je rozčleněn do sedmi kapitol. (Poslední dvě jsou shodně nadepsány jako kapitola šestá, abych je odlišila, budu ve své práci poslední kapitolu označovat kapitola sedmá.) Kapitola druhá, šestá a sedmá jsou dále členěny na jakési podkapitoly nadepsané vždy jménem opata, který v příslušných letech stál v čele kláštera. Součástí textu kroniky jsou také různé listy právního charakteru. Jednotlivé kapitoly jsou různě rozsáhlé. (Kapitola první má 10 stran, kapitola druhá 30, kapitola třetí 2,5; kapitola čtvrtá 1 stranu, kapitola pátá 1,5; kapitola šestá 63, kapitola sedmá 6.) Také struktura jednotlivých kapitol je odlišná.

První kapitola má název *O založení kláštera sedleckého* a obsahuje především listy potvrzující fundace a privilegia udělené klášteru při jeho založení a také odpustky vztahující se k návštěvě tohoto místa. Na první stránce je nejdříve znovu uveden název díla *Hystorye kláštera sedleckého, řádu s. cistercienského*, na dalších řádkách pak nadpis *Kapitola první: o založení kláštera sedleckého*. V prvním odstavci autor píše o důvodech a pohnutkách, které ho k napsání kroniky vedly, v dalších píše o rozhodnutí českého krále Vladislava klášter založit. Dále je citována zakládací listina kláštera sedleckého *Confirmatio Foundationis*. Dále autor uvádí legendu o založení kláštera biskupem Danielem, kterou převzal z kroniky Václava Hájka z Libočan. Legenda sice, jak poznamenává, není pravdivá a je v rozporu se zakládací listinou, přesto ji uvádí. Zbývajících šest stránek kapitoly je věnováno odpustkům spojeným s návštěvou tohoto místa.¹⁰ Autor o nich jednak píše vlastními slovy, jednak přímo cituje tyto listy:

¹⁰ „Odpustky (lat. Indulgentiae) jsou prominutí časných trestů za spáchané hříchy čili milost propůjčená od církve kajícím křesťanům, aby za hříchy své nemusili snášeti časné tresty buď na zemi nebo v očistci. ... Nejvyšším údělníkem odpustků jest papež; biskupové mají pravomoc ve příčině odpustků dosti omezenou. K získání odpustků vyžaduje se, aby katolický křesťan byl ve stavu posvěcující milosti (vykonal sv. zpověď a přijal tělo Páně) a vyplnil předepsané podmínky (modlitbu, návštěvu chrámu apod.). ... Odpustky se dělí na osobní (propůjčené řeholníkům, členům bratrstva), místní (povolené pro určitá místa, chrámy a kaple) a věcné (připojené k posvátným věcem, jako křížům, růžencům, medailím, škapulířům apod.).“ Ottův slovník naučný. Díl 18, Praha 1902. s. 639 – 640.

Nauka a praxe odpustků je v církvi úzce spojená s účinky svátosti pokání. „Odpustek znamená, že se před Bohem odpouští časné tresty za hříchy, jejichž vina byla zahlazena; je to odpuštění, které náležitě připravený věřící získává za určitých podmínek za pomoci církve, které jako služebnici vykoupení přísluší rozdělovat a používat poklad zadostiučinění Krista a svatých.“ „Odpustek je částečný nebo

Odpustky Jana arcibiskupa pražského, putujícím k Hrobu božimu, do Sedlce udělený; List Jana arcibiskupa pražského, na bratrství Sepulchri Domini, jinak Hrobu božího v Sedlci.; List Václava patryarchy antyochenského, na odpustky kaplici Hrobu božího daný; List papeže Bonyffacyá, toho jména devátého, obsahujíc v sobě odpustky Hrobu božimu v klášteře sedleckém udělené; Odpustkové Albíka arcibiskupa pražského, kaple svatých Kozmy a Damiána od sebe vystavené, propůjčený.

Kapitoly druhá, šestá a sedmá jsou všechny členěny stejným způsobem. Nejprve je uveden samotný název kapitoly (*Kapitola druhá. Posloupnost oppatův kláštera sedleckého, před skázou jeho obsahující, a věci památky hodné, kteréž se za spravování jejich zběhly, vypravující.*; *Kapitola šestá. Posloupnost oppatův sedleckých, po skáze a vyplundrování kláštera, uvedených, jako i některé věci, kteréž se za spravování jích zběhly, v sobě obsahující.*; *Kapitola šestá. Posloupnost opatův po splundrování kláštera, a některé věci paměti hodné v sobě zavírající*). V případě druhé a šesté kapitoly následuje hned na další řádce název podkapitoly (jméno opata, který měl v daném období klášter na starosti).

V prvním odstavci podkapitoly je vždy obsaženo krátké hodnocení osoby opata a jeho působení v čele kláštera. O některých opatech se autor vyjadřuje jednoznačně kladně až pochvalně, k některým je kritický a u některých prostě poznamenává, že se o nich mnoho zpráv nedochovalo. Pochvalného hodnocení se dostalo například Hořislavovi: *pobožný, bohabojný, a hrubě učený muž Hořislav opat 26. let, s velikou pochvalou, pobožností a svattostí spravovav (...) Za spravování jeho léta 1143. založen byl klášter téhož řádu v Hradišti. 10, Pauzanyovi (muž učeny, pobožností nad jiné ozdobený, a takového ouřadu nejhodnější 12), Jindřichu Druhému (muž učený, moudrostí a oppatrností nad jiné obdařený 19), Fridrichovi (muž pobožností, učením a rozšaffností, prvním ve všem rovný, ten také přísahu svou, níž klášteru zavázán byl, ustavičně před očima maje, klášterské důchody všelijak rozmáhati, a služby boží rozšiřovati se snažoval, a vida klášter hrubě zavedený, kollatury s důchody, a všelijakým příslušenstvím (...) a s velikým solicityrováním vyjednav, důchodům klášterským připojil 22), Ulrichovi: (pilně naději předkův svých následovav. Vyjednal od krále Jana potvrzení všech předešlích Pryvilegium 27), Mikulášovi druhému (muž v rozšíření důchodův klášterských velice starostlivý, a pobožností řeholní rozmnožitel*

plnomocný podle toho, zda částečně nebo úplně osvobozuje od časného trestu za hříchy.“ „Každý věřící může získat ... odpustky buď sám pro sebe, nebo pro zemřelé na způsob přímluvy.“ (Katechismus

horlivý 28), Janovi prvnímu (*opactví sedlecké obdržel, rozšaffně spravoval, a zvejsení řádu křesťanského všelijak vyhledával* 30), Jakobovi (*rozšaffně zpravoval... věrný, pravý a laskavý otec* 37). V rámci kapitoly šesté je takto pozitivně hodnocen Theodorykus Druhý (*pobožný a bohobojný muž, kterýžto dobrého klášterského vyhledávaje, mnoho zahrad a rolí ... klášteru zase přivlastnil.* 50), Jodokus (*podobným způsobem dobrého klášterského vyhledávaje, mnohé zahrady a grunty klášteru připojil*) 51, Jakub (*člověk bezpochyby cti a slávy boží rozmnožitel horlivý býti musil, poněvadž se některé památky hodné věci po něm nacházejí. Že pak starý pivo rád pjíval, Jakub Starý Pivo jej nazývali* 79).

Kritika opatů se začíná objevovat až v šesté kapitole, prvními kritizovanými opaty jsou Klement a Jiří, které autor tvrdě kritizuje v prvním odstavci podkapitoly Jiří. (Jiří na opatskou stolicí dosedl po smrti Klementa v roce 1521.) *Jiří Klementa v opatském důstojenství následoval, a klášteru nehrubě dobře posloužil. Poněvadž některé grunty od něho odprodal, jiné rozzastavoval, dluhův nadělal, a tak klášterské důchody velice ztenčil* 65. Následující opat (Antonín) je rovněž kritizován: *po smrti Jiřího Antonin na opatství sedlecké dosedl, a nemnoho, jako i předeek jeho, klášteru co dobrého posloužil* 78.

Hodnocení Václava a Klementa je neutrální. - Autor je ani nechválí, ani nekritizuje, spíše konstatuje, že v rámci možností, dělali, co bylo v jejich silách: *Václav povinnosti sobě svěřené, vedlé možnosti své vyhlídal* 31, *Klement ouřadu svému vedlé možnosti za dosti činiti se snažoval* 59.

Některé opaty autor vůbec nehodnotí a to bez udání důvodu, jako v případě Theodorika 32, Víta 34, Jana třetího, Petra 36, Jiříka Taxera 88, Bartholoměje třetího 95, Michala 112, Jana sedmého 113, nebo pro nedostatek zpráv o jejich životě a působení. Mezi opaty, o kterých zřejmě Eustachius neměl žádné zprávy, patří Mikuláš první a Jindřich třetí, *o nichž se žádné památky, co by klášteru kdy učinili, nenachází* 21. O tom, že Eustachius neměl příliš co o nich psát, svědčí i to, že jejich jména jsou obě součástí jednoho nadpisu podkapitoly. Dalším opatem, o kterém se Eustachiovi nedostávalo zpráv byl Ortvínius, kterému věnuje pouze jednu jedinou větu: *o němž se pro krátkost věku, žádného zmínky v klášterských příbězích nikdež nenachází* 28. Po ní hned začíná další kapitolu nadepsanou jménem dalšího opata.

Žádné zprávy zřejmě Eustachius neměl ani o Janovi druhém: *o němž se nic obzvláštního v příbězích klášterských nechte, ani nenachází 32*. V šesté kapitole se jedná o opata Řehoře (*o němž se žádná jiná zmínka, jediné toliko jméno v knihách zápisních nenachází 57*), Adama (*o němž nic jiného přivesti se nemůže, než že se o něm v knihách zápisních zmínka děje 84*), Bartoloměj druhý (*klášteru nic obzvláštního neučinil, než toliko jména svého v knihách zápisních zanechal 88*, Jan čtvrtý (*o němž aby co klášteru prospěl, nic se nenachází za jeho živobyti) 90*, František (*podobným způsobem jako předek nic obzvláštního klášteru neprokázal 90*). O Janovi pátém, Matoušovi a Janu šestém neměl autor mnoho informací pro jejich "krátký život": *pro krátkost života svého, aby co paměti hodného učinil, ničeho se nenachází 93*, *Matouš (...) ale ten dlouho nepanoval 94*, *Jan Šestý (...) pro své krátké živobyti (...) nic jiného po sobě nezanechal, kromě sameho jména svého 95*, v případě opata Michala pak pro krátké působení.

V případě opatů Valentina a Matouše je součástí prvního odstavce krátký příběh vztahující se k jejich životu. V obou případech se jedná o příběh poměrně skandální. - Opat Valentina nejprve chválí, a poté líčí, jak rostla jeho pýcha, touha po hodnostech i to, jak nakonec z kláštera odešel a připojil se k Pikartům. (viz s. 91) O několik stránek dále (s. 94) Eustachius líčí, jak byl v neklidných časech začátku 17. století (autor příběh přesně nedatuje, ale podle zmínky o Pasovských můžeme soudit, že se udál roku 1611) zabit opat Matouš. - Celá příhoda je popsána dvěma větami: *Nebo v potržce pasovské, když bezbožná chasa proti katolickým povstala, obávaje se, aby od hlůzy v klášteře vyplundrován a snad i zabit nebyl, na cestu se vypravil, a přijeda do Přelouče, snad drobet podroušený, nějakou osobu, z vozu vystřelíc, prostřelil. Kterýmžto skutkem příčiny k tomu podal, že chasa zběhši se, outok na něj učinila, ukrutně posekala, ano i života zbavíc, ne malo věcí od něho pobrala. 94.* (Kapitoly třetí, čtvrtá a pátá nejsou členěny na podkapitoly jmény opatů. Zachycují události dvacátých a třicátých let patnáctého stolení, v kterých byl klášter opuštěn.)

Po této krátké charakteristice opata přistupuje už autor k samotnému líčení minulých dějů, často tak činí slovy: **za spravování** (ovšem) **jeho léta** (letopočet)... např. s. 10: *za spravování jeho léta 1143. založen byl klášter téhož řádu v Hradišti.*; Případně užije některé z podobných spojení: *za kteréhožto spravování;* *však za spravování jeho;* *za jeho však správy, léta;* *za jeho vládařství léta;* *za živobyti jejich* (v případě Mikuláše prvního a Jindřicha třetího) 21, *za živobyti téhož opata léta 1522 65;* *za živobyti jeho a*

spravování při Sedlci léta 1548 78; za spravování jeho, mnohé a divné věci se zběhli, a nejprvé: 1614 ... 95; v času pak spravování jeho, zběhli se mnohé věci v rozličných místech. Jako: ... 88; za tohoto oppata léta... 31; za kteréhožto léta... 112, toho také roku... 113, téhož léta 22. V některých případech uvádí rovnou letopočet a událost bez jakéhokoli úvodu (s. 27, 45, 50, 51, 85, 90).

V dalších odstavcích už se autor věnuje popisu minulých dějů. - Obvykle se omezí na krátké konstatování, co se kde stalo, případně co kdo vykonal. - Takto krátce a jasně popisuje události týkající se přímo kláštera, Kutné Hory a jejího okolí, ale i politické události mající celostátní, případně mezinárodní charakter. Často také líčí různé přírodní úkazy, zvláště pak rozmary počasí, které měly vliv i na ekonomickou situaci obyvatel. Přesto, že vylíčení jednotlivé události je krátké a jasné, lze mnohdy zcela jasně vyčíst, co si autor o dané události, skutku, i jeho původci myslel.

Do tohoto prostého vypsání událostí různého charakteru pak autor vkládá různé příhody. Někdy popisuje nějaký div, někdy historku spíše anekdotického charakteru, často popisuje bezbožné chování nekatolíků (husitů, evangelíků a Židů). Cílem vylíčení některých příhod je zřejmě zesměšnění jejich aktérů, jako je tomu v případě Kalvína nebo Lutera.

Do celého textu jsou vkládány citace různých listů. - Někdy je jejich text graficky, třeba i typem písma, vydělen z ostatního textu, někdy jsou bez grafického odlišení vloženy do textu kroniky.

Celou kroniku uzavírá autor v posledním odstavci slovy: *A tak tuto hystoriji kášterskou zavírám, a jestli Bůh dalšího zdraví popřeje, na další léta psati nezanedbám. Za tím kdo ji koliv čísti bude, tomu štěstí a božského požehnání vinšuji a žádám* 114. Na závěr přidává latinsky psané provolání: *Laus deo eiusq; Virgini Matri* 114.

3.2. Vertikální členění

Vlastnímu textu kroniky předchází předmluva a také seznam některých pramenů, z kterých autor při psaní svého díla čerpal. V celé kronice autor využívá písma různých typů a velikostí. Nadpisy kapitol (např. Kapitola Druhá.) jsou tištěny velkým a ozdobným písmem (písmena jsou velká 1 cm) uprostřed řádky. Na prostředek jsou zarovnány také podnadpisy jednotlivých kapitol, ačkoli často bývají několikařádkové. Tyto podnadpisy jsou tištěny menším písmem než nadpisy, přičemž platí, že písmo je řádku od řádky menší. Na příklad podnadpis kapitoly šesté je tištěn na čtyřech řádkách, přičemž písmena první řádky jsou velká 7 mm, písmena druhé řádky 5

mm, písmena třetí a čtvrté řádky jsou stejně velká (přibližně 4 mm, což je velikost písma běžně používaného ve většině textu).

Na začátku vlastního textu je tištěna iniciála (velká přes šest řádek) a první řádka textu je vždy trochu větší, než zbylý text. Nadpisy podkapitol, čili jména jednotlivých opatů, jsou tištěna písmem stejně velkým a zdobným, jako nadpisy kapitol, a to jen s jednou výjimkou a tou je nadpis podkapitoly Pauzanyas a Expolt (s. 12), který je tištěn písmem stejné velikosti jako první řádka podnadpisu.

Větším písmem jsou tištěny i další důležité pasáže textu. Je jím tištěna celá předmluva, dále všechny dokumenty, jež můžeme najít v první kapitole a také většina dalších písemností, které autor do textu kroniky vkládá. Graficky je tak velmi dobře odlišen text těchto listů od vlastního textu kroniky. Větším písmem jsou také tištěny biblické citáty a parafáze, některé modlitby (např. s. 63), přísloví (např. s. 49), dále také Luterova přímá řeč označená autorem jako prorocství na straně 74 a další pasáže, které chtěl autor zdůraznit (s. 104 - přímá řeč - evangelíci haní ostatky svatých), nápisy (s. 107 nápis na minci), popis staroměstské exekuce (s.109). Jak jsem už zmiňovala výše - v kapitole Tisk - kronika je tištěna písmem gotickým a pouze jména a označení mající původ v latinském jazyce jsou tištěna písmem latinským.

3.3. Tematická výstavba textu

V této části své práce se podrobněji zabývám událostmi a ději, které autor popisuje, jejich řazením, podáním a interpretací. Velké množství údajů nám autor podává formou krátkých zpráv, prostého konstatování, co se toho a toho roku událo. Kronika se tak místy zdá být pouhým soupisem událostí. Autor však do textu vložil také velké množství krátkých příběhů. I v těchto případech je autor obvykle dosti stručný, vládne uměním poutavě vyličit dlouhý příběh na malém prostoru. V této části své práce se zabývám právě těmito příběhy, které autor do svého díla zahrnul.

Autor ve svém díle popisuje události týkající se sedleckého kláštera, děje v jeho nejbližším okolí, události týkající se celých Čech, českých mezinárodních vztahů i děje evropského rozsahu. Mohli bychom říci, že se jedná o jakési soustředné kruhy, přičemž v centru stojí sedlecký klášter. O faktu, že klášter stojí v centru pozornosti autora, svědčí samotné členění kroniky na kapitoly a podkapitoly. (Kapitola druhá popisuje události od založení kláštera až do jeho zničení roku 1421. Kapitola třetí je celá věnovaná událostem kolem zničení a vyplundrování kláštera Žižkou a jeho lidmi. Kapitola čtvrtá je v podstatě výčtem dějů, které se udály v letech 1422 až 1435, kdy byl

klášter opuštěn. Od kapitoly páté autor líčí děje a události po znovuoobnovení kláštera roku 1436.)

Vidíme, že založení kláštera, jeho zničení i opětovné vyzdvižení jsou určitými historickými mezníky, a to mezníky autorem akcentované daleko více, než politické události v zemi. Právě Sedleckému klášteru se autor věnuje na začátku kroniky v první kapitole, kde obšírně popisuje jeho založení. Do textu je vložena zakládací listina krále Vladislava. (Autor ji cituje a svým způsobem se na ni i odvolává, o čemž svědčí věty, kterými text listiny doprovází: *To jest stvrzení fundací, nadání a zlepšení kláštera sedleckého, kterémuž kdo by se naproti stavěl, aneb ještě skutečně staví, a statkův jeho nepořádně od něho odcizených v držení jest, jakým svědomím toho užívá, nechť sám na srdci svém to vše bedlivěji uváží* 3. Dalšími dokumenty uvedenými v první kapitole jsou listy potvrzující udělené odpustky. - Můžeme zde najít dva listy Jana, arcibiskupa pražského, list Václava, patriarchy antiochenského, a také list papeže Boniffacia devátého a Albíka, arcibiskupa pražského. (Vzhledem k význačné roli odpustků v barokní zbožnosti, mají i tyto dokumenty svou důležitou roli právě v autorově současnosti.)

V souvislosti se samotným klášterem a jeho okolím, uvádí autor ve své kronice často informace a události týkající se majetkových vztahů, případně práv a povinností kláštera. Např: *Po Janovi volen byl Václav za oppata sedleckého, a povinnosti sobě svěřené, vedle možnosti své vyhlídal. Za toho oppata léta 1363. vzešla rozepře mezi horníky, farářem malínským, a týmž oppatem, strany spravování špitálu, v čemž když se dlouhý čas neshodli, a mezi sebou roztržiti byli, Jan biskup Holomoucký, jakožto pokojitel, a takových roztržitostí smírce, prohlídaje na obě strany, takové porovnání mezi nimi učinil. Aby oppat a klášter matky boží Sedlce plné a dokonalé právo měl, špitála horského quantum ad spiritualia, tak aby kněží do něho dosazovati, ne pobožné z sazovati, služby boží vykonávati, a svátostmi posluhovati svobodně mohl, bez všelijaké, kohokoliv, vymyšlené překážky. Quantum vero ad temporalia, aby měšťané usedlí, dobře zachovalí, a na svědomí svém žádné auhony nemající, za správce, auředníky, a ochránce volení a dosazení byli. Místra pak aneb správce školního do Hory Kuttny, aby žádnéj dosazovati nemohl, kromě tehážní a budoucí farářové Malínští, pod propadením dvou tisíc zlatých čistýho stříbra* 31, dále také na straně 30: *1360. Stal se Freymark s Víckem z Žehušic, a oppatem Janem na lesy. A to takový, že Vícek dav stráni dubeckou tak jmenovanou, a nedaleko od Horušic ležící, oppatovi, sám přijal les*

černý pod Zdechovicemi: *A to na věčné a budoucí časy mezi sebou potvrdili.* Podobně také viz s. 36, 60 a další.

Autor rovněž popisuje nejrůznější události, které se v okolí kláštera přihodily. Patří sem válečné události, které klášter zasáhly, různé lokální konflikty, zázraky, případně historiky kriminálního charakteru. Jako příklad jakéhosi lokálního konfliktu uvádím následující příběh: *1413. havíři jdouce do Malína na posvícení, a odtud do hráchu, neb luskův se dajíce, když od malínských odhánění byli, hněvem rozpáleni do Hory se navrátili, a připojivše k sobě nětco obecné chasy, zase k Malínu pospíchali, a přijdouce na místo, kdež lusky byli, v nich tancovali, skákali, a všechen hrách pošlapajíce, v nic obrátili. Však na tom dosti nemajíce, k samému městu se přiblížili, je kolem obehnali, a pravej, kláštera sedleckého poklad, ohněm spálíc, k skáze přivedli, co lidi ven vyšlo, postínali, a co tam zůstalo ohněm spálili 37.*

Z kriminálních historek uvádím například vraždu, která byla spáchána roku 1547: *Téhož léta ve vsi Hrušovanech u Žatče, jedna žena šestero dítek svých vlastních zabila. Začež potomně v Žatci slušnou pokutu nesla, jsouc kolem probitá a zahrabaná. 75.*

Další příběh autor zasadil do roku 1498: *Téhož léta, nějaká baba na Horách Kuttnách velmi v doktorském umění prospěla, tak že některé měšťky pražské tomu vynaučila, že strojíce nějaké prachy, nimi manžely své, a tohož se jim dobře líbilo, trávili. To když se na ně dovědělo, a ony tomu, jsouce zmučený, neodpírali, všechny ku příkladu a vejstraze jiným, ohněm spálené byli 60; 1223. Jaroš Kočovský zabil Domaslava faráře z Kamenice bez příčiny, bratra Levkolova, a on Levkol chtěje mstítí nevinnu bratra svého spálil všecky statky Jarošovy 15.*

Z popsaných zázraků uvádím: *V Rakousích mezi Vitorazy a Světlou, což sem sám spatřil, nalezená byla žena v poli prostřelená, a již napoli shnilá, při kteréžto děťátko malé živé spatřino bylo, a prsi její v ustech svých drželo, a jich jakoby požívalo. Bůh bezpochyby svůj div prokázati chtěl, kterak nevinnátka předivným způsobem chrání a opatruje. 108; 1321. žena jedna z Brodu Českýho, k hrobu svatého Prokopa, slepá přišla, a když se před hrobem jeho položíc, upěnlivě modlila, skrze přímľuvu jeho od Boha uslyšána byla, a zdraví prvního nabyla 22.*

V kronice je obsažen popis dějin českého království, a to od roku 894 (Bořivoj přijíždí z Moravy a dává pokyn k založení kostela v Hradci) do roku 1628 (poslední zápis se vztahuje k 15. červnu). Jednotlivých příhod tohoto charakteru různého rozsahu

je v kronice samozřejmě velké množství. Ze zpráv o nejrůznějších bitvách uvádím například: *1260. král Přemysl porazil Bélu krále uherského, v Moravě, nedaleko Lávy, a řeku Moravu zbitými Uhry tak vyplnil, že přes ně, jako přes nejbezpečnější most, s vozy, koňmi, i pěchotou táhl 17.*

Autor v kronice obvykle podává zprávu o důležitých událostech v životě panovníka, jako bylo narození¹¹, korunovace, sňatek¹², úmrtí¹³ a pohřeb¹⁴. Popisuje i jednání stavů, a to zvláště v 16. a 17. století. K událostem popisujícím dění v Čechách dále patří zprávy týkající se příchodu jednotlivých řádů do Čech a zakládání a výstavby klášterů.¹⁵

Dále popisuje děje evropského rozsahu, které se přímo týkají české země nebo jejího panovníka, i děje, které se Čech vůbec nedotýkají.

Patří sem příběhy zasazené do prostředí Čechám poněkud geograficky vzdáleného, které autor uvádí, přestože nemají mezinárodně-politický charakter a ani se nijak nedotýkají dění v Čechách. Tyto příběhy mají charakter spíše anekdotický, byť jejich konec bývá tragický: *Člověk nějaký z cizích krajin dostana se do země moskevské, v stav svatého manželství s moskevskou jednou vstoupil. A jsouce s ní vedlé obyčeje křesťanského v lásce a svornosti živ, času jednoho k němu přistoupila, a žeby na ni laskav nebyl, sobě stěžovati počala: Ale on nevěda, v čem by sobě lásku manželskou zakládala, tázal se jí: počem uznáváš, že tě nemilují, neb na tě laskav nejsem: Odpověděla. Potom, že mne nikdá nebiješ. Čemuž on vyrozuměje, lásku k ní přiložil, dobře a často dusil, až i naposledy hlavu z ní srazil 60.*

¹¹1500. narodil se Karel arcikníže rakouzké, kterýž potomně Karel toho jména pátý císař římský se jmenoval, a to v městě Gandavum řečeném 60.

¹²Téhož léta, Karel arcikníže rakouzké, kníže korytánské a štyrské, syn císaře Ferdynanda, konal svadbu s Annou Albrechta knížete bavorského dcerou 86.

¹³1457. král Ladislav mládenček pobožný, a pravej víry a náboženství křesťanského ctitel, nenadále k nemocí přišed, ve třidcítí a šesti hodinách, běh života svého dokonav, duši Bohu stvořiteli a vykupiteli svému odevzдал 49.

¹⁴1619. císař Mathyáš měsíce března, mezi osmou a devátou hodinou, před polednem v Vídni rakouzké umřel, jsouce věku svého stáří let 62. a 15. dní. Otevřeno potomně po polední bylo tělo jeho, vykuchané, a vonnými mastmi vymazané (...) Položené na černým zlatohlavě, všem vůbec k spatření zanecháno bylo. Vedlé něho tři koruny a scepra ležela, říšská na straně, uherská a česká na levé, s zlatým rounem, mečem a dýkou. (...) Když pak pět dní lidem k spatření zanechán byl, 25. dne března, v sourak do kláštera panenského, králové nazvaného, s náležitou pompou donešen byl 99.

¹⁵1261. král Přemysl Ottogar, pamatovav na vítězství, kteréž mu Bůh nad Uhry propůjčiti ráčil, klášter Zlaté koruny řádu cistercienského vystavěl, a z kořistí nabraných, mnoho nádobi posvátného nadělati, a k klášteru dáti poručil 17.

Dále také 1297. král Václav založil klášter na Zbraslavi, řádu cistercienského. Kteréhož léta, bratři menší s. Františka uvedeni jsou do Nového kláštera v Plzni 19.

1537. *Alexander Medices kníže florenský, od svého vlastního a krevního přítele, ukrutně a ohavně, života zbaven byl. A to takovým způsobem: že majíce Alexander manželku svou poctivou a krásnou, na ní nepřestával, ale jinejch sobě, kde mohl, po straně vyhledával. I stalo se, když v Neápolis drahý čas zůstávali, a Laurentius Medices, všelijak o jeho bezhrdlí usiloval. Času jednoho, že mu krásnou paní, v čistotě sice stálou, však řečí jeho namluvenou, k noclehu přivede, připověděl. Pročež aby do domu jeho šel, v lože se položil, kord od sebe odložil, zemdené tilko posilnil, a rozkošné tovaryšky očekával, napomínal. Uvěřilo kníže, a v těch, o překrásné dámě, myšlénkách trvajíce, a aby s ní tím dříveji veselostí užilo, žádajíce, pousnulo. Co se stalo: Ukrutný a nevážný mordýř, vida čas a hodinu svou, dva tovaryše sobě připojil, do pokoje vešel, a nešťastné kníže, snem a hříchy obtížené, nevážně probodna, těla i duše zbavil. Sám pak s tovaryši svými času nočního ujedna, do Benátek se navrátil, od dvou volateránských vojákův zamordován byl 71.*

Nutnou součástí takovéto kroniky je rovněž popis různých přírodních úkazů, ať už se jedná o zvláštní meteorologické jevy, nebo o stav počasí, který v té době významným způsobem ovlivňoval život člověka. Autor popisuje jevy a katastrofy, které zasáhly Čechy, ale i jiné oblasti Evropy, líčí požáry, zemětřesení i všelijaké jiné úkazy a pohromy. Jako příklad uvádím: 1514. *vyšel veliký voheň v Benátkách městě vlaském, v kterémžto převelice mnoho domův a kostelův shořelo: k tomu vítr a zbouření moře přehrozné se strhlo, že velikým strachem Benátčané, coby činiti měli, nevěděli, však na druhý potomně den upokojeno, i oheň uhašen byl 63; 1532. v Liboně městě portugálském pršela krev, a bylo veliké zemětřesení, od kteréhož do dvou set domův padlo 68; 1573. okolo Sedlčan a Písku, spadli veliké kroupy, kteréž vosení na polích, a trávu na lukách potloukli, a dříví v zahradách, i po lesích spřeráželi, zajíce, zvěř, i ptactvo, kde které zastíhli, pobili 86; Léta 1169. 5. dne měsíce září, ukázali se v Čechách tři slunce. 1170. ukázali se času zimního tři měsíkové v Čechách, a mnozí lidé je za osm hodin pořád viděli 13; 1269. veliké bylo množství vlkův v Čechách, tak že ve dne i v noci běhajíce, dobytčům i lidem škody činili 17.*

Mezi úryvky zachycující přírodní úkazy řadím i následující, v kterém se zřejmě píše o člověku - obrovi. Tato příhoda o člověku nesmírné velikosti je zasazená do roku 1511: *tohož léta, Maxymilián císař rozepsal sněm do Aušpurka, kdežto přiveden byl muž nesmírné velikosti, tlustosti a žroutnosti, tak že na jednom jídle celý tele syrový, aneb ovci sežrav, ještě že nasycen není, pravil. Domnívali se lidé, že by od půlnočních krajín*

přijítí měl, kdežto pro veliké zimy a studena, větší chut lidé k jídlu mívají, a žroutnější bývají 62.

3.3.1. Myšlenkový svět barokního člověka ve světle textu kroniky

Kronika vypovídá o dějích odehrávajících se dlouho před jejím napsáním, ale možná ještě více vypovídá o době, v které text vznikl, zrcadlí tak v sobě myšlení člověka žijícího v první polovině 17. století. Můžeme například na několika úryvcích dobře pozorovat, jak vypadalo dobové mínění o Židech. Dobový pohled na Židy ilustrují tyto příběhy: *1510. měsíce unora, muž nějaký Pavel Form nazvaný, u margkrabství Brandeburského vesnici Knobloch řečené, času jednoho dostana se v noci do kostela, krabici stříbrnou, v níž se velebná oltářní svátost chovala, ukrad, v nížto dvě hostye posvěcené spatřiv, jednu pohltil, a druhou za ňadra vstrčil. Na ráno chtěje z krádeže své nějaký zisk míti, k Židům pospíchal, a krabici tu prodati se snažoval. Žid poznav, k čemu krabice byla udělána, řekl: O kdybys mi račí to, co v ní bylo, přinesl, lépeji bych ti nežli tu krabici, zaplatil. V té chvíli bohaprázdný a nevážný člověk z ňader jí vyňal, a Židu za skrovnou summu prodal, sám pak strachem a bázní naplněný, utekl, a mezi Srby se odebral. Mezi tím, nevážní Židé častým a hustým bodením tu velebnou hostyi provrtati a probosti usilující, když nic svésti nemohli, vzskříkl jeden z nich, a řekl: Jestli že jsi ty Bůh křesťanský, zjev se ve jménu tisíce d'áblův. A hle okamžení na tři díly velebná svátost rozdělená jsouci, hojnost krve z sebe vydávala. Tím zděšen jsa Žid, ty tři částky do šátku zavobaliv, celý měsíc u sebe choval, až potomně jiným dvoum v Brandeburce a Štendelií zůstávajícím, po částce rozdávav, třetí sobě zanechal. Tu potomně znovu na stůl položíc, bosti počal: A hle opět hojná krev z ní vycházela, čímž opět nemalo zděšený Žid, obávaje se, aby se v tom neprozradil, ji pohltiti usiloval, však nemohl, do vody jí vhodil, a ona po vrchu splejvala, do ohně uvrhl, a hořeti nechtěla. A nevěda co by s ní činiti měl, déleji v příbytku svém jí zachoval. A když pšeničný chleby okolo veliké noci píci chtěli, s těstem spolu jí smísiv, do peci vsadil, ale pec sama od sebe tmavá, velice se osvítila, a částka ta Židu mezi voči z peci vyskočíc, se vyvrhla. Tím opět víceji zděšený, jinému Židu částku tu odevzдал. Za tím ta věc na jevo přišla, o níž margkrabě když uslyšel, roskázal všecky Židy do Berlina obeslati a zmučiti. Kteříž se přiznali, že v krátkých letech sedmero dítek křesťanských jehlami a špendlíky boda, usmrtili. Za kteréžto provinění, čtyřicet jích ohněm spáleno, dva, jenž se pokřtiti dali, s'atí, a jeden do řádu svatého Františka vstoupil. Ten pak Pavel rozpálenými klíštěmi trhán, a potom na prach spálen byl. Jiní Židé z země a margkrabství vypovědění 62.*

1221. byl v Čechách veliký neřád, nebo Přemyslav veliké berně na duchovní uložil, tak že každéj žák z kalamáře musil dávatí dest peněz, kněz z pleše třidcet peněz. A mnohém v větší vážnosti Židé byli, nežli žáci a kněží, nebo se Židům vše laciněji prodávalo 15.

V kronice se odráží i duchovní život tehdy žijících lidí, což je dáno jednak dobou vzniku kroniky, jednak také osobou autora (katolického kněze). Vidíme, jak důležitou roli hrála v jejich životě modlitba a křesťanské svátosti. Například na straně 62 autor dokládá význam a účinek modlitby za dobrou smrt: *1512. byli veliké loupeže všudy okolo Prahy, jímžto Pražané chtějíce v cestu vkročiti, chytivše některý, kázali dva stavu rytířského, na Pohořalci na koli vstrkati. I vyšel jest kůl nějakému chlevcovi vedlé ramena mimo hlavu, tak že hlavě nic neuškodil. On modle se pánu Bohu velmi pilně, času večerního kůl u samého zadku jemu se přelomil, on pak s ostatkem až na Hradčany přijda, v hnoji se položil. Když se den ukázal, vyvstav, a do domu, vedlé svatého Benedykta přijda, kněze sobě zavolati poručil, a jemu se z hříchův vyznav, oznámil: že jest bez spovědí, a přijímání velebné svátosti umřítí nemohl, z příčiny té, že jest každéj den ku poctivosti panny Marie, jednou Zdravas Maria, ku poctivosti pak panny Barbory jednu kratičkou modlitbu říkati obyčej měl, tomu vyučen jsa, že každý, kdož pobožně svatou pannu Barboru ctí, bez pokání z tohoto světa nesejde.*

Zdůrazňované jsou rovněž odpustky a možnosti jejich získání. Můžeme si všimnout konkrétních rysů barokní zbožnosti, například zdobení "svatých" obrázků: *s oným pěkným b. panny Marie obrazem, kterýž častokráte, paní Slavatová ozdobití poručila 104.*

Na několika dalších úryvcích zase vidíme, jak byla v době baroka vnímána hostie. (A také jak ostře vnímal autor kroniky "zločin", pokud se jej na ní někdo dopustil.) Můžeme to pozorovat i na úryvku uvedeném výše při ilustraci přístupu k Židům. - Je jasně patrné, že autor kroniky spatřoval v hostii tělo Ježíše Krista. Můžeme se dohadovat, zda jej tak viděli i jeho současníci (laici), nebo jestli tyto části vložil do kroniky právě proto, aby je tak vnímali: *1503. Pikhart nějaký v Frankrejchu v městě Paříži, a v kaple, kteráž se svatá jmenuje, když kněz při oltáři mši svatou sloužíc, velebnou oltářní svátost v rukou držel, k němu přiskočil, z rukou vydřel, na zem povrhl, a nohami po ní šlapal. To vidouce mnozí a vzáctní lidé, velikou žalost nad tím hrozným skutkem snášeli, a jeho do vězení vsaditi dadouc, ohněm spáliti poručili 60.*

Hostie se týká také jeden ze zázraků vyličených v kronice. Měl se odehrát roku 1338: *Téhož léta, stal se dív ve vsi řečené Pňovice, nedaleko od Horuy Kuttny ležící, nebo nalezená jest svátost těla božího, ana stojí pod jedním stromem v Štěpnici, kterouž byli lotří, obloupivše kostel, vynesli, a tu postavili. Žena jedna když jí z příhody nalezla, oznámila o tom muži svému, a muž jiným sousedům. I přivolán jest farář, kterýž poklekše na kolena svá, nalezl jest svátost v celostí. Tu mezi houffy a množstvím lidí, žena nějaká, jenž nedostatek obyčejný devět let na svém těle snášela, přistoupic k knězi, žádala, aby svátost spatřiti mohla, čehož když užila, i hned od nedostatku svého vysvobozená byla 29.*

S tímto náboženským přístupem souvisí i vnímání d'ábla jako osoby a to osoby, která vstupuje do dějů jednotlivých událostí. Například: *Téhož léta: na zámku Valdemburgku, v knížetství Wittemberském, když některá hrabata a panstvo o massopustě mumraj drželi, a sebe v divné životčichy a příšery přetvářeli, d'ábel příčina a počátek takového jejich přetváření, k nim se připojil, a šaty na nich, kteréž dobře smolou napuštěné, a koudeli ochlupacené měli, zapáli. Kteréchž oni uhasiti nikoliv nemohše, dví hrabat, a nětco jiných pánův, tu hned zahynouti musilo 86.*

V textu je také patrná určitá sounáležitost s přírodou. Člověk byl na počátku sedmnáctého století daleko více odkázán na přírodu než dnes a možná i tento fakt se odráží ve víře v to, že příroda a člověk se navzájem ovlivňují a působí na sebe, a to přímo "nadpřirozeným" způsobem. Určitý přírodní jev může špatnou událost předznamenávat: *Téhož také léta 4. srpna, když slunce zapadalo, spatřin byl na západ oblak krvavý, sám toliko osobě, fforma jeho byla na způsob lva, a okolo něho z každé strany dlouzí dva bílý provázkové, táhli se k půlnocní straně, a trvalo to a si za půl hodiny. A nedaleko od něho, ukázal se jiný černý, na způsob orla. Ten bezpochyby zázrak předpovídal nynější království českého pád a skázu: nebo provázkové od lva, k půlnoci pocházející, přitáhli vorla, to jest J. M. C. kterýž neposlušenství a vysokomyslnost lvovu spokojil, a poněkud ukrotil 96.*

Špatným znamením byla také kometa: *Když Čechové s Němci oblehli Pešt, ukázala se na nebi kométa, kteráž se pojednou v způsob hada obrátila. A té hned noci Turci okolo osmi tisíc Čechův a Němcův porazili 72.*

Patřila by sem i následující příhoda: *Toho též léta, když Uhří od Prahy utíkali, v městečku Malíně, vylíhlo se kohoutě, u nějakého homoláka, a jak se vylíhlo, hned hlasem kokrhati počalo. Kterýmžto kokrháním, veliké neštěstí hospodáři svému*

předpovídalo. Nebo sám brzy potom zastřelen, manželka hořem umřela, dům shořel, a dítě u ohně ležící, neshořelo 108.

Nebo naopak člověk může svým (rouhačským) chováním nějaký neblahý přírodní jev přivolat. V kronice je popsán případ, kdy člověk zlořečil a následně do něj udeřil hrom: *1571. nedaleko od Lytomyšle, zabil hrom nějakého pacholka na poli, kterýž v čas hřímání velice zlořečil 86.*

Podobně bylo podle autora kroniky potrestáno rovněž znevažování svátostí tábory: *1444. ukazované byli některé svátosti, pozůstalé při kostele těla božího, na Novém městě pražském. Z kterýchžto spatření, dobří a pobožní křesťané se těšili, táboři pak a jiní podobní ruhači, tomu se posmívali. Potom jejich posmívání, když kněží svátosti schovali, veliké a neslýchané pověří se strhlo, tak že mnoho domu na Novém městě netoliko z gruntův vyvracelo, ale také množství lidu, krovky z domu padajícími, zbito. Aníž jaký div, poněvadž pán Bůh nechce v svatých svých vysmíván, nýbrž raději ctěn, chválen, a veleben býti 47.*

Určité křesťanské založení doby je patrné i na velkém množství biblických aluzí a parafrází. - Autor často používá velice jemné narážky na bibli, z čehož je patrné, že jeho současníci bibli velmi dobře znali a nebyl pro ně problém je interpretovat. Tyto biblické citace a parafráze autor dovedně užívá, jak k zesměšnění nekatolíků (viz níže), tak také k tomu, aby postavil do dobrého světla toho, koho vnímá pozitivně. Takto líčí počínání Ferdinanda prvního (podobně také Karel s. 71): *1528. král Ferdynand toho jména první, v Zelený čtvrtek třinácti chudým mužům, kteréž na Hradě pražském krmil, sám sloužil. Po jídle přepásav se rouchou, nohy jim umejval, vytíral, a líbal 67.* Jedná se opět o aluzi na poslední večeři a na umývání nohou učedníkům.¹⁶ - Eustachius tak zobrazuje tyto Habsburky v roli Ježíše Krista.

Události 15. a 16. století autor nahlíží z pohledu cisterciáckého mnicha a kněze. Tento fakt můžeme velice dobře pozorovat na líčení událostí týkajících se lidí jiného vyznání. Vidíme to na jeho postoji k šíření myšlenek Jana Viklefa v českém království (s. 35, 36) a na jeho postoji k husitům. O Janu Žižkovi se vyjadřuje, jako o „všeho dobrého rušiteli“. Na straně 41 pak popisuje zkázu kláštera, na které se podíleli právě Žižkovi husité: *Ale ten hrozný pád, mnohém těžší a hroznější v krátkých letech*

následoval, když bezbožný a bohaprázdný, křesťanské pobožnosti rušitel, za spravování krále Václava povstal, kláštery a kostely loupil, a ubohé Kristu pravým a horlivým srdcem sloužící, nevázně a tyranský mordoval. Ani tomu klášteru a pobožnosti v něm trvající, již na stokrát bud' žel, neodpustil nýbrž na něm všechnu prchlivost a ukrutnost svou provedl. Poněvadž léta 1421. pobožné a horlivé Krista služebníky zvěšev, zmordovav, a ukrutně životův zbaviv, místa posvátná sprzniv, službám božím, a obyčejům posvátným průchod zastaviv, kostel (ó Bože politujž ho sám) zapálil, v nic obrátil, a tak zohavil, že za mnoho let, netoliko člověk, ale ani ptáček v něm se nezdržoval.

V souvislosti s Janem Žižkou bych ráda uvedla také odstavec, v kterém autor s patřičným komentářem podává informaci o vypálení Hradce Králové: 1423. *Žižka Hradec Králové vypálil, pravíc, že musí svejm drábům, kteříž v noci táhli, posvítiti 43.*

Jana Husa, ač se podílel na šíření myšlenek, z pohledu Eustachia kacířských, autor nijak hanlivě neoznačuje ani se ho nesnaží zesměšnit, v jedné pasáži ho dokonce hájí v tom smyslu, že jej nepovažuje za iniciátora přijímání pod obojí v Čechách: *Téhož jeho bludu chytiv se Zikmund Řepanský, farář Svatého Martina: hned druhou neděli, po vykonaném kázání, všecky na pořád, starý, i mladý, i děti, k přijímání pod obojí nabízel, i valili se v velikém množství, a tu nejprvé léta toho 1414. že by bez přijímání pod obojí žádný spasen býti nemohl, smejšleti počali. To uslyšav Jan Hus v Konstancy sedící, odpověděl: Již tomu rozumím, že taková jejich všetečnost mně o mé hrdlo připraví. Odtudž patrnó, že ne Jan z Husince, ale jiní přijímání pod obojí v Čechách vzešlého, příčinou a původem byli 38.*

Husity i ostatní nekatolíky se autor obvykle snaží zdiskreditovat a znemožnit i různými příběhy a popisem událostí, s nimi souvisejících. V případě husitů to můžeme pozorovat při popisu mše sloužené táborskými kněžími v Kutné Hoře: *Toho též léta, Žižka s některými Táboř do Hory přijel, a na zejtrí kněží táborští do Kostela svatého Jana, kterýž nyní skažen jest, ale místo se od něho jmenuje, vešli, a v něm mše, vedlé spůsobu svého, bezevšeho roucha měšného a oděvu obzvláštního vykonávali, žádného obyčejného řádu při tom nezachovávali, ale jen toliko hlavu skloňovali, a zadek vyzdvihovali, co by mohl asi Otčenáš odříkati 42.*

¹⁶ J 13, 3 - 5: Ježíš vstal od stolu a vědom si toho, že mu Otec dal všechno do rukou a že od Boha vyšel a k Bohu odchází, odložil svrchní šat, vzal lněné plátno a přepásal se; pak nalil vodu do umyvadla a začal učedníkům umývat nohy a utírat je plátnem, jímž byl přepásán.

Podobný způsobem diskredituje i novokřtěnce, popisem večeře, která má být evidentně opakováním poslední večeře páně, a tedy opět jakousi mší. Eustachius ji popisuje téměř parodicky: *Aby pak svou bezbožnost dáleji rozšířiti mohl, některé z svých do jinejch měst rozeslal, což se takto dalo, prorok nějaký zvukem trouby svolav všechny do sínce předního domu, kdežto sšedše se jich okolo 4000. ozbrojených, večerí dobrou a nákladnou, od pečetyho i vařenýho připravenou našli, k jídlu se posadili, král a královna jim sloužili. A když po večerí býti mělo, poznali, král každému skyvy chleba podal, řkoucí: Accipite, Comedite et ann untiati mortem Domini. To jest: Vezměte, jeste, a zvěstujte smrt Páně. Královna pak vzavši kalich, a každému se napiti davši, pravila: Bibite et ununtiate mortem Domini. Píte, a zvěstujte smrt Páně. (...) Mezi jídlem od stolu vstana, pravil, že mu nětco od Otce poručeno jest, a služebníka jednoho z zrady viniti počav,¹⁷ hlavu od krku jeho uťal, a zase se k stolu navrátil. Po večerí apoštoly své rozeslati maje, každému zlatej groš udělil, aby ho v těch místech, v kterýchž by učení jejich přijíti nechtěli, na znamení a svědectví zatracení zanechali 69.*

Dalšími příběhy, jejichž cílem je dehonestace jinověrců, jsou příhody, v nichž se tito jinověrci pokoušejí vykonat nějaký zázrak, ale nejsou úspěšní: *1545. přivedená byla děvečka nějaká ex Misnia do Wittemberka, kteráž byla několik časův d'áblem posedlá, k Luterovi, aby z ní d'ábla vypudil. On ačkoliv sobě tím řemeslem ne hrubě jist byl, a ne hrubou chut k tomu měl, však aby učení svého tudy nezlehčil, a sebe, jakoby tak mnoho moci neměl, nezahanbil, o to se pokusil. Kázal tedy děvečku tu do kapli kostela farního výsti, a sám za ní přijda, nějakými luteránskými pletkami, počínal d'ábla zaklínati. Ale on se rozesmál, a jemu vysmíval. Tim Luter zarmoucenný a skormoucený, malé myslí býti, a kterak by z kaply vyjítí mohl, rozmejšleti počal. Dábel pak, jakožto mistr jeho, do hry se s ním dal, a dvěře tak dobře zarygloval, že ani zevnitřku, ani z vnitřku jich žádnéj odevřítí nemohl. Co by v tom zaklínání ubohý Luter činiti měl, (strachem do nohavic nadělav) nevěděl. Oknem vylesti chtěl, ale mříže mu zbraňovali. I smilovali se někteří nad bídou jeho, a sekeru oknem podajíc, a dveří vyvrátiti napomáhajíc, na poli mrtvého, divův působetele, vysvobodili 74.*

Další příběh se týká Jeana Kalvína: *Aby pak podvodné učení své pravým býti dokázal, divy a zázraky působiti, a je nimi potvrditi se opovážil. Protož času jednoho jsouce v městě Geneva, jinák Genffu nazvaném, vešel v smlouvu s jedním*

¹⁷ Zřejmá narážka na text evangelii, lze porovnat např. s evangeliem sv. Lukáše: "Avšak hle, můj zrádce je se mnou u stolu. Syn člověka jde, jak je určeno, běda však tomu člověku, který ho zrazuje." (Lk 22, 21

nechvalitebného svědomí člověkem, aby se umrlým dělal, a když on ho jistými slovy a zaklínáním křísiti bude, povstal, že mu slušnou a dobrou záplatu za to učiní. Uposlechl nešťastný nešťastného podvodníka, nemocným i umrlým býti se přetvářil, manželka o smrti jeho po městě rozhlašovala, na máry položila, hrany zvoniti poručila. Co se stalo, když ho k pohřbu přes město nesouc, v kostele před oltářem postavili, šestej evangelista páně, Ioannes Calvinus na kazatedlníci vstoupil, mnoho o víře a učení, od sebe začatém, promlouval, a to že pravé jest, vskříšením živýho, mrtvým se dělajícího, prokázati usiloval. Vskříkl tedy podvodný Kalvín, a na marách ležícího, aby vstal, napomínal, ale on se ani nehnul. Vskříkl po druhy: on pevně ležel. Vskříkl po třetí: on nic neodpověděl. Tomu nemohouce se manželka na marách ležícího nadiviti, k němu blíže přistoupila, a špendlíkem, neb jehlou píchajíc, těmito slovy promluvila: Vstaniž, již pán volá, cos pak ohlech, či neslišíš: ale ubohý, jenž se umrlým dělal, opravdu umřel: a Kalvín, kterýž živýho vzbuditi chtěl, umořil, a tak se znamenitého divu dopustil 71.

Z těchto katolických pozic pak Eustachius nahlíží i události první poloviny 17. století, tedy události související s povstáním českých stavů. Takto například popisuje pražskou defenestraci: *Ale ve středu zavřevše již svou převrácenou raddu, s hřmotem, růčnicemi, a s zbraní na Hrad Pražský se ubírali (...) tři pany, pana Vylíma Slavatu, pana Jaroslava z Martinic, a pana Filipa Fabryciusa, z též kanceláře české, dvaceti osm loket z vejší, na dokonalou skázu vyházeli. Kterížto boží ochranou a pomocí opatření jsouce, při životech zachování byli. Z toho tak hrozného skutku, veliký strach po vší české se zemi roznesl, ano i tyranské lidi tak podnikl, že i hned po spáchaném skutku, nejináč než jako pošetili z zámku utíkali, ješto jich žádný nehonil. Neměli na tom dosti že je z okna na dokonalou skázu vyházeli, ale i ještě z oken paláce hradu pražského, k nim stříletí se neostejchali. Po tak ukrutně spáchaném skutku, dyrektory a správce zemské, ze tří stavův zvolili, a jim vší vladu a správu Království českého poručili, kteřížto hned na bubny bítí, a lid proti J. M. C. najímati, katolíky sužovati, a všelijaká protivenství jim činiti počínali 97 – 98.*

Můžeme porovnat Eustachiovo zachycení této události s popisem autora z opačného tábora, tedy autora nakloněného nekatolickým stavům. Takto popisuje pražskou defenestraci Pavel Skála ze Zhoře ve svém díle *Historie česká*:¹⁸ "tož hrabě z Turnu přistoupil rychle k Slavatovi a popadl ho za ruku jako i Voldřich Vchynský

- 23)

¹⁸ Skála ze Zhoře, P.: *Historie česká: od defenestrace k Bílé hoře*. Svoboda, Praha 1984, s. 37 - 38.

[Jaroslava] z Martinic/ ale vůbec ještě se nevědělo, co se s nimi dítí bude, zdali do věže dáni, či v arest vzati budou/ a šli s nimi upřímo do houfu stavů, kdežto jiní, chytivše se jich také, přímo je k oknu táhli. A tu teprva jeden každý soudil, že dolů z oken metáni budou. Ano i oni, když tomu porozuměli, že se s nimi nežertuje, ač prve nic pro vysokomyslnost a zpouř svou žádnému neříkali ani se nekořili, teď však teprva počali prositi, aby hrdlům jich uškozeno nebylo, ruce spínající a pro boha prosíce, nohami o zemi se zapírali a za milost žádali. (...) s velikým jichž křikem "Ach, ach, ouvé!" a rukama se rámů oken držení, kteréž však, byvše přes ně práni, naposledy pustiti musili, z téhož okna, k východu slunce patřícího, v pláštích, s rapíry i s jinými ozdobami svými, jak byli v kanceláři zastížení, do příkopu dolů pod palácem, od druhých příkopů hlubších, zdí oddělených, jsou po hlavách smetáni a vyhozeni, jakožto toho místa a ouřadu, jehož sobě vážiti neuměli, nýbrž na veliké zlehčení slavného důstojenství císařského a královského a na zkázu vlasti své ho užívali, nehodní."

Podobný rozdíl můžeme pozorovat v názorech na bitvu na Bílé hoře. - Eustachius v souvislosti s ní píše: *Po té porážce tlačili předce na Čechy, a za níma až na Bílou horu se dostavše, opět znamenitou bitvu 8. listopadu svedli, je na hlavu porazili, pole obdrželi, knížete z Anhaltu syna jali, Prahy se zmocnili, tak že všickni jako kobylky rozlítati a rozprchati se museli* 108. Dále pak na straně 114: *25. dubna, J. M. C. Ferdynand založil první kámen kostelu, kterýž se staví na Bílé hoře, na památku slavného J. M. propůjčeného vítězství.*“ Oba úryvky můžeme opět porovnat s tím, co píše Pavel Skála ze Zhoře, který v souvislosti s Bílou horou mluví o začátku všeobecného a osudného neštěstí celého národu i Království českého.¹⁹

¹⁹ Tamtéž s. 306: *stal se začátek všeobecného a osudného neštěstí celého národu i Království českého, tak teď v měsíci listopadu roku přítomného, kterýž jest od prvního soužení předků našich v létu 1547 skrze krále Ferdinanda I., děda dotčeného krále Ferdinanda II., stalého 73., tou nešťastnou a krvavou bitvou na Bílé hoře před Prahou svedenou uvalila se na týž národ a vlast naši bída, pád a potlačení dokonalé.*

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. TISK

Knihy je tištěna gotickým písmem, můžeme v ní však nalézt mnoho latinských názvů, citátů a přísloví, které jsou psány písmem latinským. Jedná se o jména osob (*Bartholdus Niger, Henricus Octavus Rex Angliae, Adrianus, Ioannes Bugenhagius, Daubravius*), označení církevních funkcí a institucí (*Pontificalibus, Benedictiones Solennes 35, Admini/trátora 65, Sedis Apo/itolicae Legati 31*), názvy měst (*Gandavum 60*) a míst (*Sepulchrum Domini*), názvy písní (*Te Deum Laudamus 41*), názvy chrámů a oltářů (*Depo/itionis domini no/tri de Cruce 67*), názvy církevních řádů (*Eremitarum S. Augu/ini 11*), a také o různé citáty a přísloví (*quantum ad Spiritualia 31, quantum vero ad temporalia 31, a bove majori di/cit arare minor 49, Hi Nobiles, Pirus, Henricus, Iaro/laus Kapones Fratres de Svogcoa, cum fuis quatuor Clipeis natalibus huius Altaris fundatores 63, Non fum, non fum 64*). Často jsou také citovány nápisy na hrobech, či oltářích, např. *Haec monumenta dedit beneris Zdislaus aviti A Martinicz nomen nobilitatis habens. ip/ius hoc tumulo jacet optati/sima proles Cuius humum corpus, mens tenet a/tra poli 86*. Také při dataci je někdy užito latinského jazyka a písma: *Anno Domini 1491. feria quarta ante fe/stum Sanctae Catharinae 58, Anno Salutis 1493. in ip/so fe/so Sancti Thomae de Aquino 59*. Co se týče názvů měsíců, je v textu užit buď latinský název (a tedy i písmo) *April, Decembris, Iulii, August, Ianuarii*, nebo český (tištěný písmem gotickým) *Leden, Pra/synec*.

Poměrně hojný je výskyt slov cizího původu, u kterých se můžeme setkat s kombinací obou typů písma - slovo je v takových případech tištěno latinkou, koncovka pak gotickým písmem (*Renowirowati*). Některá slova jsou tištěna latinským písmem, ale je v nich užito gotické *s* (*P. Vence/laus de Iglavia 45, Corporis Chri/ti 4, in In/strumento Compromi/si 53*). Pokud je latinské slovo rozděleno do dvou řádků je užito pomlčky, nikoliv = jako je tomu v případě dělení slova psaného gotickým písmem. Latinským písmem jsou rovněž v některých případech tištěny číslovky v letopočtech.

V tisku se můžeme setkat s písmem různého typu a velikosti. Kromě běžného písma, kterým je tištěna většina díla, se setkáváme s ozdobnými literami výrazně větší

velikosti, které jsou užity pro nadpisy jednotlivých kapitol a jména opatů, označujících jejich části. Pod nadpisem kapitoly, případně jménem opata, následuje řádka, na jejímž začátku je ozdobně vyvedena iniciála a jež je celá tištěna o něco větším písmem než následující text. Tímto písmem je tištěna předmluva a také některé úseky textu - obvykle se jedná o citaci důležitých dokumentů (např. smluv, dekretů atp.).

4.1. Psaní velkých písmen

Velká písmena se v tisku uplatňují vždy na začátku věty nebo souvětí. Uvnitř souvětí se vyskytuje velké písmeno v tom případě, že je souvětí členěno dvojtečkou. (Po dvojtečce je vždy tištěno velké písmeno.) Uvnitř věty se velká písmena dále objevují u některých substantiv, adjektiv a adverbí. Je tomu tak u výrazů *Bůh, Boží*, dále u vlastních jmen osob *Konstantýn, Machomet, Hynek Martinický, Vladislav, Petr, Pavel*, vlastních jmen míst *Teplice, Medyolán, Hory Kuttny, Doksany, Zbraslav* a také u výrazů, vzhledem k tematice díla, prestižních. Sem patří substantiva označující osoby (*Oppat, Převor, Mnich, Kněz, Děkan, Císař, Král, Pán, Havíři, Voják* (ale s. 96 *zmužilí voják*), *Mincmejstr, Hašplíř, Manželka, Dcera, Syn*), místa (*Krchov, Kostnice, Kostel, Klášter, Oltář, Zakrystrye*), měsíce a z církevního hlediska důležité dny (*den Rozeslání Apoštolův Páně, Den Božího Vstoupení, Vejroční Den, Dušičky, Veliká Noc*), názvy církevních organizací (*Řád Svatého Dominika*), různých sekt a další náboženské termíny (*Arcibiskupství, Náboženství, Luno Církve, Spasení, Duše, Boží Soud, Anděl, Vidění, Boží Tělo, Svátost, Odpustky*), názvy bohoslužeb a náboženských úkonů (*Pobožnost, Pohřeb*), náboženských předmětů (*Ornáty, Monstrancý, Velebná Oltářní Svátost*), náboženských pravidel (*Obyčej Církevní, Pravidlo Klášterské, Regule*).

Velkého písmena autor užívá rovněž v případě spojení s adjektivy typu *Království České, Knížetství Wittemberské, Kaple Kostela Námětského, Zámek Konopištský, Most Dunajský, Hrob Boží, Stolice Apoštolská, Knihy Zápisní, Král Hyspanský, Král Franský*. Velkými písmeny jsou značeny také části lidského těla (*Tváře, Oči, Uši, Nosy, Hlavy*). Dá se říci, že autor užívá velkých liter velice hojně. - V případě některých apelativ se dá jen těžko usoudit na důvod, z jakého bylo velké písmeno vytištěno.

Rovněž číslovky jsou někdy tištěny s velkým písmenem na začátku: *První Rok Panování, Osmého Dne Září 84* (ale *devátého Dne Září* na téže stránce jen o několik řádek níže tištěno s malým písmenem), *Desíti, Tisíc*. Velké písmeno můžeme v

některých případech nalézt i uprostřed slova (*přeBlahoslavené Panny Marye, Církvě všeObecné, ArciKníže*).

4.2. Tiskové chyby

Tiskových chyb se v tisku mnoho nevyskytuje – jedná se opravdu pouze o několik výjimek: *pobožností* 22; *a obraz jeho na sobě nesoucí, jako hovada živi byli a nemřeli* 22 (*byli* namísto *nebyli*); *na svědomí svém žádné anhony nemající* 31; *sw těžyti* 20 (namísto *zvitěziti*); *klášter vyšebrodský, řádu cistercienského, od panův z Rožmberka jest zuložen* 17; *že přes ně, jako pře nejnebezpečnější most, s vozy, koňmi, i pěchotou táhl* 17 (*pře* místo *přes*).

5. PRAVOPIS

5.1. Pravopis

Foném s se tiskne převážně literou *ſ*. A to v případě, že se hláska *s* vyskytuje uprostřed slova (*uſyluge*, *Cžeſké*, *poſtrannj*, *odeſlali*, *muſyli*, *miloſti*), nebo na jeho začátku (*ſám*, *ſami*, *ſobě*, *ſrdečně*, *ſlejchali*, *ſtěhovali*, *ſwũg*). Na konci slova se tiskne "**točené s**" (*Kryſtus*). Začíná-li slovo velkým písmenem, má hláska *s* podobu "točeného" *s* (*Slowa*, *Sestrám*, *Smlauwu*, *Spražilj*). V některých případech je užito litery ve tvaru smyčky (smyčkové *s*): *Swětſké*, *Swateho*, *Syn*, *stanu*, *stodol*; a to pro velké i malé *s*. V některých částech tisku se toto smyčkové *s* nalézá pouze výjimečně, v jiných je častější. - V první polovině textu je jeho výskyt pouze ojedinělý, od strany 89 se tato litera objevuje výrazně častěji (zvláště na stranách 89, 90, 96). Na straně 96 se vyskytuje rovněž foném *š* zaznamenaný pomocí smyčkového *s*. (Za sebou následuje smyčkové a gotické *s* *Sſaffář* 90.)

Výslovnost proniká do podob *ſtrápený*, *ſpronewěřilým*, *ſprzniw*, *ſkažen*, *Skáze*, *ſpũſobu*, *ſkazyti*, *ſtratil*, *Spowědnjk*.

Pro předložkové spojení se *s* je užito točeného *s* (*s welikau pochwalau*, *s Obywately*, *s ſwejmi Statky*, *s tau*, *s welikau Pompau*, *s přjdawkem*, *s Petrem*). Předložková spojení se *s* jsou někdy tištěna se *z*: *z Farářem* 41, *z dowolenjm* 11.

Jméno jednoho z převorů: *Pauzanyas* je psáno obvykle se *z*, ale výjimečně také se *s* *Pauſanyas*.

Foném š se tiskne jako *ſſ* na začátku slov (*ſſkody*, *ſſíroký*, *ſſeſt*) a rovněž uvnitř slova (*ſeſſloſti*, *vmenſſenj*, *ſluſſela*, *menſſj*). Na konci slova se tiskne *ſs* (*groſs*, *Werſs*, *náſs*, *Gežjſs*, *přjliſs*, *Mikulášs*, *Záwiſs*, *Tobiášs*). Pokud je foném *š* ve funkci velkého písmene, tiskne se *Sſ* (*Sſacowali gj*, *Sſwábſkého*, *do Sſachet*, *Sſatſtva*, *Sſpeiru*, *Sſpitál*). V případě skupiny *-šs-* by pak ale za sebou následovaly tři stejné litery *ſ*. V takových případech jsou tedy nad točeným *s* tištěny dvě tečky a za ním následuje dlouhé *ſ* (*Ržjsſkým*, *Towarysſtwo*). Podobně je tomu také se skupinou *-šš-*, která je tištěna jako točené *s* se dvěma tečkami nad sebou a dvě gotická *ſ*: *Wysſſjho*, *neywysſſj*. Slovo *špitál* je obvykle tištěno *Sſpitále*, někdy však pouze s jednou literou *s* *Spitálu*.

Foném z se tiskne pravidelně jako *Z*, *z*. **Foném ž** se v případě malého písmena tiskne pravidelně *ż* (*téhoż, Manżelku*). (V případě *c* a *z* se jedná o větší tečku, než jaká je tištěna nad *i* a *j*.) Velké *ż* se tiskne s dvěma tečkami (*ZehuŹŹic*), které někdy splývají v čárku (*Zlebůw, Zizka*). V některých případech je ponecháno bez označení (*Zitta* ve smyslu *žita*). Následuje-li za fonémem *ż* foném *e*, je měkkost značena háčkem nad *e* *Zeleżnych, Żeńa*. Částice *że* je tedy obvykle tištěna *Zě*, ale můžeme se setkat i s podobou *Ze* s dvěma tečkami nad *Z*.

Foném c má podobu *C*, *c*. Vyskytují se formy *Třidcýti, nětco, owotce, Knjżetcyho, wzactneg*. Můžeme se také setkat se slovy, v nichž jsou namísto písmene *c* užity grafémy *-t/-* (*EwangelitŹkých*).

Foném ě se tiskne v případě malého písmene pravidelně s tečkou (*ċerwenau, ċiŹtyho, wċcńny, zaċal, Engliċan, na Pořičanech, ku počtu, poruċil, ċaŹy, gináċ*). Velké písmeno se tiskne spřežkou *Cż* (*Cżerwna, Cżechách, CżeŹkého, Cżłowċk*). V textu se vyskytuje forma *nitċím*.

Pro **foném r** je v tisku zásadně užit grafém *R*, *r*. V přejatých slovech po něm následuje tvrdé *y* *Prywilegiá, KryŹta, Frydrych*. Pro **foném ř** je užito litery *r* s háčkem (*Farářem, vmřel, Pořřčanech, Mořřkém, Křřżownjky, třřtj, SeŹřřenicy, křřtiny, přřatel, spatřřuge, Cýřsař*). V případě velkého písmene se tento foném tiskne *Rż* (*z* s tečkou) *Rżadu, v Rżjmċ, Rżecký, Rżeholi, Rżehoře, Rżeky*.

Fonémy d', t', ŋ před *i* mají formu *di, ti, ni*: *hrdinŹky, lidj, táhnauti, odnjti, smrti, rozŹŹaffnoŹtj, potwrđiti, prwnj, Knjżete, přřed njm, oni, nynj*. Před vokálem *e* mají pak tyto fonémy podobu **dě, tě, ně**: *radċgi, nadċgi, wdċċně, Dědiċného, Pondċlj, dċlati, Tċlem, SŹtěpána, Němcy, ŹpċŹně, ponċwadż, Penċż, Annċ, nċm, Źwobodnċ, Láznċ, obzwłáŹŹtnċ*. Slabiky **d'a, t'a, ŋa** se tisknou *dia, tia, nia* (*Diábel, KřřĹtianŹké, KřřĹtian, KřřĹtiané, MċŹŹtian, mċŹŹtiané, niadra*). Foném *ť* je v těchto případech někdy tištěn jako *t* s jakousi vlnkou: *ŹŹtastné, vťal*, (ale *Źťial* 66), *vťatá*, (ale *hlawy Źťiatý* 92), *prokleŹŹtował, OċiŹŹtowanj, Dobrát*.

Foném *ń* následovaný souhláskou, nebo stojící na konci slova se tiskne jako *n* s háčkem (*ń*): *końmi, Źpewńugeme, ŹŹeńkowati, Źkłońowali, SŹńůrami, nań*. Zadopatrová varianta hlásky *n* je v některých případech rovněž tisknuta s háčkem nad *n* (*Ryńku, ŹŹeńkowati, Blańky, ale na Rynku*).

Na konci některých původních i-kmenů jsou fonémy *d'* a *t'* bez označení (*Pečetmi, Odpowěd, Paut*). Grafém *d* se v některých případech nachází v pobočné slabice *-dl-* (*Mučedlnjk, Mučedlnice, Učedlnjka, prozřetedlnj, ne /ne /ytedlných, nesnesytedlný, spasytedlné, viditedlný, neviditedlný, neproměnitelndě, potutedlně*).

Stojí-li foném *d'* na konci slova, je užito háčku podobně, jako jej užíváme v současných tiscích (*bud'*). Po grafémech *d, t, n* následuje v přejatých výrazech tvrdé *y*: *Tytulem, Kardynál, Audyency, Praktyky*.

Slabiky *bě, pě, mě, vě* se tisknou pravidelně *Bělehradu, Hrabě, Obětowali, /práwě, wěcy, rozwážliwě, wystawěw, Swětla, Swětské, Swětnice, wět / /j, měl, rozumně, vgmě, z Země*. Výjimkou je slovo dřevěný *Dřewenných*.

Grafém *g* představuje v některých případech foném *g* (*geniu, Englickým, Gro / /ůw, Gleytem, Gubernátora*). Ve slovech cizího původu je někdy tištěno *gk*: *Karla Margkraběte Moraw / kého, Margkrab / twj, Páni z Rožmbergka (ale Pan Jan z Rožmberka), Hažmburgku, od Jana Kutembergera z S / tro / purku*.

Ve většině případů grafém *g* vyjadřuje foném *j* (*Gindřichowi Knjžeti Bawor / /kém, g /auce, ge /t, Gména, gmenuge, geho, gel, Gilow / /kých, zgeweno, zgjt, /wüg, gatý, neobyčegný, chtěgj, Gidle, Gedem, něg, gá*). Pro tento foném je v tisku také užíván grafém *y*, a to v případech vyslovované slabiky *ej* (*gey, Heytman, zey /kati, Bley /kánj, kreyčj, neypředněg / /j, neyprwe, Neywyž / /jm, Reyms / /kýho Wjna, zayma, Neywyž / /iho, gey, neynuzněg / /j*). Čteme ale také: *negchud / /j, potegkage, znameniteg, negdřjwe, každeg, negchud / /j, Koleg, Degž, begti, negprwe, druheg, přebegwati*. Pouze v několika případech je užit grafém *j* (*Jan, Jaro / /ek*). V některých výjimečných případech je foném *j* vyjádřen grafémem *g* s tečkou (*gegjch*).

Hiátové hlásky se v tisku uplatňují pouze ve výjimečných případech (*w Anglij, w Ceremonijch*). Obvyklé je *Panny Marye, Ceremonij, Bi /kup Mona / /teryen / /ký, Zakry /tye, Králem Izrahelským*. (Obvyklejší je *Tobiáfs, Lynye, do Bazyleé*).

Grafém *y* je tisknut po souhláskách *c, s, z*, a to jak ve slabikách krátkých (*Bonyffacyus, v /yluge, Zykmunda*), tak ve slabikách dlouhých (*odcýzenj, Cýsař, budaucý, welicý, Němcých, přicházegicý, Kacýř /twj, mocý, Srdcý, od De /ýti, Ti /ýc, Mě /ýce, Kacýř /twj, /kazy*). **Grafém *y*** je tisknut rovněž v případě spojky **i**.

Foném *í* je vyjádřen grafémem *j* (*kratochwjle, mj /ty, předpowjdal*). Zřídka také grafémem *y* s dvěma tečkami (*/ly / /yc, neypředněg / /y, /ylněg / /yho*).

Foném f se tiskne pravidelně grafémem *f*: *Far, Faráře, Freymark, Formani*.

Pro **Foném u** je užíván důsledně grafémem *v*, a to případě, že se nachází za začátku slova, nebo na švu (*nev/ťalé, nevctiwě, nev/ťel*). Grafémem *v* je také vždy psána předložka *u*. Pokud se foném *u* nachází uprostřed slova (nikoli však na švu), je pro něj použit grafém *u*.

Foném v je tištěn vždy grafémem *w*.

Dlouhé **ů** uprostřed slova je vždy tištěno s kroužkem: *Dů/ťogen/ťwj, Klá/ťterůw, řpů/ťobem, pozů/ťalá, zů/ťáwage, zů/ťal, řkutkůw, řwůg*.

V tisku se setkáváme s různými druhy **l**. Jedná se o *l*, "přeškrtnuté" *l* a *l* "s kličkou". Nejčastěji je v tisku užito normálního "netvrdeho" *l*. Někdy se však objevuje také tvrdé *l* (přeškrtnuté): *přede/ťljch, wze/ťla, wymy/ťlené, při/ťlo, po/ťlapagjce, wy/ťlo, řmeg/ťleti, wy/ťli, we/ťli, řřlapali, řřli*. Dále se v tisku setkáváme se zavřeným *l* (s kličkou nahoře): *Muldawy, bral, mohl, pu/ťtil, mohl, zaplakal, mordowal, zapálil* - zavřené *l* se objevuje v příčestí (*ne/ťměl, oblehl, nechtěl, poručil, posadil*). Pokud příčestí minulé končí hláskou *l*, pak je obvykle užito *l* s kličkou. V případě, že se jedná o jiný rod než mužský, převažuje užití "netvrdeho *l*" (*zbohatla, umřela, vhořali, nechtěli*), ale např. *vmřela* - *l* s kličkou.

Grafém x se tiskne *ks* (*Polik/ťéna*).

Diftong **ou** psán důsledně *au*: *nálezitau, vtlaukli, g/ťauce, Krauzku, nepokau/ťeli*.

Poměrně často se v textu objevují **zdvojené grafémy**. Časté je **nn**, a to jak uvnitř slov, v nichž je to opodstatněné (*powinno/ťt, Pannám, Pannami, powinnj, powinni, Anně, po/ťtrannj*), tak uvnitř slov, u kterých není důvod psát dvě *n* (*winnau, newinnu, Dennice, dřewěnné, Winnice*). Dále čteme **dd** *neoddělowati, Raddy* - ve smyslu radní, *na Raddu, Raddy, Poddano/ťt, Poddaného, Poddaní, poddati, ře poddalj, ře podali* - ve stejném významu - kolísá psaní s jedním a se dvěma literami; **ff** *fforma, roz/ťaffnému, Hauffy, Rudolffowi, Tryumff, Arnolffa*; **bb** *Hynek z Dubbé, Abbaty/ťe*; **ll** *Kollegi, Jakobellus, z Kancelláře, Ollomucký*; **mm** *Summu, Kommi/ťař*; **pp** *oppatrno/ťti, oppatrno/ťtj, Jindřicha z Lippého, Oppat* (slovo *Oppat* obvykle psáno s dvěma *p*, ale např. s. 26, 27 *Opata*); **rr** *Harrach, Tyrran*; **ss** *proces řý, Os řecký, Mas řa, Mas řopu řtu, řPas řow řké 94, Pa řow řkým 94*); **tt** *Swatto řtj, Ottogar, Zitta, Horách Kuttnách* - v plurálu jsou vždy tištěna dvě *t* (výjimky řídké *na Horách Kuttnách*), taktéž v singuláru

se převážně setkáváme se zdvojenou hláskou, i když na několika místech se setkáváme i s jedním *t* (*Hora Kutna, Horau Kutt nau, w Mě /tě Hoře Kutt ně, z Hory Kutt ny, z Mě /ta Hory Kutt ny*).

5.2. Hranice slov

Jako dvě slova jsou obvykle tištěny příslovečné spřežky (*z nowu, y hned, do prostřed*). Odděleně bývají často tisknuty předpony (*před mě /tjm, od gezdu*), zvláště předpony slovesné (*z otwjrání byli, z ohawen, z opravowal, z zagjmal, z wědauce, do padl*). Stejně je tomu i s některými složeninami: *Země tře /ení, před /e wzejtj*.

Jako jedno slovo jsou obvykle tištěny předložky s tvary zájmen (*z /ebe, bezew / /ech, odemně*). Ve výjimečných případech je tomu i v případě předložky a substantiva (*sManželkau, shřmotem*). V některých případech je jako jedno slovo tištěno rovněž podstatné jméno s jménem přídavným (*ArcybiskupaMohutského*) Dohromady s prvním přízvučným slovem ve větě se tiskne i spojka **-li** (*nechceli*) a podmiňovací částice **by** (*s njmižby, žeby, z gakeby, Pokánjby činili, gakehoby, ge /tliby, kdeby, dokudžby*).

6. HLÁSKOSLOVÍ

6.1. Hláskové změny fonologického charakteru

Protetické v před o se v tisku objevuje pouze výjimečně: *vocas, vorati, nedaleko od voltáře, vosoby, vorla, vobilí, voheň*. Tvary bez protetického v jsou však obvyklejší: *před oltářem, na oltáři, orla, osm*.

Výjimečně se můžeme setkat i s protetickým h: *hambít, biskup holomoucký, v Holomouci*.

Digtongizaci ú - ou můžeme v tisku nalézt v koncovkách (*třesou*) a v některých případech také na začátku slova *oumysl, ouřadův, ouroda, zouplna*. V druhé polovině textu se můžeme setkat i se spojeními *vida takowú moc, na Holomúc udeřil*.

S diftongizací ý - ej se můžeme v textu setkat poměrně často, a to jak v základu slova (*zejtrí, mincmejistrovství, pejchou, rejčem, zejskati, necejtivše, proslejchá, dotejče, odbejvati, bejti, nepřebejval, dobejval, zvejšiti, tejském, zvejšení*), tak také v koncovce (*druhej, pravej, zlatejch, skaženej, ubohej, vyhnanej*).

Úžení é - í dokládá tisk těmito výrazy: *výsti, nahlídli, Hynkovi Martinickému* (D sg.), *do Zlatý Koruny* (G sg.), *založení kláštera sedleckýho* (G sg.), *kanclířem* (I sg.) 89, *Vilím* (A sg.).

V textu se setkáváme také s krácením samohlásky **u**: *ruhači, z ponuknutí* (G sg.), *Jindřich Olomucký biskupí*. Setkáváme se rovněž s krátkým **u** na začátku slov: *do ust*.

Dokladů zjednodušení souhláskových skupin, není v textu kroniky mnoho, uvádím zjednodušení mužského křestního jména Bohuslav: *Bouslav* (N sg.), *Boslava* (G sg.).

7. MORFOLOGIE

7.1. Substantiva

7.1.1. Maskulina životná

V genitivu singuláru se u podstatných jmen skloňovaných podle vzoru pán používají koncovky o-kmenové (*opata, arcibiskupa, biskupa, bratra, lva, orla*), v případě vzoru muž pak koncovka -e (*Mikuláše, krále*) a v případě vzoru předseda koncovka -y (*evangelisty*).

V dativu singuláru se v případě podstatných jmen skloňovaných podle vzoru pán uplatňují koncovky -u (*Bohu, proroku, křesťanu, vnuku*) a -ovi (*Luterovi*). U vzoru muž se uplatňuje koncovka -i (*Vavřinci, Bohu stvořiteli a vykupiteli*). Při spojení obecného a vlastního jména se většinou koncovky v případě dativu i lokálu střídají (*císaři Ferdynandovi, císaři Rudolfovi, králi Ferdynandovi, králi Václavovi, panu Hynkovi Martinickému, Janu evangelistovi*). V lokálu singuláru jsou užívány koncovky -u (*po svatém Stanislavu*), -ovi (*po Jindřichovi*) -e (*po svatém Havle*), -i (*při papeži*).

V nominativu plurálu se uplatňují nejen koncovky -i (*Němci, Poláci, žáci, Bosáci, horníci, kanovníci*), -ové (*Čechové, predykantové, krajanové, synové, zakladatelové, dědicové*), ale také koncovka -é (*Pražané, Benátčané, Židé, obyvatelé*. (Pozornost vzbuzuje tvar *apoštolé*.) U tohoto pádu se velmi často setkáváme s dloužením samohlásky v koncovce (*počátečníci, vojáci, mniši, opatí, lotři*).

V genitivu plurálu dominuje koncovka -ův: *obyvatelův, mníchův, od Řekův, potentátův, služebníkův, Táborův, legátův, mistrův, rodičův, koňův* (ale např. *koní, koní tureckých*). Narazíme však i na variantu -ů (*opatů, převorů, servitů*). V lokálu plurálu je častá koncovka -ích (*při kardinálech, po třech králich*). V instrumentálu se setkáváme s náležitou koncovkou -y (*s Turky, bratry, katolíky, kardinály, kanovníky, mníchy*) a v případě podstatných jmen typu bratří, kněží také s koncovkou -mi (*kněžimi, bratřimi*).

V případě podstatných jmen typu bratří se setkáváme v nominativu plurálu s koncovkou -í (*kněží, mniši, bratři*). Tvary genitivu jsou v tomto případě totožné s nominativními tvary *bratří*, stejně tak akusativ plurálu *bratří*.

V případě podstatných jmen zakončených na -l můžeme pozorovat kolísání mezi o-kmeny a jo-kmeny G sg. *od Danyeje*, L sg. *o Danyelovi*.

Při skloňování cizích substantiv se nominativní latinská přípona odsouvá (G sg. *Pauzányá, Lucyá, Innocencyá, Konstanciá, Honoryá, Bonyffacyá*). Formy s neodsunutou příponou jsou ojedinělé (D sg. *papeži Honoryusovi, A sg. pana Filipa Fabrycyusa*). Jména typu Otto se skloňují, jak je i dnes náležité (G sg. *Otona*). Nesklonné zůstává v textu jméno Battory (A sg. *kardynala Battory*).

Velice časté jsou nejrůznější odchylky v kvantitě. Setkáváme se s odlišnou kvantitou oproti současnému stavu v kořeni. Častější je dloužení samohlásky (N sg. *můž, D sg. můži, A sg. místra, A sg. páliče, I pl. mníchy*, ale výjimečně se můžeme setkat i s krácením (A sg. *krále*).

7.1.2. Maskulina neživotná

V genitivu singuláru se uplatňují koncovky o-kmenové (*kláštera, kostela*), u-kmenové (*stavu, roku, z rozkazu, lidu, stolu, dvoru, krchovu*) a koncovka -e (*od voltáře, tytule královského, týhodne, od ohně*). Slovo špitál kolísá mezi skloňováním o-kmenovým a u-kmenovým (G *špitála, špitálu*). V lokálu singuláru se setkáváme s u-kmenovou koncovkou -u (*náhrobku, v štítu, na ryňku, mostu*), s o-kmenovou koncovkou -e (*dvoře, v lese, v kostele, v klášteře, na hradě, v postě, na hrobě, po světě, na sněmě*). Dále také s jo-kmenovou koncovkou -i (*v plášti, na oltáři*).

V nominativu plurálu se jednoznačně nejčastěji objevuje koncovka -ové (*důchodové, platové, pohřbové, soudové, provazkové*). I u podstatných jmen rodu mužského se setkáváme s dloužením samohlásky v koncovce nominativu plurálu, i když zdaleka ne tak často jako v případě podstatných jmen rodu mužského životných (*statcí*). V genitivu plurálu dominuje koncovka -ův (*skutkův, gruntův, dluhův, národův, životův*). V lokálu plurálu je častá o-kmenová koncovka -ích (*domích, stromích, o svátcích vánočních, kostelích, na pláštích, v klášteřích*). V instrumentálu plurálu je užita náležitá koncovka -y (*lesy, bludy, sliby, řetězy, šaty*).

7.1.3. Feminina

Skloňování feminin se podstatně neliší od skloňování dnešního. Můžeme však pozorovat kolísání mezi skloňovacími typy a užití některých, z dnešního pohledu zvláštních, tvarů. U přejatých slov se v nominativu singuláru setkáváme s tvary *intenci, legací, monstrancí*.

Skloňování podstatného jména *kaple* kolísá: N sg. *kapla i kaple, G sg. Kapli, A sg. kaplu, L sg. v Kaple*. Kolísání se projevuje i u podstatného jména *řehole* - dativ

plurálu má tvar *řeholám*. V genitivu plurálu se setkáváme s tvary bez koncovky: *do kněh, kladb, z noh*. Setkáváme se také s tvary A sg. *v rouchu*, I sg. *rouchou* ukazujícími k nominativnímu tvaru *roucha*. V textu jsem našla také jeden pozůstatek duálového skloňování: *dvě kopě* (akusativ).

Také u feminin se setkáváme s kolísáním kvantity jak v kořeni (D sg. *k prácím*, D sg. *svaté pánně Barboře*, L sg. *v přítomnosti*), tak v koncovce (G pl. *berni, dani*; G sg. *pocivostí*, D sg. *k nemoci přišed*, D sg. *k večerí*, A sg. *na stolicí dosedl*, A pl. *milostí*, L sg. *po večerí*, I sg. *šavli*).

7.1.4. Neutra

Zajímavé je skloňování přejatých substantiv rodu středního. Slovo *auditorium* je nesklonné, slovo *privilegium* je většinou skloňováno (G pl. *Pryvilegií* 3, A pl. *Pryvilegiá*), v některých případech zůstává ovšem neskloněno (G pl. *potvrzení všech předešlích privilegium*).

Zaujme nás také dativ singuláru *k pondělímu*, který ukazuje na adjektivní sklonění, dále také instrumentál singuláru *před božím nanebevzetí*, a lokál plurálu *v týchž právích*. Zajímavá jsou také deverbativa od slovesa sněsti: I sg. *přenešením*, I sg. *stavův českých snešením*.

7.1.5. Kolísání v rodu

V některých případech se setkáváme s kolísáním rodu podstatného jména. Slovo *processí* kolísá mezi rodem středním a ženským: *s processým*, ale také *při jedné processý*. I na dalších dokladech vidíme, že pokud je se slovem *processí* zacházeno jako s podstatným jménem rodu ženského, pak má ve všech pádech stejný tvar (G sg. *processý*, A sg. *na takovou processý*, A sg. *processy*, G pl. *processy*).

Mezi rodem mužským a středním kolísá podstatné jméno *kníže* (*kníže rakouský, kníže rakouské* 16). *Arcikníže* se převážně objevuje ve středním rodu. Substantiva *markrabě* a *hrabě* také kolísají, tvary rodu mužského ovšem v tomto případě převažují, ale např. *hrabě tyrolské* 89. Podstatné jméno *arcibiskup* má obvykle tvary rodu mužského, ale lze najít i spojení *za arcibiskupa pražské volen byl* 88.

Slovo *nešpor* kolísá mezi rodem ženským a mužským (*po nešpoře* 35, G sg. *od prvního nešporu*). Z pohledu dnešního jazyka se jeví zvláštní užití tohoto substantiva v jednotném čísle, tvary rodu mužského i ženského jsou náležité i podle současného

úzu.²⁰ V textu se dále setkáváme s tvary *pod helmem* (maskulinum), *držána slavná Turnaj* (femininum).

7.1.6. Genitiv

Oproti dnešnímu jazyku je v textu hojně užíván genitiv. Tento pád je často užit ve spojeních, v nichž by dnešní pisatel pravděpodobně užil akusativ: *a obličejů tvého mnozí žádati budou* 20; *prosil svých sousedův* 29; *potvrdil Novému Městu pražskému všech svobod* 33; *cizozemcův do rady nasázel* 33; *vína dvadeceti sudů, ke dvoru přivezti rozkázal* 35; *věčného blahoslavenství očekával* 87. V textu se také hojně vyskytuje genitiv záporový: *o nichž se žádné památky, co by klášteru kdy učinili, nenachází* 21; *o němž se pro krátkost věku, žádné zmínky v klášterských příbězích nikdež nenachází* 28.

Genitiv podstatných jmen autor často užívá k vyjádření příslovečného určení času: *času ranního* (*pan Švarcemburku, času ranního Rábu zase dostal* 91), *času večerního* (*času večerního do něho všedše, jej vydrancovali, a oppata zaškrtili* 32) a *nočního času* (*městečko Mohutš nočního času dobyli* 91, *obzvláště pak nočního času, cestu zjevovala* 8). V textu kroniky se však objevuje i spojení *ve dne i v noci* (*ve dne i v noci běhající* 17). Podobným způsobem jsou v některých případech označena i roční období např. *času podzimního a zimního* (*tehož léta okolo času podzimního a zimního, Bethlem Gabor kníže sedmihradské, veliké škody v Moravě činil* 111). Podobné je také spojení *času jednoho* (*měsíce unora, muž nějaký Pavel Form nazvaný, v Margkrabství Brandeburské vesnici Knobloch řečené, času jednoho dostana se v noci do kostela, krabici stříbrnou, vniž se velebná oltářní svátost chovala, ukrad* 61; *času jednoho, když se s tovaryšem svým po poli procházel, hrom udeřil, a tovaryše jeho hned na tom místě zabil* 64).

7.2. Adjektiva

Odlíšnosti nalézáme zejména v koncovkách. Někdy se objevuje koncovka -ej místo -ý: *pravej víry (...) ctitel, list na svobodnej masný trh* 32. Setkáme se však i s náležitou koncovou -ý u maskulin: N sg. *synek pražský*; N sg. *zmužilý a srdnatý voják*. V textu můžeme pozorovat úženi: A pl. *biskupy římský a pražský*; A pl. *krále česky*, N sg. *uherský vojsko*. Stejně časté jsou však i tvary s náležitou koncovkou -é: *na rynku novoměstském* 84; *do prostřed mostu dunajského přijel* 84; *v knížetství vittemberském*

²⁰ Filipec J, Daneš F. a kol.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Academia Praha 2005, 3. vyd.

86. V textu kroniky se objevují spojení adjektiva a substantiva, skloňovaná podle vzoru jarní místo mladý. Jedná se většinou o spojení v množném čísle: *o mukách pekelních* 48; *dva kameny velicí vypadli* 89; *dlouzí dva bílý provazkové* 96.

Za pozornost stojí zejména přídavná jména přivlastňovací. Velice často je na místo jmenného tvaru užit tvar složený: *G z roty Rokycanové*; *A knihy Vykleffové (schvaloval)*; *G Luterové neřestí následovník*; *při mši papežové*; *G do ležení Maxymiliánového*. Ale setkáme se i s tvary deklinace jmenné (*sekta a bludové Vykleffovi*).

Velice hojný je výskyt substantivizovaných adjektiv: *kterýžto dobrého klášterského vyhledávaje* 50; *v lepší proměnití*; *dal Žateckým*.

7.3. Zájmena

Při skloňování zájmena **on** se v textu setkáváme s užitím delších tvarů v nedůrazné pozici. - V dativu singuláru se často objevuje tvar **jemu** (namísto *mu*): *chtěl bych jemu sám svou rukou hlavu stíti* 33; *on se rozesmál a jemu vysmíval* 73. V textu je užit progresivní akusativ zájmena **on**, autor tedy užívá tvary **jeho** a **jej** namísto dnes obvyklého *ho*: *aby jeho tam donesli* 29; *raději jej převelice zlehčil* 85. V instrumentálu singuláru se vyskytuje tvar **ním**: *a vína dvadcet sudů, ke dvoru přivezti rozkázal, a ním s Dvořany svými, veselosti sobě uděloval* 35; *to jest ten div, jež Václav Hájek v kronyce své pokládá, a ním Danyelovi napomenutému, založení Kláštera Sedleckého připisuje* III.

V akusativu zájmena **ona** se setkáváme s tvary **jí** i **ji**: *když jí v moc násilníkům jejím odvedou* 109; *ješto ji tudy víceji ošlechtili a ozdobili* 109, *a ji navštěvovali* 105. Podíváme-li se blíže na tvary zájmena **oni**, zaujmou nás především odchylky v kvantitě: *okolo nich* 84, *se jích neujímali* 27, *D k ním* 49, *po nich* 37, *s níma* 46, *mezi nimi* 31, *s nimi* 36. V některých případech je užit v instrumentálu plurálu tvar **ními**, namísto dnes obvyklého *jimi*: *nechtěl sem se nimi zaměstnávati* 40.

V akusativu zájmena **se** se setkáváme s krátký tvarem v pozici po předložce: *v městě Kouřimi všickni víru katolickou, ženy i muži, mládež i čeládka, obojího pohlaví na se přijali* 113.

Přivlastňovací zájmena často stojí za podstatným jménem: *z noh mých vyrazil* 48; *život svůj v Pánu dokonal* 10; *za spravování jeho* 30. Podobně je tomu v některých případech i u zájmen ukazovacích: *pobožnost tu, která se v klášteře tom velice rozmáhala, a po vši české zemi, jako i jiných krajinách rozcházela, udusiti usiloval* 40.

Z ukazovacích zájmen nás dále zaujme užití zájmena **onono**: *coby toto, neb onono stavení vyznamenávalo III; onen s oným pěkným b. panny Marie obrazem 104*. Zde se skloňováním složeným.

Neurčitá zájmena **kdokoli, kterýkoli** jsou tištěna zvlášť: *kdo koliv neuctivě, aneb potupně na hrob jeho vstoupil 33; měl, tu moc, kdy koliv, a koho koliv, na takové fary dosaditi 22; král český přísně poroučí, aby všickni, kteří koliv zahrady, rolí klášterský drží 30*. Zájmeno **všeliký** nebo **všelijaký** je někdy užito spíše ve smyslu *různý*: *množství všelikého důstojenství 32; aby všickni všelijaká piva vařiti, a slady dělati mohli 34*. Někdy je užito ve smyslu zájmena *jakýkoli* (*aby oppat a klášter Matky boží Sedlce plné a dokonalé právo měl, špitála horského quantum ad spiritualia, tak aby kněží do něho dosazovati, ne pobožné zřazovati, služby boží vykonávati, a svátostmi posluhovat svobodně mohl, bez všelijaké, kohokoliv, vymyšlené překážky 31*), ale bývá užito i ve stejném smyslu, v jakém jej užíváme dnes (*všelijakým neřádům a neřestem cestu proklestil 33*). Zájmeno **něco** se v textu často objevuje ve významu *nemálo*: *něco jiných Panův 86*. Většinou má podobu *nětco*, ale setkáme se i s tvarem *něco*. Zaujme nás rovněž tvar **ňáký** (*loupežník ňáký 20*).

Zájmeno **všecko** a **vše** má pak často význam *celé*: *všecko království české 33; město všecko téměř i s předměstím vyhořelo 89; všeho Křesťanstva veselosti 91; po vši české zemi 40; všecken otekl 48*. Vyskytuje se však i ve významu *všichni*: *aby všickni povinní byli 30*. (V textu se setkáváme s oběma tvary - *všickni* i *všichni*: *všichni, kteří tam byli 41*.)

Záporné zájmeno **žádný** je v textu kroniky po záporu užíváno v platnosti dnešního *nikdo*: *v čemž když se ho žádnéj optati nesměl 33; žádnému se nic neublížilo 84*. V sedmém pádu zájmena **nic** se setkáváme s tvarem *nitčím*.

Zájmena vztažná jsou užita pravidelně. Časté je zakončení postfixem *-ž*: *pan Švarcemburku, času ranního Rábu zase dostal, a Císaři Rudosffovi s velikou pochvalou, a všeho Křesťanstva veselostí navrátil, kterýž Sultán (...) v moci měl 91; k čemůž přirození lidské schopné jest 91; všelijakým neřádům a neřestem cestu proklestil, v čemž když ho manželka jeho trestala 33; potvrdil novému městu pražskému všech svobod, kterěz jim dal otec jeho 34; jakžby ji o život její připraviti mohl, příčiny vyhledával 33*. Některá vztažná zájmena jsou zakončena postfixem *-žto*: *císař Frydrych přemohl Vlachy, a některé znamenitější zjímá, do Apulie vésti poručil. Kdežto některé postínati rozkázal 16*.

V textu se objevují náležité i nenáležité tvary zájmena **jenž**. Náležité tvary se vyskytují především v tvarech rodu mužského: *povolav k sobě kněze Jana Nepomuckého, jenž byl kanovník kostel pražského* 33; *Hynek Berka z Dubbé, jenž byl proboštem kostela pražského* 27; *začal se řád dominykánův od s. Dominyka, jenž byl rodem z Hyšpanye* 14. V rodu ženském a středním se však vyskytuje řada tvarů nesprávných: *na místě, jenž mu se příležitost vidělo a zdálo* 112; *a některými světskými, jenž od víry katolické odstoupili* 39; *na jedné vysoké věži, jenž při portu mořském stála* 16; *královna Konstanciá manželka někdy Přemyslova, jenž slavný dva kláštery vystavěla* 16; *založil kolej v Starém městě pražském, jenž se nyní Karlova jmenuje* 29. (Ale setkáme se i s náležitými tvary pro feminina a neutra: *to jsou indulgencí a obdarování kostela sedleckého, a hrobu božího v něm vystaveného, jako i jiná mnohá, jež pro dlouhost, a další zaměstnání pomímám* 8; *již [kapličku] potomně leta 1562 odevzdal* 15)

7.4. Číslovky

Tvary číslovek jsou většinou pravidelné, ráda bych však zmínila některé drobné odchylky od dnešního spisovného jazyka a také způsob vyjadřování číslovek čísly. V případě číslovky *dva* je v textu užit tvar **dvouch**: *od dvouch volateránských vojákův* 71. Číslovka *čtyři* má vždy podobu s "r" – **čtyry**: *od čtyr* 46, *čtyry* 84, 100. Číslovka *osm* má tvary **osm** i **osum**. Číslovka *třicet* má v dalších pádech tvar **třidcítí**. Setkáme se s tvarem **padesáte** (*padesáte ticíc*) v nominativu, podobně tako **dvanácte** (*dvanácte mníchův, přes sedmnácte neděl*). Toto -e se objevuje i u číslovek násobných: **čtyrykráte** *sto tisíc* (A), *za dvakráte sto tisíc uherských zlatých* 32. (Ale i *dvakrát* 112.) V textu se objevuje také násobná číslovka *mnohdykrát* (62). Setkáme se i s tvary zakončenými – **mecítma**: *okolo čtyrmecítma lidi* 89; *přes dva tisíce, a čtyrmecítma bašt tureckých* 73, *přes dvamecítmaset* 107.

V textu se dále objevuje také **úplnostní číslovka dví**: A pl. *na dví roztrhla* 32, G pl. *dví hrabat* 86, G pl. *dví dítek* 92. (Užívány jsou však i tvary číslovky *dvě*: *dvě kopě, dvě lampy* 31.) Dále také číslovka *trý*: *Na kterémž se nemalo biskupův, kardynalův, opatův, doktorův shledalo, a rozepře mezi papeži, jichž tehdaž trý důstojenství papežského vyhledávali, pokojili* 38. V tisku jsem našla i několik **číslovek souborových** *Dcky Zemské byli dvoje. Jedny ... druhé* 73. Dále také **šestero** *dítek svých ... zabila* 75, **sedmero** *dítek křesťanských jehlami a špendlíky boda, usmrtili* 62. – U těchto dokladů se však jedná o **druhou číslovku** s významem číslovky základní. V textu se objevují i

číslovky násobné na hlavě korunu, z ryzího a čistého zlata, **trojnásobní** nosil 68, na **stokrát** buď žel 41. Tvary **číslovek řadových** jsou pravidelné, číslovka **první** je v některých případech užívána ve smyslu *dřívější: a zdraví prvního, s velikým všech přistojících podivením nabyt* 29. Číslovka **jeden** má v některých případech někdy význam nějaký, např. *navedla jednoho stavu rytířského, rodem zábského, aby* 112.

V mnoha případech je tedy počet vyjádřen číslovkou: *okolo sta a padesáti osob, pohanův pak padesáte tisíc* 11; *a nalezeno jich bylo sto dvacetí, a čtyry tisíce* 73. Číslovkou jsou v některých případech tištěny i řadové číslovky, je tomu tak u názvů kapitol (*první kapitolu zavírám* 10) a také v případě přídomků králů, opatů a papežů *Mikuláš první; Jindřich třetí; Innocencius, toho jména čtvrtý biskup římský* 16, ale objevují se i lat. zkratky obsahující číslici: *Pij 4. Pont: Romani* 87. Číslovkou také bývá tištěna číslovka **druhý**: *A druhou polovici* 38; *druhej den (na Hradě pražském pochován)* 88.

Velice často je však místo číslovky tištěna číslice. Jsou tak tištěny letopočty (za číslem je vždy tečka) a často také konkrétní data. Název měsíce je tištěn s velkým písmenem na začátku slova, ať už je vyjádřen česky (*10. Ledna, 24. Března, 11. Dubna, 25. Dubna, 8. Prasynce, 28. Máje, 10. Června, k 23. Červenci, 4. Srpna, 21. Listopadu*), nebo latinsky (*29. Iunii, 21. Iulii, 16. Iulii, 15. Julii, 12. Octobris, 19. Octobris*). Latinské názvy měsíců autor někdy zkracuje (*13. Ianu., 14. Augu., 17. Febr., 27. April., 14. Augu., 15. Septem., 29. Decemb.*). Jenom výjimečně je řadová číslovka v datu vyjádřena číslovkou: *dvanáctého dne Ianuarij* 64, *pátého dne měsíce Dubna* 66, *šestnáctého dne měsíce Července* 32.

K vyjádření hodin užívá autor buď slova (*mezi osmou a devátou hodinou před polednem* 99), nebo číslice (*v hodinu 22.; ve 22. Hodinu; od 13. hodin do 17.*). Vidíme, že za číslem je vždy tištěna tečka, a to i v případech, kdy nevyjadřuje číslovku řadovou: *6000. Křesťanův (...) odvedl* 67; *bludařův okolo 1500.* 67; *služebníkův 23.; koní 29. a velbloudův 6.* 83; *prapůrcův 27.* 89; *Turkův 1600. a Křesťanův 500.* 91, *ak. 600. lidu (majíce napomoc 600. lidu)* 91; *ak. 9000. Turkův; 7. praporcův, 60. šiffův* 91, *kraloval 37. let* 94, platí to i v případě množství peněz určité měny *1700. dukátův* 67; *2000. zlatých* 92; *2. fl. 30. krejc:* 111; *2000. /z: miš.* (i tady jsem však našla jednu výjimku: *22000 /z: Mišenských* 92).

7.5. Slovesa

Infinitiv je pravidelný na *-ci* nebo *-ti*, poznamenávám jen tvary **musiti** a **ujiti** (*plnou moc a právo, takového mlejna se ujiti* 30) a dále z hlediska dnešního jazyka nezvyklé tvary **probosti** 61, **bosti** 62, **vyvrci** 105 a **odniti** 20.

7.5.1. Prézens

Sloveso **být** se v textu objevuje převážně ve tvarech *jsem, jste, jsou*. Tyto formy převažují ve složených tvarech (*kratičkou tuto správu jsem shledal* 1; *tuto kratičkou správu svou o něm jsem sepsal* V; *jsem vynašel* V), kde se pouze výjimečně vyskytne tvar bez *j-* (*nechtěl sem se nimi teď daleji zaměstnávat* 40; *což sem sám spatřil* 108). V případech, kdy je sloveso *být* součástí jmenného přísudku, je tomu stejně: *to jsou indulgencí a obdarování kostela sedleckého* 8; *nímž od Páchu ohražené jsou* 9. Rovněž ve spojení s přičestím trpným jsou užity tvary s *j-*: *přinucen jsem od obšírnějšího vypsání upustiti* V.

Také tvary přechodníku přítomného začínají *j-*: *pohnut ja* 39; *od Uhrův zjímání jsouce* 19; *jsouce s ním několik časův* 85. I v tomto případě *jsem* však v textu nalezla výjimku: *položené souc na černým zlatohlavě, všem vůbec k spatření zanecháno bylo* 99.

I u složeného tvaru préterita je užívána forma s *j-*: *jsou na nich stáli* 8; *že jsou museli všickni obyvatelé pražští běžeti a brániti* 13; *a když jsou se k Pražanům přiblížili, kněz Jan pak z Pražanův, předkládaje jim, kterak jsou mnohé jejich náboženství zmordovali, a do šachet v metalu* 41; *vyšli jsou horníci s hlučnou processí, tělo boží napřed nesouc, až k klášteru sedleckému. A když jsou se k Pražanům přiblížili, pokleknouc na kolena, jeden za všechny milosti žádal* 41.

Dále uvádím některé nezvyklé tvary: *a zase se k předsevzetí svému navracují* 8 (1. sg.); *všelijak vyzveděti se snažují* III (3. pl.). Nakonec bych ráda zmínila také starší tvary sloves *brát*: *nebeře* 101 (3. sg.); *běře* 102 (3. sg.).

K aktualizaci minulých dějů autor často užívá prézens historický: *píší někteří hystorykové* 37; 1339. *Jan král český dává plnou moc a svobodu opatu a klášteru sedleckému* 29; 1368. *Alžběta císaře Karla manželka v kostele svatého Petra v Římě od papeže Urbana pátého jest korunována* 32. Autor jej užívá k dramatizaci a zvýšení napětí a dovedně jej střídá s tvary préterita. Jeden takový příklad můžeme pozorovat na straně 84: *Téhož léta, v Praze na rynku novoměstském, st'at jest jeden synek pražský* 84 a o několik řádků níže čteme: *Téhož léta: st'ali u Hory dva havíře* 84.

U sloves typu *kupovati* se v textu setkáváme se starší formou s dlouhým *ů* v imperativu: *milujte se* 104; *zvěstujte* 69.

Příčestí minulé má tvary pravidelné, zmiňuji pouze: *se čtlo* 64; *navracoval se* 68; *snažoval* 49; *hořal* 99; *uhořali* 41; *musil* 40 (tvar *musil* je v textu častější, ale objevuje se i tvar *museli* 108).

V textu se setkáme také s tvary **plusquamperfekta**: *císař Frydřich pokojil roztržitost v Římě, kteráž byla mezi kardinály vzešla* 12; *jízda ovšem, pana z Náchoda byla obklíčila, a k čemu by s nimi směřoval, vyzvědět žádal* 101.

Příčestí trpné je pravidelné, zmiňuji pouze některé tvary starší: *spatřín* byl 96; *spatřína* podivná kométa 99; *světla veliká nad tělem jeho spatříná* byla 33; *nad Křtitedlníci držán* 37; *odněšeny* byli 43.

V případě **pasiva** se setkáváme s elipsou pomocného slovesa být: *Alžběta pozůstalá vdova po Karlovi králi uherským, měsíce prasince umřela na Budině, a v klášteře na ostrově budinském pochována* 33; *král Václav, jenž předešlého roku z vězení ušel, ve dvoře svém za Berounem jat, a do Vídně do vězení poslán* 34.

U velkého množství sloves autor užívá zvrtné zájmeno **sobě**, nikoliv *si*: *podmaňovati, bráti, vzíti* atd.

Některá slovesa jsou v textu užita v jiné větné struktuře, než jak jsme dnes zvyklí. Setkáme se například se spojením *Ondřej Vydmou (...)* *opatství ujal* 85. Máme zde tedy spojení *ujmout* + A, namísto *ujmout se* + G. Podobně také *oznámil* + L (*oznámila o tom muži svému* 29), *napomínat* + G (*všechněch napomínali* 100), *dobýt* + G (*dobyl Jeruzaléma* 13), *potvrdit* + D + G (*potvrdil Novému městu pražskému všech svobod* 33). Na některých konstrukcích je jasně patrný vliv latiny: *tak že se lidé domnívali, soudný den přicházeti* 34, dnes užíváme sloveso *domnívat se* ve spojení s vedlejší větou.

7.5.2. Přechodníky

Přechodníky (transgresivy) jsou v textu užívány velmi často, proto se jim věnuji podrobněji. V akademické Mluvnici češtiny se můžeme dočíst, že přechodníky vyjadřují slovesné významy (dějové nebo nedějové), které autor projevu hodnotí z hlediska dílčího komunikačního cíle jako druhotné (nemusí však jít o děje obsahové

méně závažné), jako okolnostní určení děje VF. Jsou prostředkem hierarchizace dějů a zároveň komplexní (syntaktické) kondenzace.²¹

„Přechodník přítomný vyjadřuje současnost s obsahem predikátu. Proto se tvoří téměř výlučně od sloves nedokonavých.“²² V textu kroniky se však setkáme i s přechodníkem přítomným vytvořeným od slovesa dokonavého: ***Přijeda** pak císař Zikmund do měst pražských, trůn královský na Staroměstském ryňku sobě postaviti dal 46; potomně **vstana**, slova posvěcení vykřikovali, a v nádobách železných, dřevenných, i čistcových, polámaných i celých, krev Krystovou posvěcovali 42; až potomně Ludvík Frydrycha **přemoha**, císařem zůstal 21; on pak **zajma** přes šedesáte táborův, do Hory je přivezti rozkázal 40; **zvěda**, že císař Zikmund s padesáti tisíci k Hoře tahne, z města se vyklídl 42.* V těchto případech se jedná o vyjádření předčasnosti děje vyjádřeného přechodníkem.

Samotné přípony jsou v mnohých případech náležité: *opata pak dva dni hledajíce, a naleznouti **nemohouce**, při hrdle ho zanechati musili 41; o tom **zvědouce** dyrektorové 99,* ale často jsou užity rovněž formanty nenáležité, a to jak u přechodníků vytvořených od sloves nedokonavých: *vyšli jsou horníci s hlučnou processí, tělo boží napřed **nesouc**, až k klášteru sedleckému: a když jsou se k Pražanům přiblížili, **pokleknouc** na kolena, jeden za všechny milosti žádal 41; cti a chvály boží **vyhledávajíc**, při náboženství svém křesťanském, se všemi námi v království tomto českém, vedlé majestátu zůstavení býti, a se všemi jinými, odporného z druhé strany náboženství, pokoj, lásku a svornost zachovati žádají 97; v čemž on **pamatujíc** na přísahu a ouřad svůj, spovědi vyjeviti nikoliv nechtěl 33; jednoho času týž Vácslav, takové světlo **spatříc**, a za jine, než že dům hoří, **nemajíc**, na zvonici běžel, a šturmovati chtěl 99,* tak u tvarů vytvořených od sloves dokonavých: *než ubozí kupcí, když statek **stržíc**, čím by ho zaplatili, neměli, na dluh k věcem kostelním se utekli, a nákladnou, při kostele svaté panny Barbory, monstranci a kadednici, již pobožní předkové jejich nádherně spůsobiti dali, na rathauz a do raddy **odešlíc**, ortelovali, a na smrt odsoudili, na zem uvrhli, nohami kopali, sekerama sekali, a tak z ohavenou do pytle **v strčíc**, co Prahy vezli 99.* Zmiňují tvary, které jsou pro současného recipienta poněkud nezvyklé: *dadouc, zuvic.*

Podobně je tomu i u přechodníku minulého. Také zde se setkáme s formanty náležitými (*když rutardové na Horách Kuttnách **spolčivše** se, a **smluvivše** s některými*

²¹ Petr, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986, s. 153.

pány českými, a do Malína **přijedše**, sobě postranní sněm proti Jindřichovi Korytánskému ven z země stříbro vyvážejícímu, jehož za krále míti nechtěli, svolali, a nemalo obyvatelův okolních proti němu pozdvíhli a zbouřili 40; Poněvadž léta 1421. pobožné a horlivé Krysta služebníky **zvěšev, zmordovav**, a ukrutně životův **zbaviv**, místa posvátná **sprzniv**, službám božím, a obyčejům posvátným průchod **zastaviv**, kostel (ó Bože politůž ho sám) zapálil, v níc obrátil, a tak z ohavil, že za mnoho let, netoliko člověk, ale ani ptáček v něm se nezdržoval 41; Pražané do Kouřima **příjevše**, a města se **zmocnivše** táhli ke Kolínu. Kolínští **necejtivše** žádné pomoci od krále, Pražanům se poddali 41; o čemž **zvěděvše** Nymburští a Čáslavští, i oni se Pražanům podali, a čtyry artykule zachovati přislíbili 41; vyloupán byl klášter skalický od desíti lotrův, kteříž z návodu Svitáka rytíře, na den narození panny Marie, času večerního do něho **všedše**, jej vydrancovali, a oppata zaškrtili 32.

Ačkoli náležité formanty převažují, setkáme se i s tvary nenáležitými (*lid za tím krajský z Kolína mladého* **vypadši**, na klášter sedlecký outok učinil, jej vyloupal 98; v tom nechavlitebným skutku, i kaňkovští pány horníky následovali, a kalichy kostelní rozšmelcovati **davši**, roli za ně koupili, ano i jiná města velmi pilně užívala 99; král Václav mínci do Hory Kuttny **uvedši**, vlaské zedníky k stavení minchauzu povolal 19; přivolán jest farář, kterýž **poklekše** na kolena svá, našel jest svátost v celostí 29; král Václav **davši** se v rozpustilosti 33; král Václav učinil jej rytířem, **davši** mu za erb červeného kapra, v zlatém poli 34; kterýžto zvěděv, že by Žižka k Sudomíří táhl, nětco lidu sebrav, jemu v cestu pospíšil, a **davše** se s nim v bitvu, hrdinský nad ním svítězil 39). Opět uvádím některé nezvyklé tvary: *uslyšav, zastav bitvu*.

Ačkoli jsou přechodníky prostředkem kondenzace, autor je často užívá k vytvoření dlouhých souvětí: *Však na větším díle, co se z kněh zápisních, register, privilegium, a kronykářův českých, vynajíti mohlo, bez umenšení, bedlivostí a pilností, k pravému a patrnému poznání, jakéhoby předkové naši milí, obzvláště pak krajanové mojí páni horníci náboženství byli, a jakby v něm a pobožností, (jejíchž se všudy patrná znamení spatřují a nacházejí) prospívali, bedlivě a pečlivě tyto věci, a kratičkou tuto správu jsem shledal, a v spis tento uvedl, a by odpadlosti od předkův svých, pobožností zahanbení **jsouce**, a to, že netakové těch časův, kterých jim pán Bůh žehnal, náboženství bylo, **patrně poznajíce**, stezkám pravým se připojili, a spasení duší svých **vyhledávajíce**,*

²² Karlík P, Nekula M, Rusínová Z. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, Lidové noviny Brno 2003, 2. vyd. Brno, s. 336.

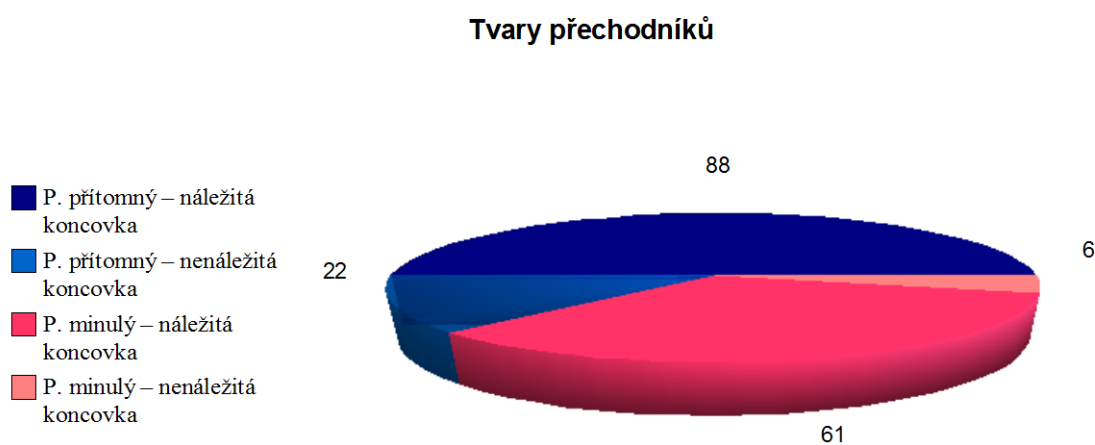
pravou víru na sebe přijali, a kacířství *opustivše*, v lůně církve všeobecné zůstávati, a setrvati se snažovali 1.

7.5.3. Distribuce přechodníků a jejich tvarů v textu

Jak vyplývá z výše uvedených dokladů, vyskytují se v textu u přechodníků přítomného i minulého, jak tvary náležité, tak nenáležité. Zajímalo mě, jaký bude poměr mezi užitými tvary. Očekávala jsem, že v případě přechodníku přítomného, bude polovina koncovek náležitých a polovina nenáležitých. (Za náležité považuji formanty *-a, -e/ě, -eje, -aje* u maskulin, *-ouc, -íc, -ejíc, -ajíc* u feminin a neuter, *-ouce, -íce, -ejíce, -ajíce* v případě plurálu. Provedla jsem tedy kvantitativní analýzu části textu (předmluvy a prvních 5 kapitol, nezahrnula jsem do ní texty listin). Na těchto 43 stranách je celkem 177 tvarů přechodníku, z toho 110 tvarů přechodníku přítomného a 67 tvarů přechodníku minulého. Ze 110 tvarů přechodníku přítomného je 88 tvarů náležitých a 22 tvarů nenáležitých. Z 67 tvarů přechodníku minulého je 61 náležitých a 6 nenáležitých. Vidíme tedy, že autor daleko častěji užíval přechodník přítomný než minulý. Tvary přechodníku přítomného jsou také častěji než tvary přechodníku minulého zakončeny nenáležitou koncovkou (viz graf č. 1).

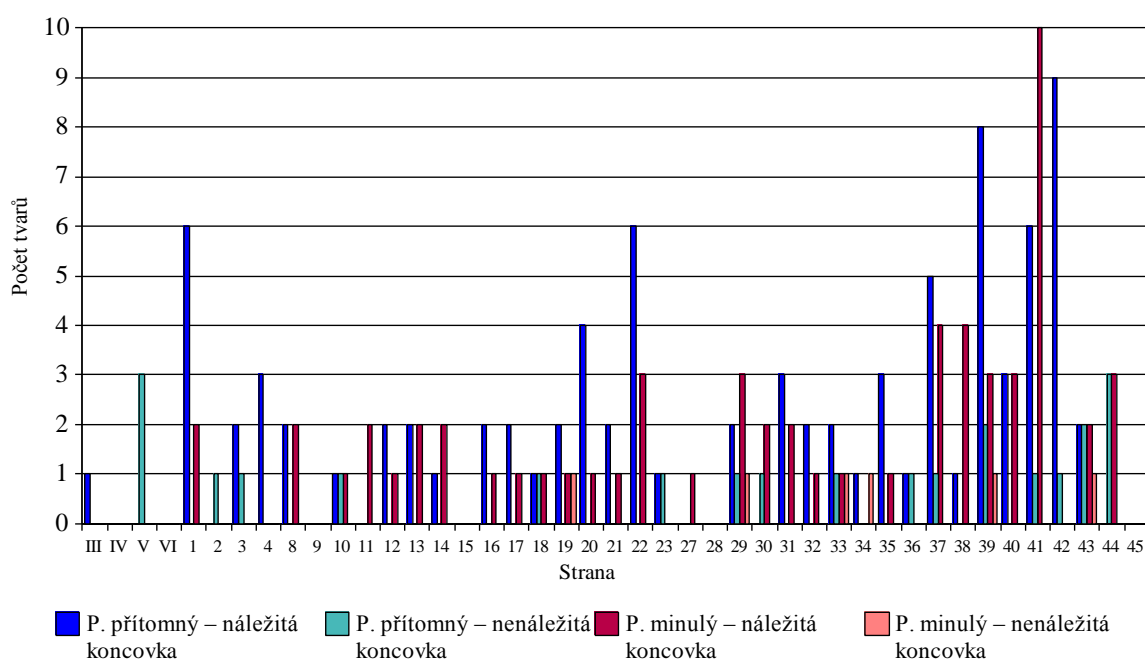
Graf č. 2 nám ukazuje přesný počet přechodníkových tvarů (náležitých a nenáležitých) na konkrétních stránkách.

Na grafu č. 3 vidíme distribuci přechodníkových tvarů celkově (bez rozdělení na přechodník přítomný a minulý, nebo na náležité a nenáležité tvary). Můžeme z něj vyčíst, že v některých částech textu užívá autor přechodníkových tvarů častěji, zatímco některé pasáže přechodníky vůbec neobsahují.

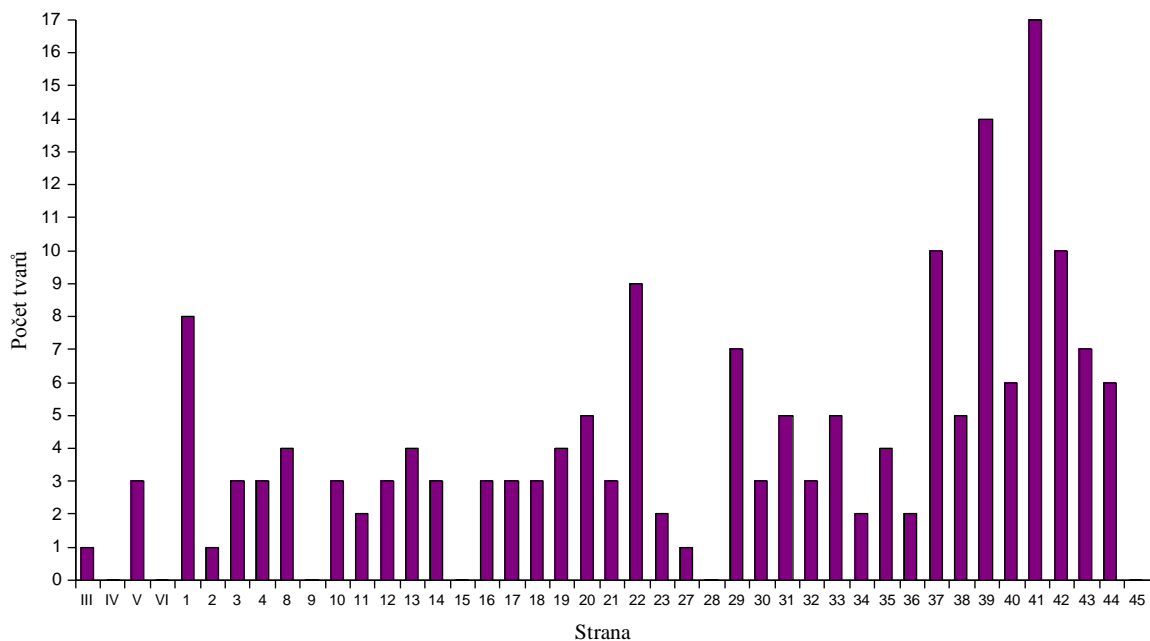
Graf č. 1: Náležité a nenáležité tvary přechodníku přítomného a minulého.

Tvary přechodníků - jejich distribuce v textu

Graf č. 2: Tvary přechodníků – jejich distribuce v textu.

Distribuce přechodníků v textu

Graf č. 3: Distribuce přechodníků v textu.

7.6. Příslovce

Příslovce (adverbia nebo také cirkumstativa - okolnostní slova) jsou základní slovní druh vyjadřující široce okolnostní příznak slovesa jakožto příznaku probíhajícího v čase, adjektiva jakožto příznaku neprobíhajícího v čase i příznak adverbia samého.²³

Chápání adverbia jakožto široce okolnostního příznaku sloves, adjektiv a adverbií zahrnuje nejen okolnosti ve vlastním smyslu (vnější - časové a prostorové, i "vnitřní" - příčinné), ale i způsob (rovněž v širokém slova smyslu: kvalitu, míru - intenzitu, zřetel apod.).²⁴

7.6.1. Příslovce času

Ve významu dnes obvyklého **tehdy** se v textu objevuje tvar **tehdáž** (*odtudž se poznati může, že horníci více **tehdáž**, než **nyňi** o odpustcích smejšleli a jich sobě vážili* 38). Tvar **tehdy** se v textu také objevuje, má ovšem význam důsledkový (*a když ho žádali, aby do říše jel, a tam jakožto pán jejích reeditoval, ptal se jich, řka: může-li mi všecka říše takový plat dávat, kterež tuto na zlatě vidíte, jako mi jej dáva království české každoročně: kterež když odpověděli, že nemůže, řekl: **tehdy** jest slušnějí, abych já sedě na královské stolici, tento plat bral, kterýmž bych mohl říši obraňovati* 32). Pokud má nějaký stav přetrvávat do budoucnosti, je často užito příslovce **budoucně** ve smyslu "do budoucna": *listy svými budoucně nařídil, aby knížetství české, víceji se knížetstvím nenazývalo.*

Zaujme nás také slovo **někdy**, které je v textu užíváno ve smyslu příslovce dříve: *o tom tedy tak **někdy** vznešeném, nyní zpuštěném klášteře V; **někdy** tak nákladně vystavený, nyní pak spuštěný, a v nic obrácený* 44; *neměli **někdy** žádného pokoje, od kněží a pápežencův (...) nyní již aspoň jednou pokoje užijí* 104.

Dále se v textu objevují časová příslovce, jejichž funkcí je určité pořádkání dějů nebo událostí, vyjádření faktu, že nějaký děj se udál po ději předcházejícím. Do této skupiny řadím, v textu velice často se objevující, slovo **potomně**: *čehož **potomně** od lidu J. M. C. při Čáslavi prostříbení jsouce, hodnou a náležitou odplatu dosáhli* 98; *ten **potomně** poklad od něho opat vyzdvíhl, a v místo bezpečnější schovati poručil* 99. V textu se setkáme i s dnes obvyklým tvarem **potom**: *vytáhlo nětco lidu vojenského J. M. C. z Vídně, k Německému Brodu, a **potom** k Čáslavi* 98; ***potom** z toho veliký, a*

²³ Petr, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986, s. 188.

²⁴ Tamtéž s. 189.

neobyčejný mráz byl 34. V některých případech stojí oba tvary těsně za sebou (*dostana se pak **potomně** za oppata na Zbraslav, tam život svůj dokonal* 78). Setkala jsem se také se spojením **málo potom** ve smyslu zanedlouho (***málo potom** stalo se, že loupežník ňáký do kostela zbraslavskýho přijda* 20).

Setkáme se také s určitou korelací výrazů **nejprvé - a potom** (*laytenontovi **nejprvé** jazyk vytažen, a **potom** s druhým oběšen byl* 92), případně **nejprvé - a potomně** (***nejprvé** od krále českého, a **potomně** od generála svého dovolení žádati* 31), vidíme, že zde tyto lexémy fungují jako jednotky na počátku procesu konjunktualizace, chovají se podobně jako vícedílný spojovací výraz různoslovný, ale stále ještě si zachovávají svůj původní lexikální význam. Slovo nejprve je v textu užito buď v tomto tvaru, nebo také ve tvaru *nejprv*.

Ve významu dnes užívaného slova *nakonec* je v textu užíváno slovo **naposledy**: *až **naposledy**, některé z nožírův do vězení davši, a jednoho z nich, an nejpřednějším původem všehožlého byl, stíti poručivše, to nedorozumení mezi nimi upokojili* 58; *lásku k ní přiložil, dobře a často dusil, až i **naposledy** hlavu z ní srazil* 60.

Patřilo by sem i zájmené příslovce **načež** (*kdežto přijdouce, krucifix, kterýž na trámě proti velkému oltáři s jinými obrazy stál, dolu svrhli. Z ktreréhožto pádu, takový zvuk a hřmot pošel, jakoby celého kostela stavení nahromadu padalo. **Načež** bezbožníci nic nedbajíce, jeden na něj nohama šlapal, a podobnou řečí zatvrdilým Židům, tomu jehož ten obraz vypodobňoval, promluvil* 104) a také příslovce **hned** (***hned** o té chvíle III; patres jesuitas, z české zemně na věčnost vypověděli, a **hned** všecky dvěře kolejské i kostelní v Praze stráží osadíc, nic vynášeti nedopouštěli* 98).

Z příslovčí, která vyjadřují cílovou časovou hranici mě zaujal tvar **posavád** ve smyslu v současnosti užívaného výrazu dosud: ***posavád** na milostivé opatření J. M. císařské ponížně a pokojně očekávati* 97; *té svobody od času téhož povolání, až **posavád** za několik let jsme v mírném pokoji užívali* 96; *ktorejž se až **posavád** v kostele hradu pražského chová* 29.

Pokud jde o příslovce vyjadřující frekvenci opakování děje, příslovce nikdy má tvary **nikdý** i **nikdá**: do žádného **nikdý** kacířského kostela nepřišel 49; na místě, na kterémž upálen byl, až do dnešního dne, žádná tráva **nikdá** nerostla a neroste 39. Příklad příslovce **semotam** 44, **zhusta** 34 jsou v textu užívána ve smyslu dnes obvyklého často. A namísto dnes užívaného často je užíváno příslovce **mnohdykráté** (a **mnohdykráté** krále, jak od smrti, tak i jiných protivenství vysvobodili 34), **kolikráté** (za kterýmižto

příčinami, ráčili jsou se páni stavové, jak dnů nedávno minulých tak předešle, **kolikráte**, vedlé moci sobě dané, do kolleje veliko císaře karla čevrtého, sjeti 97) a **častokráte**.

Význam trvání, nebo pokračování děje, časo vyjadřuje příslovce **dáleji**: *dyrektorové pak s vojskem **dáleji** proti J. M. C. procedyrovali* 98.

7.6.2. Příslovce místa

Pokud jde o příslovce místa s významem **lokalizace** zaujmou nás příslovce **vůkol** (*o čemž zvěda císař, jej vůkol a vůkol oblehl* 42) a **kdež** (*kdež až do léta 1625. zůstával* 99), která dnes vnímáme jako zastaralá. Dále pak také tvar **všudy** (*jejichž se všudy patrná znamení spatřují a nacházejí* 1; *zjevnými a všudy rozeslanými patenty* 74) a také deiktická příslovce **tu** (*v též kolleji veliké, shronáždění býti, a tu takové nátisky v náboženství, i jiné potřebné věci všech nás se dotýkajících vážit* 97; *můželi mi všecka říše takový plat dávat, kterejž tuto na zlatě vidíte* 32) a **tuto** (*d'ábel, všelijak a vši svou mocí o to usiluje, aby je jak nejdříve vyvrátiti, v nic obrátiti, a z srdcí lidských vykořeniti mohl, ani tuto práce a usilování svého nelitoval* 40; *tuto leží* 68; *onde* III). Nezvyklé je pro dnešního čtenáře také užití příslovce **opodál** (*městečko pevné Mohutš, opodál za Budínem, nočního času dobyli* 91).

Užití příslovci s významem **směřování** odpovídá dnešnímu jazyku. Za zmínku stojí spojení **sem i tam** (*sem i tam se toulali* 98; *Přitom kláštera loupání spohanilá chasa, když ornáty z kostela pobrala, nejpěknější na krávy vstrkala, a je do nich oblíkla, a zvonček, jehož se k pozdvihování velebené oltární svátosti užívá, k ocasu přiváží, a sem i tam vodíc, kratochvil sobě působila* 99; *a je po české zemi sem i tam vysílali* 98). V textu se setkáme i s tvarem **semotam**: *a semotam ratolesti své rozložíc* III. (Z uvedeného příkladu je patrné, že už v době vzniku textu měl tento výraz básnický charakter.)

Dnešnímu jazyku odpovídá i užití příslovci prostředí pohybu, což vidíme například na příslovci **jinudy**: *jinudy s níma jezdit nemohli, kromě skrze Prahu* 35.

7.6.3. Příslovce způsobu

Pokud jde o příslovce vlastního způsobu, zaujme nás příslovce **neprávě** užívané v textu kroniky ve významu neprávem (*a aby Pauzanyas v důstojenství svém potvrzen nebyl, překážku činila, jako i na místo jeho Expolta Němce nevrleho dosadila. Což bratří když srozuměli, a že by neprávě, nespravedlivě, a proti obyčeji řeholímu, a reguli*

s. *Benedykta vůdce svého, takové volení čelilo, jeho za pána nijakž uznávati, ani v poslušenství jemu nijakž státi nechtěli* 12). Často se také v textu objevuje tvar **nejináč**: *v kostele vojáci, nejináč než jako pohané s neodkrytými hlavami* 98. Za zmínku stojí rovněž tvar **kvaltem**, který se zejména v mluvené řeči, ve stejném významu i v současnosti: *vizytátorství řádu svateho cistercienského kvaltem dosáhnouti chtěje* 91. Další výraz, s kterým se v dnešním jazyce už nesetkáme, je výraz **valem**: *o tom zvěděvše havíři, shloučilo se jich okolo pěti set, a valem na Vlaský Dvůr běžíce, a tůž píseň spívající, krále vyšturmovati chtěli* 57. Pro nás nezvyklé, ale v textu časté, je užití slova **nevážně**: *což oni vidouce, takové obrazy pobrali, na devíti hranicích složili, a ohněm nevážně pálíc, den veselí a radosti provozovali* 67. Zajímavý je i výraz **samoděc**, který se ovšem v textu nevyskytuje často: *ale že člověk samoděc neštěstí svého vyhledávati nemá* 95.

Co se týče příslovcí vyjadřujících **míru**, v textu se často objevuje slovo **nemálo**: *nemálo klášter ten rozvalený a rozbořený* 91; *nemalo urazili* 84. Zaujme nás také spojení **příliš dosti** (*ač jich tam příliš dosti* 4) a také výraz tvar **převelice** (*v tom klášteře znamenitej, a převelice hrubej hambít byl* 40; *v kterémžo převelice mnoho domův a kostelův shořelo* 63; *shořela světlice rádní v starém městě pražském, a v ní převelice mnoho pryvilegií* 35). Výraz **mnoho** je v textu užíván tak jako v dnešním jazyce: *císař Karel měl mnoho zlata, v kusy slitého* 32).

Příslovce **dosti** se užívá ve stejném významu jako v současné době (*a lidem dosti skrovným, osazená byla* III) a také ve spojení „mít na něčem dosti“ a „býti na něčem dosti“ (*neměli na tom dosti že je z okna na dokonalou skázu vyházeli, ale i ještě z oken paláce hradu pražského, k nim stříletí se neostejchali* 98; *nebylo na tom dosti, že ten ubohý klášter tolikráte splundrovali a vydrancovali* 99). Za pozornost stojí také příslovce **nadmíru**, které ještě není plně adverbializované: *s velikým nad míru ocasem* 92; *mince nad míru zvejšená byla* 111.

Tvary **více** a **víceji** jsou v textu užívány synonymně: *a od té chvíle, po králi Zikmundovi víceji a víceji dychtěli, a příjezdu jeho sobě žádali* 42; *král Václav velmi nábožným byl, a každodenně dvanácte i víceji mší slejchal, a v té pobožnosti víceji a víceji aby prospívati mohl, do kláštera sedleckého na raddu k oppatu kmotru svému se vypravil* 19; *v kacírství více a více prospívajíc a je rozmnožiti vši svou mocí usilujíc, na Horách Kuttnách mnoho kněží posvětil* 61; *král Václav Čechy v nenávisti měl, a cizozemcům více přál* 34.

Ve významu míry je užíváno také příslovce **hrubě** a jeho antonymum **nehrubě**: *proti panům a ryřírřstvu také hrubě lid bouřil 66; Jiří Klementa v oppatském dšřtojenství následoval, a klášřteru nehrubě dobře posloužil. Poněvadž některé grunty od něho odprodal, jiné rozzastavoval, dluhův nadělal, a tak klášřterské dšřchody velice ztenčil 65.*

Význam míry vyjadřuje také příslovce **drobet** (*když se pak drobet ty bouře upokojili 40; v hrabství tyrolském se drobet pozdržel 67*) a **nanejvyš** (*na nejvyš schudili 111*).

Rovněž příslovce **dobře** vyjadřuje v některých případech míru: *Těhož léta, nějaká baba na Horách Kuttnách velmi v doktorském umění prospěla, tak že některé měšřky pražské tomu vynaučila, že strojíce nějaké prachy, nimi manžely své, a tohož se jim dobře líbilo, trávili 60.*

7.7. Předložky

Jednotlivým předložkám a jejich funkcím se věnuji podrobněji. V Příruční mluvnici češřtiny se můžeme dočíst, že předložky spoluvytvářejí syntaktické a nesyntaktické významy jmen jakožto součást jejich pádových podob.²⁵ Podle Mluvnice češřtiny vydané v nakladatelství Academia, je funkcí předložek zprostředkovat vztah dominujícího slovesného nebo jmenného významu s dominovaným významem jmenným. Předložka zpravidla umíšřtuje význam dominujícího slovesa nebo jména v sémantickém prostoru dominovaného jmenného významu, a to jednak ve smyslu statickém, jednak ve smyslu dynamickém.²⁶ Můžeme říci, že předložky vyjadřují časové podmínky vztahu dominovaného a dominujícího významu a dále také vyjadřují vztahy (v širokém smyslu) příčinné, účelové, podmínkové, prostředkové a způsobové, zřřetelové vztahy, zástupnost, vztahy abstraktně prostorové aj.²⁷

7.7.1. Primární předložky

Předložka **do** (G) vyjadřuje zaměřenost na dominovaný jmenný význam. Vyjadřuje sémantiku orientace zaměřenosti. - V prostorovém významu vyjadřuje vztah směřování do prostoru: *do Čech vedení IV; vřřhl do Moravy 13; se potom do Moravy vyklídil 14; do Zlatý Koruny 91; do Prahy 91; do domu Václava Vřřetečky (uhodil hrom);*

²⁵ Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. a kol.: *Příruční mluvnice češřtiny*, Lidové noviny Brno 2003, 2. vyd. Brno, s. 341.

²⁶ Petr, J. a kol.: *Mluvnice češřtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986, s. 198.

do moře uvrhli 11; *do kněh zapsati* 12; *do propovědění Plinia nahlídne* VI. Ve významu časovém vyjadřuje konec časového úseku: *až do léta 1414 trvajíc* III; *až do same noci* 104. Dále také vyjadřuje sémantiku zásahovosti (*do klatby upadl* 91).

Předložka **z** (G) vyjadřuje negaci zaměřenosti na dominovaný jmenný význam (má tak v podstatě opačný význam než předložka *do*) - jedná se opět především o význam prostorový (směřování z prostoru): *z něho* (z království českého) *vyhnaný* 109; *z kláštera Woltsachtzen vedení* IV; *ze dvoru vyvedla* 113; *z kláštera* 91; *Plzeň město z moci Manzffeldské vyňal* 111; *z nich (muk očistcových) pomáhati* 8; *Innocencius císaře Frydrycha z důstojenství císařského složil* 16 (v tomto případě je z vlastně opozitum předložky *na*).

Tato předložka může vyjadřovat také genezi (*Valentin z Šenbeku* 91; *z slavné panův českých krve pošlý* 1; *z kořistí nabraných, mnoho nádobí posvátného nadělati, a k klášteru dáti poručil* 17; *obrazu jeho z kamene* 20; *z povolení Bonyffaciá papeže* 19), vztah příčinný (*z čehož mnohé pošli roztržitosti* 14; *z toho velikou žalost na srdci svém snášel* 18; *z smrti jeho, nemalou než velikou žalostí obtížen jest* 20; *z poručení jeho pobrali a popálili* 104), vztah exkluze (*z nich někteří* 91; *někdo z předkův jeho* 3; *jeden z panův uherských* 21) a vztah místní (*z kněh zápisních vynajíti* 1). (V posledním případě bychom dnes užili předložku *v* ve spojení s lokálem.)

Předložka **od** (G) může, podobně jako předložka *z*, vyjadřovat negaci zaměřenosti na jmenný význam (*odpadlost od předků svých* 1), negaci katalýzy (*od věrnosti své odstoupili* 20), vyjadřovat genezi (*Frydrych Falckrabě od Rejna* 109) a také může být použita ve významu časovém (*od té chvíle* III; *od toho léta* III; *od Veliké noci až do s. Vavřince* 13). V kronice je v tomto významu v některých případech užita i na místo dnes obvyklé předložky *po* (A): *od mnoha let* 111. Při vyjádření velikosti vzdálenosti bychom se dnes obešli bez předložky (*od mnoha míl putujícím* 8). Předložka *od* je v textu kroniky často užívána také k vyjádření původce děje: *a jiní od Pana Balffího zajati byli* 91; *nalezeno bylo (...) od čeládky klášterské vorající* 111; *od Čecha a Lecha nalezená* III; *od knížat a králů jim udělená* V; *jest posvěcená, od Jana biskupa pražského* 17; *od Jindřicha biskupa Vratislavského korunovaná* 20; *jak od papežův, králův, biskupův, císařův, tak také od samého Boha ozdoben byl* 4; *od kurffirštův vyslaný* 18. (Dnes bychom užili instrumentál bez předložky.) Ve spojení se slovesem *zdržeti se* dnes užíváme genitiv bez předložky (*od pláče a vylévání slz, zdržeti se*

²⁷ Tamtéž s. 198.

nemůže 8). Spojení *od kláštera odcizil* 20 je v kronice uvedeno v genitivu a s předložkou. Dnešní jazyk užívá ve spojení se slovesem *odcizit* dativ bez předložky.

Výskyt předložky **u** v textu kroniky je výrazně nižší, než tomu bylo u předcházejících předložek. Charakteristickým rysem pro tuto předložku je katalýza: **u voběda** 114; **u Tětina** IV.

Předložka **bez** vyjadřuje negaci zahrnutosti: **bez umenšení trvajícimi válkami** 1; **bez potomka umřel** 2; **a tak by se 300. bez dvadcíti let, dostalo jej stavěti** 4; **beze všeho fortele** 22.

Předložka **k** (D) je užívána ve smyslu směřování (dynamicky) a orientace (staticky) dominujícího nositele/ původce slovesného významu vzhledem k neorientovanému objektu vyjádřenému substantivem ve tvaru D a ve smyslu určenosti.²⁸ Doklady užití ve smyslu směřování jsou například tyto: **k legátu stolice apoštolské jdouce** 91; **ku kterémůžto veliký počet kněžstva se sjel** 113; **a bratří k tomu nakloniti chtěje** 91; **k náboženství katolickému nabízel a ponoukal** 112; **k velikosti, nádhernosti, a rozložitosti té přišel** IV; **k sobě přitahovali** IV; **se k předsevzetí svému navracují** 8; **táhl se až k příkopu přes ty louky** 9. Doklady smyslu orientace (staticky): **k službám božím horlivě nachýlen byl** 91; **k jiným nakloněná** 112; **náchylnosti k němu plápolati, a hořeti** V; **k rozmnožení pobožností křesťanské náchylnost** 2.

V textu kroniky tato předložka vyjadřuje také přibližnost časovost (**ke dvanácté hodině** 111) a účel (**k dobevání Jeruzaléma, knížata křesťanská se strojila** 13; **klášter ke cti a slávě boží založil** 1; **ku potěšení hoditi budou** V; **pšenici, k pečení** 9; **místa příležitostého, k vystavení kláštera hledal** 19; **tehdejším křesťanům k podivení, nynějším pak k žalosti jest** IV).

V některých případech se setkáme s vynecháním předložky *k* v místě, kde bychom dnes určitě předložku užili. Týká se to především slovesa *připojit se* a z něj odvozeného adjektiva (*stezkám pravým se připojili* 1; *kaplička tomu kostelu připojená* 9). V některých případech zase autor užívá předložku *k* na místě, kde se my dnes bez ní běžně obejdeme (*stavení k kostelu podobné* 9).

Předložka **na** ve spojení s akuzativem vyjadřuje prostorový vztah směřový ("kam"):²⁹ **na Počernice jedoucí** 112; **na Svojšice přitáhla** 113. V abstraktní rovině se opět setkáváme s významem směřování (*sami na sebe tu neřest uvalili* 109; *víru na sebe*

²⁸ Petr, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986, s. 200.

přijali 1; **na** světlo vydal V) a orientace (**na** něj sobě stěžovali a žalovali 91; se **na** mnoství a krásu podívati může 4). S významem směřování se setkáváme i při vyjádření časových vztahů (**na** noc 111; se narodili **na** den velikonoční 22; na den svatého Jána evangelisty, jest posvěcen 17). V textu se setkáváme také s významem účelu (kázala **na** klénoty a ozdoby kostelní dáti tisíc hřiven stříbra a tři sta hřiven zlata 10; vypravil se **na** pout do Jeruzaléma 11) a dále také s významem identifikace (náhrady): korunován byl **na** císařství 15; na království Sicilie, jej korunovali 18. - V tomto významu jsou v textu kroniky předložky **na** a **za** synonymní (viz též **za**).

Předložka **na** bývá také užívána ve spojení s lokálem. Lokál je pouze předložkový pád, který je charakterizován rysem katalýza. V rámci této sémantické hodnoty vytvářejí primární předložky **při**, **na**, **po**, **v**, **o** sémantické lokálně-temporální pole, které původce/ nositel slovesného dominujícího významu zaujme vzhledem k významu vyjádřeném substantivem ve tvaru lokálu.³⁰ V případě předložky **na** se jedná o vyjádření statického kontaktu: *sladovny, na nichž mnoho kop korců obilí bylo* 91; *na místě, jenž mu se příležitost vidělo a zdalo, z pistole zastřelil* 112; *nejináč než jako věž na ostrově Pharo, od Ptolomea vystavená* 8; *na zahradách a lukách, mnoho škody naděla* 91; *na srdci svém uváží* 3. V textu kroniky je v lokálním významu předložka **na** použita někdy i v případech, v kterých bychom dnes užili spíše předložku **v**: *M. M. C. Ferdynand byl na Poděbradech* 114. Předložka **na** může dále vyjadřovat také účel (*do Uher na vobilí jezdili* 19), prostředek (*na svůj náklad dal stavěti* 17) a příčinu (zvláště v případě úmrtí kvůli nemoci): *mřeli v Praze velmi hrubě na hlízy* 95.

Předložka **po** může být spojena s akusativem a také s lokálem. Příkladem spojení s akusativem je například toto spojení: *po spasení duší lidských dychtěti* 1. Funkce lokálu jsem charakterizovala výše (viz předložka **na**). Ve spojení s lokálem tedy předložka **po** vyjadřuje významy lokální (*po všem světě roznešený klášter* 10; *jezdíce po všech* 21) a temporální (*po Neděli květné* 111; *po smrti Hořislava* 12; *po mnohých v Čechách roztržitostech* 21; *že se pak šest let později po fundaci Miroslavové zmínka děje* 3), a také vztah pořadí (*po Františkovi uveden byl* 91).

S akusativem a lokálem se pojí rovněž předložka **v**. Ve spojení s akusativem může mít význam lokální (dynamický) (*v spis tento uvedl* 1), a to i ve významu abstraktním: *v stav s manželství s pannou Leonorou ... vstoupil* 111; *důstojnost tvou v*

²⁹ Karlík P, Nekula M, Rusínová Z. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, Lidové noviny Brno 2003, 2. vyd. Brno, s. 343.

ochranu Pána Boha všemohoucího poroučím VI; v svou ochranu přijal 21; míti důvěrnost v naději 20; v počet svatých vložen býti 10. (Pokud jde o poslední spojení, dnes bychom na místo předložky *v* a akusativu, užili předložku *do* s genitivem.) Ve spojení s lokálem vyjadřuje předložka *v* rovněž vztah lokální, ale statický: *v Praze 109; v lesích 112; v přiběžích českých se nachází IV; v lůně církve všeobecné zůstávati 1; kostel v Hradci IV; v Boleslavi IV; v mukách očištcových 8; v létě a jménu pochybeno býti 3.*

Další význam, který je možné předložkou *v* vyjádřit, je význam časový: *v outerý 111; v dvacátém čtvrtém králování svého létě umřel 20; ve dne i v noci 8; v Pondělí velikonoční 18.* Pokud zůstaneme u časového významu, v textu kroniky tato předložka vyjadřuje i trvání: *ve dvacítii čtyrech hodinách, celé tělo pohřbené, zrušila 4; ve dvou nedělích scepeněl 87.* - V dnešním jazyce už předložka *v* není v tomto významu příliš často užívána. (Podobná spojení jsou pocíťována jako knižní.) Dnes bychom k vyjádření tohoto významu užili pravděpodobně předložku *za* (A), nebo sekundární předložku *během* (G). Podobně také spojení *v malých letech* je dnes už pocíťováno jako archaické, i když v tomto případě se lokál zachoval ve spojení podobného významu - *v krátkém čase.*

O předložce **pro** se ve druhém díle akademické Mluvnice češtiny můžeme dočíst, že (s akusativem) jeví zřetelnou modifikační tendenci směrem k pádovému rysu zaměřenosti ve smyslu určenosti, ale bez typického prvku zaměřenosti vyjádřeného předložkami s dativem, totiž bez prvku orientace (srov. poslat pro strýce - stát proti strýci),³¹ viz doklady: *pro lid obecní a světský vyzdvížen byl 8; špitál pro chudé 22.* V Mluvnici spisovné češtiny zjistíme, že může mít význam účelu, či cíle nebo také zřetele.³² V textu kroniky se setkáváme s významem účelu (*pro obhájení vlasti 98*), důvodu (*pro své předivné živobyti, za svatého vyhlášen 14*), cíle (*poslal k císaři pro Manželku svou 18; jeho smrti pro obzvláštní pobožnost, a skutkův jeho udatnost, císař Rudolff velice litoval 18*) a také s vyjádřením příčiny (*pro jeho hrdinské činy ... na rytířstvo pasoval 91; zavírali nesměli pro své provinění 84; pro dlouhost, a další zaměšknání pomijím a vypouštím 8; pro husté lesy cesty nevědoucím 8*). (Vidíme, že

³⁰ Petr, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986, s. 200.

³¹ Tamtéž.

³² Karlík P, Nekula M, Rusínová Z. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, Lidové noviny Brno 2003, 2. vyd. Brno, s. 344.

vyjadřuje stejný vztah jako sekundární předložka *kvůli* a má také v některých případech velice podobný smysl jako, v textu často se vyskytující předložka, *strany*.)

Další předložkou, která se spojuje s akusativem i lokálem, je předložka **o**. Ve spojení s akusativem vyjadřuje vztah k obsahu děje: *o životy své přišly* 91; *roztržitost o císařství římské* 21. Ve spojení s lokálem vyjadřuje obsahování: *o tom tedy klášteře vědomost mítí mohli* V; *správu o něm jsem sepsal* V; *vše vyjeveno bylo o založení, skáze, a zveřejnění kláštera sedleckého* 1; *o nichž se žádné památky nenachází* 21; *o čemž nepochybují* V; *o čemž zvěda* 21, a také význam časový: *o masopustě* 111.

Předložka **za** se pojí s genitivem, akusativem a instrumentálem. Ve spojení s genitivem se často objevuje ve významu časovém: *za svého zdravého života* 17; *za kteréhožto spravování* 19. Ve spojení s akusativem může rovněž vyjadřovat význam časový: *za ta léta mnohé věci se zběli* 13; *a mnozí lidé je za osm hodin pořád viděli* 13; *od Přemyslava prvního knížete za 584. léta trvala* 21 (v tomto významu bychom dnes užili genitiv bez předložky). Dále vyjadřuje také účel (*služby boží a mše svaté za duše v Pánu odpočívající vykonávati měli* 8; *za mrtvé v Pánu odpočívající, takové světla se dáli* 8; *ani peněz, zač by je sobě koupili* 18); identifikace (*když se do Zlatý Koruny za opata dostal* 91; *za opata dosazen byl* 109; *uveden za arciděkana* 111; *za kníže říšský vyhlášen* 112; *za kmotry sobě vyvolovali* V; *za prvního oppata vystavil* 20; *vzal sobě za manželku sestru* 19; *v klášteře za jeptišku zůstávala* 19; *za veliké štěstí a milost sobě pokládající* 4; *dal mu za erb* 11) a míry (*šacováno bylo za sto tisíc* 12; *za dosti činiti mohli* 2). Pokud je ve spojení s instrumentálem, pak vyjadřuje význam lokální (*za Budínem, za oltářem velkého kostela* 9).

Předložka **pod** se pojí s akusativem a instrumentálem. V textu kroniky jsem ji objevila pouze ve spojení s instrumentálem, a to ve významu lokálním: *pod zemí* 4; *pod svou moci měl* 91 (v tomto případě bychom dnes použili předložku *v* ve spojení s lokálem - *měl ve své moci*).

Další předložkou, která se pojí s akusativem i s instrumentálem, je předložka **nad**. Ve spojení s lokálem vyjadřuje především vztah prostorový: *spatřiny byli tři slunce nad městem Kouřím* 113. Ve spojení s akusativem může vyjadřovat i míru: *pobožností nad jiné ozdobený* 12.

Předložka **přes** má význam směrový z jedné strany na druhou horem nebo skrz objekt:³³ *táhl se až k příkopu přes ty louky 9; řeku Moravu zbitými Uhry tak vyplnil, že přes ně, jako pře nejnebezpečnější most, s vozy, koňmi, i pěchotou táhl 17*. Vyjadřuje také míru (*přes dvaceti šest neděl na nich ležice 111; veliké rozžitosti byli přes devět leth 21*).

Předložka **při** se pojí s lokálem a má význam orientovaného výskytu: *při týchž Nových Zámcích zahynul 111; při kostelích ležeti V; při městech osazovati 11; audyenci při J. M. C. 114*.

Předložka **s** s instrumentálem je typickým představitelem specifikace rysu zahrnutosti³⁴ a v tomto ji také můžeme nalézt v textu kroniky: *kteréhož to biskup Mikuláš se všemi kanovníky, mníchy a kněžími velmi slavně vítal 17; Kunráda převora kláštera sedleckého s sedmdesáti mníchy uvedl 20; kostnice s kapličkou a vízkami 8; s velikou pobožností položil 11*. Předložka **s** vyjadřuje často také průvodní okolnost, a to zvláště ve spojení s abstrakty: *s velikou skroušeností obětí vykonávali 15; s velikým podivením je našel 20; s velikou slavností přivítána byla 17; s povolením Lucie papeže, přivezl z Říma do Krakova tělo svatého Floriána 13*.

Předložka **před** se může pojit s akusativem a instrumentálem, v našem textu se však objevuje pouze ve spojení s instrumentálem, a to ve významu prostorovém (*když se před hrobem jeho položic 22*) a časovém (*před založením kláštera 3; před skázou jeho 10*).

7.7.2. Sekundární předložky

Sekundární předložky zjemňují reálné lokálně-temporální významové pole reprezentované významy přeložek primárních a obohacují systematiku předložkových významů o významy abstraktnější.³⁵ Funkční podstata sekundárních předložek spočívá také v tom, že na základě uvedených vlastností fungují v rámci ZVS a jejich derivátů jako výrazy s podobnými funkčními vlastnostmi, jako mají spojky v rámci struktury souvětí textu. Tyto vlastnosti jsou funkční nadstavbou nad lexikálně specifičnickou sémantikou příslušných sekundárních předložek, která je dána právě lexikální sémantikou slova, z něhož sekundární předložka vznikla. Lze pak sledovat funkční

³³ Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, Lidové noviny Brno 2003, 2. vyd. Brno, s. 344.

³⁴ Petr, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986, s. 201.

³⁵ Petr, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986, s. 209.

paralely se spojkami a spojkovými výrazy.³⁶ Tyto sekundární předložky se pak podílejí na vyjadřování vztahů prostorových, časových, příčinných, účelových, podmínkových a dalších.

Předložka **okolo** (G) vyjadřuje přibližnost, a to jak ve významu časovém (*okolo času pozimního a zimního* 111; *okolo hodiny sedmnácté* 113; *okolo létha* 1324), tak ve významu místním (*množství sněhu okolo Kouřima napadlo* 113) a také například v počtu (*v té bitvě zůstalo křesťanův, okolo sta a padesáti osob*). Také však může nést vyloženě prostorový význam (aniž by vyjadřovala přibližnost): *až k potůčku, okolo lesa Bor nazvaného, tekoucím* 2.

Další předložkou, která má prostorový význam je předložka **nedaleko** (G): *král Přemysl porazil Bélu krále uherského, v Moravě, nedaleko Lávy* 17. Často se vyskytuje ve spojení s primární předložkou od: *nedaleko od Malína* 111; *nedaleko od Prahy* 11. V podstatě synonymní k předložce *nedaleko* je předložka **blíž** (G): *ves Žďánice, blíž Kouřima* 20; *vystěhovali se z kláštera svého na Poříčanech ležícího, do kaply s. Klimenta, blíž mostu pražského* 15.

Předložka **vedle** má význam místní: *v klášteře svaté Heleny, vedlé manželky, dcery, a dvou synův svých, pochována byla* 84. V textu kroniky ale velice často vyjadřuje rovněž způsob - vodítka činnosti (*vedlé nařízení Karla čtvrtého* 36; *vedlé žádosti krále katolického* 85; *vedlé žádosti své* 86; *vedle obyčeje katolického římského* 111; *sám české království, vedlé své vůle hubil* 18; *vedlé žádosti své, pochován byl* 20; a jako *vedlé nějaké genealogie vypravuje* IV), předložka je tak v textu užívána ve funkci v současnosti užívané předložky *podle*.

V textu se ve spojení s genitivem velmi často objevuje předložka **strany**. Vyjadřuje vztah zřetelový, podobně jako dnes předložka *ohledně* (*vynímá klášter sedlecký z všelijakých ouplatků a těžkostí strany dávání cel a zbírek* 19) a ještě častěji má význam příčiny (*vzešla rozepře mezi horníky, farářem malínským, a týmž opatem, strany spravování špitálu* 31; *jakásy rozepře vzešla mezi měšťany kouřimskými, a Janem svatého Martina, v témž městě proboštem, a bratrem kláštera sedleckého, strany neodvozování platův k témuž proboštství náležejících* 36).

Další předložkou, která se pojí s genitivem, je předložka vyjadřující vztah exkluze, a to předložka **kromě**: *Mistra pak aneb správce školního do Hory Kuttny, aby žádnéj dosazovati nemohl, kromě tehďární a budoucí farářové malínští, pod*

³⁶ Tamtéž s. 210.

propadením dvou tisíc zlatých čistého stříbra 31; jinudy s níma jezdit nemohli, kromě skrze Prahu 35.

Předložka **na způsob** (G) vyjadřuje vztah způsobový, a to přímo vlastní způsob: *na způsob sedla, vystavená byla 3.*

Předložka **mimo** (A) vyjadřuje vztah exkluze: *mimo ta svrchu jmenovaná nadání 2; nímž se mimo kostel do opatství jezdilo 9; mimo však jejich vůli 12.*

Předložka **proti** (D) je užívána ve smyslu vzájemné orientace předmětů, a to staticky (*proti dveřím velikého kostela bylo: byl nejprve pivovár s spilkou a s sejkami 10*), i dynamicky³⁷ (*se proti Turku spolčil 92; poslal pomoc proti spronevěřilým medyolánským 11; když se nětco proti dobrým a chvalitebným řádům, obyčejům a zvyklostem, děje a vykonává 12*). V textu kroniky jsem našla následující spojení: *brány pekelné proti ní neodolají 109* (předložka proti ve smyslu orientace předmětů dynamicky). - Dnes bychom v tomto spojení pravděpodobně rovněž užili dativ, ovšem bez jakékoliv spojky. Nezvyklé je pro dnešního čtenáře také spojení: *proti fundací a majestátu kláštera svrchu doloženého čelí 3; proti obyčejí řeholnímu takové volení čelilo 12.*

Předložka **skrze** (A), kterou dnes užíváme ve významu prostorovém (*vezeno bylo skrze Kouřím do Rakous 11*) se v textu často objevuje ve významu příčiny (*veliké války skrze to pocházeli 86; byla veliká drahota skrze sucho v Čechách 14*) a také vyjadřuje vztahy způsobové a prostředkové. - Velmi často je užita při vyjádření původce děje: *přijati byli do tovaryšstva rytířův zlatého rouna od krále hispanského, skrze Arcikníže Ferdynanda 88; skrze Řehoře papeže za svatou jest vyzdvížená 16.* - Dnes bychom užili sedmý pád bez přeložky. Často vyjadřuje prostředek: *všechněch skrze psaní napomínali 100; skrze klenutí se spoustil 112; skrze přímluvu jeho od Boha uslyšána byla, a zdraví prvního nabyta 22.*

Předložka **mezi** (I) vyjadřuje vztah časový s významem přibližnosti (*mezi devátou a desátou hodinou ráno 109*) a vztah prostorový (často v abstraktní rovině): *uveden byl do Hory Kuttny, za arciděkana mezi katolickými nejprvnějšího 111; jenž se mezi sedmi divy světa pokládá 4; mezi pobožnými katolíky ten chvalitebný obyčej se nachází 8; nesvornost, která ustavičně mezi křesťany panuje 15; (roztržitost), kžeráž byla mezi kardynály vzešla 12.*

³⁷ Tamtéž s. 200.

Mezi předložky s instrumentálem patří také předložky **spolu**, **vespolek** (*spolu s Moravany* 103; *vespolek s křížem* 91).

V kronice se můžeme setkat jak ne vokalizovanou podobou předložek (*z zahrady, z stodoly, z srdce, z svého dobrého, z země, v velikých trápeních, s svejmi statky, s tou, s svým, s sedmdesáti, v Foytlandu, k Kolínu*), tak také s podobou vokalizovanou (*se všemi, ve vsi, ke cti a slávě boží* 1).

7.8. Částice

Poměrně častý je výskyt částice **ovšem**: *pravdivé ovšem Páně příslibení jest* 109; *země ovšem tato česká, a vlast naše milá, od Čecha a Lecha bratří Charvátův léta 644. nalezená, a lidem dosti skrovným, osazená byla* III; *obyčej ovšem řádu svatého cistercienského byl, že žádný z světských lidí do kostela téhož řádu nechodil* 8; *obyčej ovšem chvalitebný a věčný pomátky hodný se zachovával* 31; *za spravování ovšem jeho* 37.

Dalšími částicemi užitými v textu jsou částice **pak** a **obzvláštěně pak**: *z velikého pak mlejna pod kostelíkem svatého Klimenta ležícího, jednu kopu českou vydávati, bezevší vymyšlené odporosti mají* 36; *král český přísně poroučí, aby všickni, kteříkoliv zahrady, rolí klášterský drží, (obzvláštěně pak horníci) nimi oppatu a konventu, bezevšeho vymyšleného odporu a protimyslností povinni byli* 30; *však na větším díle, co se z kněž zápisních, register, privilegium, a kronykářův českých, vynajíti mohlo, bez umenšení, bedlivostí a pilností, k pravému a patrnému poznání, jakéhoby předkové naši milí, obzvláštěně pak krajanové mojí páni horníci náboženství byli* 1.

V textu najdeme rovněž částici **věru** (*odpověděl císař, věru, nyní tobě jsem císařem, ovšem přijímám tě vedlé zasloužení tvého* 76), **bez pochyby** (*v celé Europě, sobě rovného a podobného, jak na stavení, tak i (bez pochyby) na bohatství, pobožnost, a života svattost, nenacházel* 3), **totižto** (*Z těch pravím pobožnosti ratolesti ovotce, jako z nějakého jadyrka od Miroslava, totižto, vznešeného, a s knížaty českými zpřízněného Muže, klášter sedlecký léta 1143. založen, vystaven, a obohacen jsa, k velikosti, nádhernosti, a rozložitosti té přišel, kteráž tehdejším Křesťanům k podivení, nynějším pak k žalosti jest, a býti může. IV*), **prý** (*Bořivoj (prý) přijeda z Moravy léta 894. poručil kostel v Hradci ku poctivosti svatého Klimenta založit. II*).

V textu se objevuje i řada částic přacích: **Ano at'** *jedním slovem povím: Přitahovali knížata, hrabata V; necht' předně lepší udělá, neumili, pomlčí. V; necht' sám na srdci svém to vše bedlivěji uváží* 3.

Dále bych ráda upozornila na časovou částici **teprva** (*teprva léta 1421 4; teprva 24. dubna 100*).

V textu se setkáme také se strukturací částicí **summou**: *Nyní pak docházejí jich milosti správy, kterakby někteří, cti a chváli i pravdy Boží protivníci, v tomto království povstávají, pokoj, lásku, a svornost mezi námi rušiti, skrze lstivé obmyslné a rozličné praktyky, náboženství pod obojímu našemu, ne jedny těžké nátisky a zsužování nesnesitelné činiti usilovali, kosteli ke cti a chvále boží, s velikým nákladem vystavené, na potupu náboženství našeho křesťanského nepřátelský závírali, bořiti, a z gruntu vyvraceti, lidi vězením stěžovati, k odstupování od pravdy boží, moci nutiti, a **summou** znamenité těžké příkoří, vše na patrné přetržení a zrušení Majestátu a svobod našich, činiti měli 96.*

Dále se setkáme s částicemi orientujícími v textu. Patří sem částice **svrchu** a **dále**: *svrchu doloženého 3; téhož léta svrchu položeného 22; svrchu jmenovaný voldřich 23; jak se o tom dále obšírněji psáti bude 4.*

7.9. Citoslovce

Vzhledem k charakteru textu se v něm mnoho citoslovcí nevyskytuje. Několik jich však přesto lze nalézt, a to v promluvách, které jsou součástí příběhů v kronice obsažených. Jedná se o citoslovce hle a ó: *A **hle** okamžení na tři díly velebná svátost rozdělená jsouci, hojnost krve z sebe vydávala. 62; ó malé víry člověče, který smrt svatých bídou nazýváš 20; Žid poznav, k čemu krabice byla udělána, řekl: **O** kdybys mi račí to, co v ní bylo, přinesl 62.*

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zabývala textem z doby barokní – tiskem kroniky kláštera sedleckého. V první části jsem věnovala pozornost kompozici textu a také jeho tematické skladbě. Nejdříve jsem se zaměřila na horizontální členění textu. Kronika je rozčleněna do sedmi (různě rozsáhlých) kapitol, jimž předchází předmluva. Kapitoly druhá, šestá a sedmá jsou členěny na podkapitoly nazvané jménem opata, který klášter v daném období vedl. V prvním odstavci je vždy obsaženo krátké hodnocení osobnosti opata, další text pak popisuje děje, které se v době jeho působení odehrály. Často se jedná o pouhý chronologický výčet událostí. Do tohoto výčtu jsou však vloženy různé příhody. Text také obsahuje citace různých listin.

Pokud jde o členění vertikální, vlastnímu textu kroniky předchází předmluva a seznam pramenů, z kterých autor čerpal. Autor užívá písmo různých typů a velikostí. Velkým a ozdobným písmem jsou tištěny nadpisy, o něco menším písmem jsou tištěny také podnadpisy. (Pokud je podnadpis tištěn na několika řádkách, platí, že písmo se řádku od řádky zmenšuje.)

Na začátku vlastního textu kapitoly případně podkapitoly je tištěna iniciála velká přes šest řádek a první řádka textu je tištěna větším písmem. Větší písmo autor užívá v předmluvě, v případě některých písemností do textu kroniky vložených a v některých dalších pasážích, které považuje za důležité. (Jedná se o biblické citace a parafráze, modlitby, přísloví, ale také například o popis staroměstské exekuce.) Kronika je tištěna písmem gotickým a pouze jména a označení mající původ v latinském jazyce jsou tištěna písmem latinským.

Dále jsem se zabývala tematickou výstavbou textu. Autor ve své kronice líčí události týkající se sedleckého kláštera a jeho okolí, události týkající se celých Čech, českých mezinárodních vztahů i děje evropského rozsahu. V této části jsem se zaměřila především na příběhy v kronice zaznamenané. Patří sem různé konflikty, zázraky a historicky kriminálního charakteru. V kronice nechybí ani zachycení přírodních úkazů a meteorologických jevů, které život člověka na počátku sedmnáctého století významně ovlivňovaly.

V textu kroniky se odráží rovněž myšlenkový svět barokního člověka. Na textu dobře vidíme, jak vypadalo dobové mínění o Židech. V kronice je popsán příběh, v kterém se Židé zmocnili jedné hostie a různými způsoby se snažili ji zničit. Tento

příběh v podstatě odůvodňuje jejich vyhnání z brandenburského markrabství a mučení a upálení několika desítek z nich.

Dále se v textu dobře odráží náboženský život barokního člověka. Můžeme pozorovat, jak významnou roli hrála v životě člověka první polovina 17. století modlitba, svátosti a odpustky. (I když v našem případě může být zachycení těchto příběhů do velké míry ovlivněno i osobou autora.) Pozorujeme také určité sepětí člověka s přírodou – představu, že člověk svým (rouhačským) chováním může přivolat hrom, nebo bouři, a naopak různé přírodní jevy (např. komety) mohou předznamenávat neblahé události v životě člověka.

Určitý „křesťanský“ charakter doby je patrný i na velkém množství biblických aluzí a parafrází. – Autor velmi často užívá různé narážky na bibli, z čehož usuzujeme, že jeho současníci bibli velmi dobře znali. Historické události patnáctého, šestnáctého a sedmnáctého století autor nahlíží optikou cisterciáckého mnicha a kněze. O reformátorech a představitelích nekatolíků se tedy vyjadřuje hanlivě a posměšně (např. o Lutherovi, Kalvínovi, Žižkovi, Fridrichu Falckém). Pouze k Janu Husovi není kritický. Z katolických pozic pak popisuje i takové události, jako je pražská defenestrace nebo bitva na Bílé hoře.

V druhé, praktické, části práce jsem tisk podrobila jazykové analýze roviny pravopisné, hláskoslovné a morfologické. Celkově je text dosti kvalitní s minimem tiskových chyb. V textu jsou hojně užitá velká písmena, a to nejen u apelativ, ale také u proprií, mnoha adjektiv a adverbii a na začátku všech číslovek. S velkým písmenem se setkáváme dokonce i uvnitř slova. Dílo je psáno bratrským pravopisem. Spřežky jsou užitě pouze u fonémů *š* (*ſſ*, *ſs*), *č* (*Cz*), *ř* (*Rz*). (V případě *č* a *ř* jen u velkého písmena.)

Pokud jde o hranici slova, jako dvě slova jsou tištěny příslovečné spřežky a některé složeniny. Odděleně bývají tištěny některé (zvláště slovesné) předpony. Jako jedno slovo jsou tištěny předložky s tvary zájmen, k přízvučnému slovu se přidává také spojka *-li* a podmiňovací částice *by*. V textu se setkáváme s protetickým *v*, ve výjimečných případech pak také s protetickým *h*, obvyklejší však jsou tvary bez protetické hlásky. V textu se odrážejí změny *ú – ou*, *y – ej*, úžení *é – í* a setkáváme se také s krácením samohlásky.

Já jsem se při své analýze zaměřila především na rovinu morfologickou. V textu se objevuje řada dnes už nepoužívaných tvarů. V případě maskulin nás zaujme především koncovka *-ův* v genitivu plurálu, i když se v textu objevuje už také koncovka

–ů. Dále nás zaujmou koncovky –ové a –í v nominativu plurálu. V lokálu plurálu je velice častá koncovka –ích (*při kardynálních, domích, stromích*). Skloňování feminin se od dnešního příliš neliší, setkáváme se však s kolísáním mezi skloňovacími typy u slov jako je *kaple a řehole*. V textu jsem objevila i tvar duálový (*dvě kopě*).

U substantiv *kníže, arcikníže, markrabě, hrabě, arcibiskup, nešpor* se setkáváme s kolísáním v rodě. Slovo *helm* je tištěno ve tvaru maskulina, slovo *turnaj* ve tvaru feminina. Nápadné je časté užití genitivu v textu. Za pozornost stojí přídavná jména přivlastňovací, a to pro častý výskyt tvarů složených. Velice hojně se v textu vyskytují také substantivizovaná adjektiva.

U zájmen nás zaujme především progresivní akusativ zájmena *on* a dále také přivlastňovací zájmena stojící v postpozici. Zaujmou nás také tvary číslovek základních i násobných končící –e (*dvanácte*), dále pak také tvary číslovek úplnostech (*dvi*) a souborových (*šestero*), které dnes vnímáme jako archaismy. U číselných zápisů je pro nás nezvyklé, že za číslem je vždy tištěna tečka, a to bez ohledu na to, zda vyjadřuje číslovku řadovou, nebo základní.

V textu je užito velké množství přechodníkových tvarů. Převažují tvary přechodníku přítomného nad přechodníkem minulým. Poměrně časté jsou i tvary přechodníku přítomného vytvořené od dokonavého slovesa, které vyjadřují předčasnost. Samotné formanty jsou převážně náležité, ale zvláště v případě přechodníku přítomného se často objevují i formanty vzhledem k rodu a číslu nenáležité. Často je v textu užito také pasivum, přičemž někdy dochází k elipse slovesa být. S některými nezvyklými tvary se setkáme také v případě příslovčí. Patří sem příslovce času (*tehdaž, budoucně, potomně, nikdá*), místa (*vůkol, všudy, tu, tuto, onde, semotam*) i způsobu (*neprávě, nejínáč, kvaltem, valem, samoděc*).

Předložky jsou často užívány v jiných významech, než v jakých je užíváme dnes. Hojně se v textu vyskytuje předložka *od* vyjadřující často genezi a původce děje (*Frydrych Falckrabě od Rejna; od pana Balffího zajatí byli*). Časté je také užití předložky *k*, která se vyskytuje i ve spojení, v kterých bychom se dnes bez ní obešli. Často se také objevuje ve významu časovosti a účelu. Předložka *v* vyjadřuje trvání (*ve dvou nedělích*). Předložka *pro* je často tištěna ve významu účelu, důvodu, cíle a příčiny. (Podobně jako sekundární předložky *kvůli* a *strany*). Předložka *za* (s akusativem) se objevuje ve významu časovém (*a mnozí lidé je za osm hodin pořad viděli* 13), identifikace (podobně jako předložka *na*): *za opata dosazen byl* 109. Předložka *přes* se

často objevuje ve významu míry. Ze sekundárních předložek zaujmou naši pozornost předložky *blíž* (G), *vedle* (často vyjadřující způsob – vodítka činnosti). Autor často užívá předložky *strany* a *skrze* převážně ve významu příčiny. Časné je užití částic, např. *ovšem*, *obzvláště*, *věru*, *totižto*. Naopak citoslovce se v textu vzhledem k jeho charakteru nachází velmi málo.

Vidíme, že moje analýza byla pouze výběrová. Text otevírá mnoho dalších možností. Velmi zajímavá by byla analýza lexikální stránky. V textu se objevuje řada dnes již nepoužívaných výrazů. Za pozornost by stály také tvary toponym a proprií, které se často odlišují od dnešní podoby těchto jmen. Zajímavá by byla také analýza syntaktická a stylistická.

PRAMEN A LITERATURA

PRAMEN:

KAPIHORSKÝ, S. E., *Historia kláštera sedleckého řádu svatého cistercienského*, Praha 1630.

POUŽITÁ LITERATURA:

BEČKA, J., *Česká stylistika*. Academia, Praha 1992.

BŮŽEK, V. – KRÁL, P. (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Argo, Praha 2007.

ČECHOVÁ, M., *Čeština, řeč a jazyk*. ISV, Praha 2000.

ČECHOVÁ, M., *Současná česká stylistika*. ISV, Praha 2003.

ČERNÝ, V., *Až do předsíně nebes. Čtrnáct studií o baroku našem i cizím*, Mladá fronta, Praha 1996.

DEVOTY, J. F. K., *Kurze Mittheilung historischer Merkwürdigkeiten über das uralte Sedletzer Beinhaus*. Joseph Fr. Devoty, Könnigraz 1829.

FILIPEC, J. a kol., *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Academia, Praha 2001.

HÁDEK, K., *K transkripci česky psaných památek 16. a 17. století*, in: *Studia Comeniana et historica – Musaeum Comenii Hunno Brodense* 7, 1977, s. 28-37.

HÁDEK, K., *O smyslu a cílech vydávání starších památek*, in: KARLÍK, P. – PLESKALOVÁ, J. – RUSÍNOVÁ, Z. (edd.), *Pocta Dušanu Šlosarovi*, Albert, Boskovice 1995, s. 79-82.

CHLOUPEK, J. a kol. *Stylistika česká*. SPN, Praha 1990.

JANEČKOVÁ, M., *Jazyk Tannerovy legendy*, *Studia comeniana et historica: časopis Muzea J.A. Komenského pro komeniologii, historii 16. a 17. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí*, Muzeum J. A. Komenského, Uherský Brod, 2003, s. 150-195.

JANEČKOVÁ, M., *Staročeské hláskosloví a tvarosloví*. Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, České Budějovice 1989.

KARLÍK, P. (ed.), *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Academia, Praha 2007.

KARLÍK, P. a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*, NLN, Praha 2002.

KARLÍK, P., NEKULA, M., RUSÍNOVÁ, Z. a kol.: *Průruční mluvnice češtiny*, Lidové noviny Brno 2003, 2. vyd. Brno.

- KOPECKÝ, M., *Slovesnost českého baroka*. Brno: Masarykova univerzita, 1997.
- KOPECKÝ, M., *K vydávání literárních památek 16. a 17. století*, in: *Studia Comeniana et historica – Musaeum Comenii Hunno Brodense* 7, 1977, s. 7- 22.
- LAMPRECHT, A., ŠLOSAR, D., BAUER, J. *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN, 1986.
- MACHEK, V., *Etymologický slovník jazyka českého*, NLN, Praha 1997.
- Ottův slovník naučný*. Díl 13, Praha 1898.
- Ottův slovník naučný*. Díl 15, Praha 1892.
- Ottův slovník naučný*. Díl 22, Praha 1904.
- PETR, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*, Academia, Praha 1986.
- PETRÁŇ, J., *Dějiny hmotné kultury II/1-2*, Karolinum, Praha 1995-1997.
- PORÁK, J., *Humanistická čeština. Hláskosloví a pravopis*, Univerzita Karlova, Praha 1983.
- Pravidla českého pravopisu*. Pansofia, Praha 1996.
- ŠLOSAR, D., *Poznámky ke dvěma edičním otázkám*, in: *Studia Comeniana et historica – Musaeum Comenii Hunno Brodense* 7, 1977, s. 65-68.
- VAŠICA, J., *České literární baroko*. Atlantis, Brno 1995.
- VILLARRI, R.(ed.), *Barokní člověk a jeho svět*. Vyšehrad, Praha 2004.
- VINTR, J., *Zásady transkripce českých textů z barokní doby*, *Listy filologické* CXXI, 1998, 3-4, s. 341- 346.
- VLNAS, V., *Jan Nepomucký, česká legenda*, Mladá fronta, Praha 1993.

DIPLOMOVÉ PRÁCE

- ADAMCOVÁ, L., *Jazyková analýza barokního textu*. PF JCU, České Budějovice 2007.
- STAVĚLOVÁ, L., *Jazyková analýza barokního textu*. PF JCU, České Budějovice 2009.

WEBOVÉ STRÁNKY:

- <http://www.kutnahora.cz/index.php?cid=82&sec=3>, 15. 4. 2010.
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Sedleck%C3%BD_kl%C3%A1%C5%A1ter, 15. 4. 2010.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

Graf č. 1: Náležitě a nenáležitě tvary přechodníku přítomného a minulého	52
Graf č. 2: Tvary přechodníků – jejich distribuce v textu.	53
Graf č. 3: Distribuce přechodníků v textu.	53

PŘÍLOHY

Přílohu tvoří fotokopie několika stránek z analyzovaného tisku *Historia kláštera Sedleckého řádu svatého cistercienského od S. E. Kapihorského*. Dále se v příloze nalézá kopie vyobrazení Kostnice, která je součástí areálu kláštera (Devoty, J. F. K., *Kurze Mittheilung historischer Merkwürdigkeiten über das uralte Sedletzer Beinhaus*. Joseph Fr. Devoty, Könnigraz 1829.). Následují tři fotografie z roku 2009. První fotografie zobrazuje Kostnici, druhá fotografie zachycuje chrám Nanebevzetí P. Marie, na třetí fotografii vidíme současnou podobu konventu, který v současné době využívá společnost Philip Morris ČR, a. s.

Hystorya
Kláštera Sedle-
ckého / Řádu Swateho
Cysterceyenského.

Se-psaná a wy-daná
P.ácý
K. Symeona Ewstachya Kapi-
bořského / tohož Řádu Cystercey-
enského / na ten čas Děkana Pam-
firy Chlumceřského.

Wy-tisřená w Starem Měste
Pražském / v Pawla Gesřya /
Léta Páně : 1630.

Wysoce Důstognému Pre-

latu / a Nábožnému Otci / Knězy Güjmu Urattowi /
Klásteru Zbraslawského, Řádu S. Cysterceyenského, Oppatu
A rchoz / w Czechách / Morawě / Slezsku / a Lužicích / Wisytá-
toru : Panu Otci / a Patronu ke mně vpře-
mně nádhynému.

Dorawj / Sřísti / Božského Požehnání / blaubého žiwobytí / a giného wšeho neple-
ššho dobrého / vprjmně wššuge a žada

Nož / a gako řikage / téměř wšickni / kteří ko-
liw buš z Pobožnosti / neb náhodau Kláster Bla-
hoslawené Panny Marye / ginát Marty Boží Se-
dlee nawštrěwugi / neb spatrugi / welikosti / rozlož-
tošti / a nádhernosti geho omrácení / řdyby / a od ko-
ho založen byl / a gakym spůsobem k stáze své přišel / se wyptáwa-
gi : Wysoce Důstogný Máž / a mně w Krystu Pánu mišy Otce.
Mnozy prawim / a gako řikage / téměř wšickni welikosti geho po-
hěžení / coby tuto / neb onde bylo / coby toto / neb onono Stawení
wyznamenáwalo / čehoby tyto / neb ony zřeceníny znamením / po-
zůstáwali / se wyptáwagi / skaumagi / a wšeligat wyzvědět / se
snažugi. A šlussně / nebo gaj pěkná / chwalitebná / a Lidem
přjgemná wěc gest / o založení / wzdělání / a zwelebení Wlasti své
zvědět / tak mnohém pěkněšš / o wzdělání Wšry Křestianské
rozwedenj nábožnosti Lidské šliffeti.

Země owššem tato Česká / a Wlast nasse miš / od Czecha
a Lecha Bratřj Charwátůw Léta 644. nalezená / a Lidem dešti
štrowným / osazena byla. Wšra Křestianská Léta 894. štrze
Botiwoge nj w Morawě ozdobeného / rozmáhati se počala

Pobožnost pak Lidská Česká / hned od té chwjle / a od toho
Léta / počátky své / wždy wjce a wjce rozšitowala / a w nich až do
Léta 1414. trwagje / Bobu miš / Swatým přjgemná / a wššem
Národům diwná zůstáwala.

Z té Pobožnosti / gako negákeho Stromku / wypučili se wě-
wičky / a semotam Katolesti své rozložje / dobře a chwalitebně
Owotce z sebe wydáwali. Z něhož gako negákeho Gadýřka /

Předmluva.

Kláster Blahoslavené Panny Marye / jinak Matky Boží Sedlece posel, a wysel. Poněwadž, gak se w přiběžých Českých nachází / a gak wedle něgate Genealogie wyprawuje.

Bořiwog (prý) přigeda z Morawy Léta 894. poručil Kostel w Hradce ku Doctiwosti Swateho Klimenta založiti.

Léta 898. Ku Doctiwosti Blahoslavené Panny Marye před Teynem.

Léta 899. Na Sderazy Swatých Petra Pawla. Téhož Léta / Swateho Klimenta na Wyšehradě. Léta 909. swateho Jana w Skale. Léta 910. Swateho Michala v Tétina.

Spitihněw pak Syn geho Léta 905. Ku Doctiwosti swatých Swateho Petra a Pawla na Buči.

Wratislaw pak Léta 912. Swateho Giří na Swinské Hoře. Léta 915. Swatých Swateho Erhy a Strachoty, w Boleslawi.

Swatý Wáclaw pak Syn Wratislawůw Léta 925. Swatý Wjta w Praze. Léta 926. Swateho Antonina v Sářecké Brány. Léta 927 Swateho Petra na Strauze. Téhož Léta / Swateho Wawřince w Staré Praze. S Swatých Rozmy a Damiána / mezy Prabah / a Wyšehradem. Téhož Léta / Swateho Michala pod Petějnem.

Boleslaw pak Swateho Wáclawa Bratr / ačkoliw zúřiwý / Kostel Swateho Wjta stawěl / a Biskupa do něho wwesti wysylowal.

Boleslaw pak milostiwý / Syn Boleslaw zúřiwého / 20. Kostelůw založil, wystawěl / Dúchody opatřil / a Prwnjho Biskupa do Czech wwedl.

Z těch prawjm Pobožnosti Katolesti Swotce / gak z něgateho Jadýrka od Miroslawa / totižto, wznesseneho / a s Knžaty Českými zpřizněneho Muže / Kláster Sedlečský Léta 1143. založen / wystawen / a obohacen / sá / k velikosti, nádhernosti, a rozložitosti té přišel / kteráž tehdegsim Křestianům k podiwení / nyněgsim pak k žalosti gest, a býti může.

A nebezpečný / poněwadž, Bratřj Kžádu Swateho Cysterceyenskeho, Czechům gessně nepowědomj, z Klásteru Wolsfachszen nazwaneho / neyprwě do Czech wedenj / takowau Pobožnostj, horliwostj, a bedliwostj, Služby Pánů Bohu powinnowaté, wykonáwali / gakau wsecka Srdce Křestianská, a Uáružiwosti lidské, gakú něgaty mi Drowázky, k sobě přitahowali.

Přitahowali Knžata Česká / že jim Privilegia na Lysky a Fundaci gegich dáwali. Přitahowali Biskupy Kžimský a Praž-

ský /

Se
ych
ko
rye
hož
ites
va
30
30
So
čte
ta/
ya
va
iti
sti
20
3ie
ně
3a
3a
lo
ya
ys
ch
ij
yy
ide
ya
iz
y/

Předmluva.

ky/ že Kostely gegich Indulgencými a Odupstky ozdobovali.
Přítahovali Krále Česky/že Oppaty gegich za Kmotry sobě wy-
woľowali.

Přítahovali Cysáře Řjmský / že Privilegia a Obdarová-
nj od Knjzat a Králůw gim vdělená , potwrzowali.

Přítahovali Města y Městečka/ Hornjky/ Sawýče / Pře-
kyče/ Mincýče / y gine wsseligaké Řzemeslnjky/ že w Bratrstwu
Sepulchri Domini, Grobu Páně zůstáwati wyhledáwali.

Ano ať gednjm Slowem powjm : Přítahovali Knjzata /
Hrabata/Pány/a wsseligakého Stawu a Dústogenstwj Lidj/že
sobě Pohřby při Kostelch gegich wywoľowali / a za stiaštně sebe
když při Službách gegich žiwi býti/ a Mrtwj při Kostelch ležeti
mohli, potkládali.

O tom tedy tak někdy Wzneseném / nynj pak zpustěném
Klástře / aby wsseligakého Stawu a Dústogenstwj , Lidé ně-
gakau wědomost mjtí mohli / a podobnau Starým náchylnosti
k němu plápolati, a hořeti/ a tudy k něgakému zrostu napomáha-
ti přjcinu měli : Tuto kratickau Spráwu swau o něm gsem se-
psal/a na Swětlo wydal / z kteréž se y některé wěcy Paměti hod-
né / kteréž se před mnoha Lety / ano y těchto nassich Bauřliwých
časůw zběhli/ ku potěšenj Wěrnym a wprjmným Čechům, hoditi
mocy budau.

Kteréžto ačkolimby obšjrnějšiho Wypšánj, a gine Dispo-
zjcy potřebowali/wssak že těchto nepokogných časůw, Dúkladůw
se nedostáwá / a Lidj , kteréžby na Knihy nakládali, málo se na-
cházy : Nlůg pak z wprjmně, w Cyrkwi Swatě Katolické práce
pocházegjcy vžitel , k tomu stačiti nemůže : Gako y že Leta nynj
právě přewrácená/a wssemi nečestmi naplněná (kteráz Bůh sám
naprawiti rač) gšau / přinucen gsem od obšjrnějšiho Wypšánj
wpuštiti / a z krátka některých wěcy gen toliko podotknauti.

Pochybugje pak/a na mysl swé roztržitost magje / komu-
bych tuto Práce swau neyprjhodněj přjpsati měl / Wysoce Dú-
stognošt twau neyhodnějšj k tomu gsem wynassel / poněwadž,
gak Řžádu/ tak y Klášttera toho Wchnjm Inspectorem býti račj.

Žte tedy, a giných mnohých přjcin / wssěchnu tuto Práce
swau Wysoce Dústognošti twé Přjpsugi/Ofšerugi/a Dedycytu-
gi : Žádagje/že gi Wysoce Dústognošt twá wděčně přjgiti/
a mně sobě, gakožto swého poslussného Syna, poručěného mjtí
račj. Kteraužto/ gestliby kdo (o čemž nepochybugi) drbati/
stklubati/ spincowati / natahowati / a walchowati chtěel / něchě

1011A

:(iij

předně

Předmluva

předně lepší vďěka / nevmisli, pomlčej. A potom do Proopovědě-
ní Plinia nahlídně / kterýž praví : Že žádná není tak špatná
Kniha / z kteréž by se Cizlověk něčemu naučiti nemohl.
Vmisl Věchaé všechno / nechť toho, který nevmj, w nj se werto-
wati zanechá.

A tak Wysoce Důstognošt twau w ochranu Pána Boha
Wšemohaucýho poraučjm.

Wysoce Důstognošti twe

Posluffaj Syn

Kněz Symeon.

Autho-

de
tná
to
ha

AUTHORES

Kterýchž jsem při Episcopáti této Knihy
vžil :

Kněh Zápisných. }
Privilegij. } Klášttera Sedlickeho.
Listů rozdílných }
Register. }
Sleydana.
Suria.
Mercuria Gallobelgica
Wáclawa Hágka.
Bartholoméje Paprockého
Jana Holomauckého Biskupa
M. Bawřince z Březové.
Simeona Partlicia.
Symona Lomnického
Apologie Českých.
M. Danyele z Weleslawjna Kalen-
dáře wětšého.

A jiných mnohých Manualu a Paměti Lidj hodnowěrných/
gato y swého očíteho spátrenj.

Approbatio Libri

Vidi et perlegi hanc Historiam Positis ponendis
potest imprimi. Actum Sedlicij 3. Septem:
Anno 1629.

F. Christophorus Methudius, Abbas
Sedlicensis & Skalicensis.

Hystorye

Kláštera Sedleckého / Řádu S. Cysterceyenského:

Kapitola První:

Založení Kláštera Sedleckého.

Někdy v věku jesslosti, mnohými a rozličnými roz-
 arziostmi vstawičné / a jako títage, bez vmenšsenj trwagicy-
 mi Wáltkami / takowá gatáby slussela a náležela / tak aby nie
 zatageného a zamlčného nebylo / ale wisse wygeweno bylo / o za-
 ložení, stáze, a zwegsseni Kláštera Sedleckého, spráwa dáti se
 nemůže Wšak na wětšim díle / co se z kněh Zápisnjch, Regis-
 ter, Privilegium, a kronykátáw Českých, wynagiti mohlo / bez vmenšsenj, bed-
 livosti a pilnosti, k pravému a patrnému poznání / gatěhoby Předkové naši mi-
 li, obzwláštěně pak Kraganowé mogj Páni Hornjcy Wábozenstwj byli / a gatby
 w něm a Pobožnosti / (gegichj se wšsudy patrná znamenj spatřugi a nacházegi)
 prospjwali / bedliwé a pečliwé tyto wěcy, a kratičkau turo spráwu gsem shledal,
 a w Spis tento wwedl / aby odpadlosti od Předkůw swých, pobožnosti zahabeni
 gšauce / a to, že nerakowé týchž časůw / kterých gim Pán Bůh zehnal / Wábozen-
 stwj bylo, patrné poznagjce, Steskám pravým se připogili / a Spasenj Duffj
 swých wyhledáwagjce, prawau Wjru na sebe přigali / a kacyřstwj opustiwšse, w
 Lúne Cýrkwe wšseobecne zústáwari, a serwari se mázowali.

Léta tedy Páně 1143. Za Kralowánj dobré a Swatě Paměti Wladis-
 slawa Krale Českého, a Pobožné Manželky geho Bedruty / Miroslaw něgaty,
 z Slawné Panůw Českých trwe posly / a pobožnosti předkůw swých následugj-
 cy / wnutknujm Božjm napomenut gsa / a Spasenj swé Duffe pilněg wyhledá-
 wari chřege / Klášter ke cti a Sláwě Božj, a přeWlahoslawené Panny Márye
 Mátky geho / na místě, kterýz slawo Sedlec, založil / nádherne wystawěl / a Bra-
 těj Řádu Swatěho Cysterceyenského, obzwláštěnj tehdaž pobožnosti se stkwěg-
 ce / od Gerláta Oppata Kláštera Wolfsachsen řečeného, wyprosyr, pořádně / a
 wedlé Obyčege Cýrkewnjho / s potwřenim Ottona Pražského, a Gindricha Dlo-
 mauckého Biskupůw wwedl / a Hočislawa, wedlé Pravidla Klášterského, za
 Oppata, s dowolenim, schwálenim, a s důstognenim wšlech genu připogených
 Bratěj, wystawil.

Že pak slusná a sprawedliwá wěc byla / aby Obydlijm opatřenim, y wyži-
 wenim slusným a náležitým ugíštenim byli / tak aby Služby Božj tjm hoctiwěg
 wykonáwari / a po spasenj duffi lid ských dychtěci / gako y Reguli a wyměčeni stře-
 mu Klá-

spřisoby proti němu se rotili / napomínajíce gich / aby Závašky proti němu a Cýsaři učiněné, změnili / a Pečetí gednomu každému navrátili / a Deypis těch Smlův aby genu odeslali. Což gestližeby učinili se zbraňovali / žeby na to pomysliti musyl / gažby ge střestati a w Poddanost wvesti mohl.

Kdy se pak Ferdynand z Lezenj Cýsařského s Lidem nawracowal / w Litoměřicých se pozdrzel / a při počátku Měsíce Czerwna Listy do Czech rozepsaw / Stawy, aby od Závašky proti němu učiněného, odstoupili, napomínal. Gako y to / aby každý aumysl swůg střze Pšanj genu oznámil, pějšně poraučel: Přepozwdagie těm / kterčjsy od předsewzrej swého wpuřtili, wšsečo prominauti / a ničim zlym gim toho nespomínati. Pořkutowati pak ty / kterčjs Spráwan wládaau / a Panowánim geho pohrdali. Pražanům také přikázal / aby Sřesteho Dne Czerwence na Hradě Pražském se postarwili.

Z přitáhł Woganský do Prahy / a posadil se na Magesfátě / zgerwě hlasem powegšseným počínal Pražanům předkládati / gaž často / a z husta / proti němu / a Důstogenskwj ge: provinili / a aby na wšsecky Zřykule odpowjdali, poraučel.

Pražané widauce swé proviněnj, a Krále rozhněwaného / aby s njmi newedlé práwa a Sprawedlnostj / ale radějsi kářky a Milosřdenstwj nakládal, požorně řadali / Syn Krále Ferdynanda, a Augustus Bratr Maurycůw, rotilež se za ně snajně přimlawwali.

Na Přímlawu tak Wzáctných Lidj Keal pamatowaw / a wjcegj k Milosřdenstwj, nežli k Pějšnostj, nakloněn gsa / aby Desátého Dne Czerwence na Sněmě newprwě přjšejm, Záwazek mezy sebou učiněný zruřili / wšsecky Zápisj a Privilegiá na Swobody gim dané, aby genu odewzdali, nařjdił: Proco, žeby něz kterč naprawiti / giné zanechati / a giné změnití a wmysl měl / poněwadž ge něz kterč k swéwolnosti weliké přiwedli. Záměrw a důchodůw wšsech aby pěstauřili / a Cla odwozowali / wšsecky Smlawy mezy sebou učiněné / obzwlářně pak s Janem Frydřychem aby zruřili a w nic obrátili / Plat z Piwa / aneb Posudnj / w kterč se za Tři Léta dáwati wwołili / na poromnj čas odwozowali.

Děla pak / Rusy / a giné Woganské Náštroge / na Hrad Pražský aby doprawili / a obzwlářsenj pak / kterčž kdo Doma má, na Rathauř donesli.

Což kdž učinj / že mnozý při zdrawi zachowani budau / gimj pak wedlé zasřauženj porřestánj. A ti kterč se nepostawili / že Hrdlo řkatili, wyhlářyl. Tudy mnoho z Rytjřstwa a Měřt milostj při Keali wyhledáwali.

Kasspar Flug / genj se za Zeytmána porřebowati dař. do Achtu dán / a na Hlawu geho Pět Tisřc Dukátůw položeno bylo.

A tak Oppatrný a starostliwý Wlasti Ořec, poněkud nepokogně Králowřkwj Cžské napravil / a k Swornostj přiwedł.

1548. Dwadccátého Čtrwřtého Dne Dnora / Cýsař Karel Pátý na místě Jana Frydřycha Kurřřičřta Saksého, wywolil za Kurřřičřta Maurycy / a Frydřycha, gako y Poromkůw geho, rakowého Důřtogenstwj zbaril.

Těhož Léta / Kostel Swatě Panny Barbory na Horách Kutnách zawřim a dořonán gest / za Mincmeyřtra Pana Jana Switence / ana Řechowicých / na Sobotu před Swatým Hawlem.

Antonin.

Antonin.

WO Smrti Svatého Antonína na Oppatském Sedlečském došel /
 Na nemnoho, gašo y předešl geho, Klášteru co dobrého poslažil.
 Dostana se pak poromně za Oppata na Zbraslaw / tam žiwot svůj
 dokonal.

Za žiwobytí geho a Sprawování při Sedlečce Léta 1548. wysšel Oheň w
 Swatého Petra na Pořici w Nowém Městě Pražském / od něhož wsecka Saus-
 kenická Vliece shořela / a Domůw giných přes Třidcet.

1549. Byl Sněm Držán na Hradě Pražském / na němž Král Ferdynand
 žádal Stawůw / aby Marymilián Syn geho Nesykaršši, na Království Českém
 Wolen byl / což y obdržel; A tak Den Swatě Konforye za Krále Wolen byl /
 a na zegerěj wyhlášen.

1550. Šcala se Smlauwa, aneb Směna s Antoninem Oppatem a Sfeff-
 mistry na Horách Kutných o Wes Weletow / a Dědiny Gruntljk, pod Spi-
 cemberkem ležící. A co taková :

Ze chrége Antonin Oppat Wes Weletow / někdy od Kláštera Sedlečského
 zastawenau / wedle Magestátůw S.M. Cysarůw Římských, wyplatiti / a Klá-
 šteru připogiti. Sfeffmistři se na odpor postavili / a toho učiniti Magestátemi
 sobě od S.M. daným / (w kterémž se dokládá / že žádný té Wsy wyplatiti nemů-
 že od Hornjškůw / gediné S.M. Královská k swému vlastnímu Směni a wjwá-
 nji) zbraňowali. W čemž aby dalššho netrozuměni mezy njma nepozůstawa-
 lo / Dědiny a Platy gich / w Gruntljkú ležících / Oppatowi postaupili / a Oppat
 od Wsy Weletowa vpustil. Náleželi owšem ty Dědiny ke Dworu Gruntljk-
 ku Kláštera Sedlečského / a od Oppata Jodoka Prokopowi Alderowi odproda-
 né byli, pod gistý Plat / kterýž z nich wycházeri měl / a poromně k Obcy Hor
 Kutných obráčen byl. Pak aby o Weletow wěššho zanepřážděni nebylo / zase ta-
 kowý Plat y s Gruntky, Klášteru Sedlečskému postaupili / a on Weletowa Hor-
 njškům připowjdagje obě strany / y na místě budaucých swých / na takowe Grun-
 ty se wjce nepotahowati / nynj / y na časy budaucý.

Ta pak Smlauwa byla obnowena Léta 1557. za Jakuba Oppata / s powo-
 lenjím Krále Ferdynanda Prvního : A wložena we Děký Zemské / do Kwaternu
 Těhowého Nowého Bjišho / Léta 1561. we Czwrtěk před Swatým Wjtem.

Těhož Léta : Na Den Očištkování Panny Marye / začala se zase křisť-
 tá slaužiti w Sštrospurku / kteráz přes Dwadceri Let Bludy Luterowými /
 Kalwijnowými / a Swinkliowými, zastawena ležela.

Těhož Léta / w Praze a žarči Syra pšfela.

Těhož také Roku / in Carinthia Měšyce Dubna / pěkné a wybórné Obilj
 přes dvě hodiny pšfelo na Čizry Mjle zbyli zššěj. Kterehož Lidé nemalo
 k pokřmu a wyžiwenj swému nazbjrali.

Wypisuge Lupáč / že toho Léta narodil se Kocaur / kterýž mluwil negináč
 než gašo Cšlowěk.

1551. Czwrtého Dne Měšyce Března / in Oppido Bernburgensi, kdýž
 Aněž na Bazatedlnicy Slowo Boží mluwil / Obraz Krýsta Wkřizowaného asy
 Cizry

15. Prašynce / G. M. C. Ferdynand byl na Poděbradech.
 25. Prašynce / veliké hromobiti a bleskání bylo w Czechách.
 1628. 2. Ledna / G. M. C. Ferdynand byl w woběda w Collegi Patrum Societatis w Starém Městě Pražském.
 8. Ledna / bylo veliké w Czechách hřimání / a Doba krásná spartěna.
 Okolo času Masopustního / pozdowhli se Jedláci na gruntech Pana Trčky / okolo Wopocna / Toweého Města / Dmítie / r. křečizro ačkoliv počali škodýmnohě činiti / wšak potomně od Lidu wogenského strocenj gsauce / někteří na Kola / ginj na Kozny se dostávali / giným pak w Praze Kofy y wšy čezali / někteří se rozprchali a rozvíkali.
 4. Dubna / Frydrycha Falckraběte Bratr / s Henrychem Juliušem Knížetem z Sasu do Prahy přigel / ale Audyency při G. M. C. vžití nemohl.
 16. Dubna / G. M. C. Ferdynand s Cysarowau / s Králem Ferdynandem Synem swým / y Arcyknežnama Dcerama swyma obědwal w Kapucynářu na Pohorčelcy.
 25. Dubna / G. M. C. Ferdynand založil prwnj Kámen Kostelu / kterýž se stawj na hšlé Hoře / napamátku slawneho G. M. propugčeneho wječzstwj. Kterážto Ceremonye welmi solenniter, a s znamenitau Processy se wykonáwala.
 30. Dubna / Brod Český wšechen wyhořel. Kdoby ho zapálil / wědři se nemůže / při kterémžto ohni / kdýž negaty Martin Papaussek Serwus Aučednj / z Synowste náchylnosti Marku swau nemoenau, aby neshořela / wyswoboditi chtěl / ohněm zachwácený, y s Markau vhořel.
 1. Máge / Král Ferdynand Dherstý a Český se ošepal.
 Tehož Léta / Panj Eliška z Žerorjnta / dala okraštiti Kaplu Swateho Ondřege / při Kláštere Sedleckém.
 15. Czernna / G. M. C. Ferdynand z Prahy do Wjdně wygel.
 Toho také Léta, byla veliká Mokra w Kralowstwj Českém / tak že Obilj na wětšším dšle wšechna lehla / sprabla / a dozráti nemohše / špatný aušitek hospodárům přinesla.

A tak tuto Hystorygi Klášterstau zawjčám / a gešli Bůh dal
 šího zdrowj popřege / na dalšij Léta psati nezanebám. Za tím kdo
 gi koliv čijti bude / tomu štěstj a Wozského požehnání
 winssugi a žádám.

Laus Deo eiusq; Virgini Matri.

